STRATIFICAREA GENETICĂ A TOPONIMIEI ROMÂNEȘTI ȘI PROBLEMA CONTINUITĂȚII ROMÂNILOR (I)

DE

DRAGOȘ MOLDOVANU

0. Deja B. P. Hasdeu își exprima convingerea că „istoria numirilor proprie, desbătute strat după strat, ar fi istoria cea mai completă a vicisitudinilor succesive ale unui teritoriu și ale succesivelor relațiuni politice, religioase, culturale, de orice altă natură, ale unui popor“ [1]. Stratificarea numelor de locuri are o importanță atît de mare pentru toponimie, încît pînă nu de mult a fost considerată drept obiectivul unic al acesteia. După Ch. Rostaing, „scopul toponimiei este determinarea cu precizie a stratului de populație căruia îi aparțin toponimele și, în consecință, a aportului respectiv al fiecăruia dintre popoarele care ne-au ocupat țara“ [2]. Din 1949, însă, Petar Skok limitează acest obiectiv al „stratigrafiei toponomastice“ la toponimia diacronică, celei sincronice revenindu-i sarcina „sistematizării toponomastice“ [3]. În ultimele două decenii, pe lîngă stratificarea după origini a numelor de locuri, pe care o vom numi *genetică*, s-au făcut și încercări de cronologizare a succesiunii tipurilor denominative în cadrul unui sistem lingvistic unic, respectiv de stratificare *tipologică*, îndeosebi cu aplicație la domeniul slav [4] și mai puțin la cel românesc [5].

---

[1] B. Petriceicu Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, III, București, 1881, p. 88. Acest obiectiv a fost urmărit de José Balari y Jovani, în cartea *Origenes historicos de Cataluña*, 1899, despre care Antonio Griera spunea că „alcătuiește o istorie magnifică a culturii catalane făcută cu ajutorul numelor de locuri“ (*Les études de toponymie dans le domaine catalan*, în vol. *Troisième Congrès International de Toponymie et d'Anthroponymie*, II, Louvain, 1951, p. 80). Hasdeu însuși încercase așa ceva în *Istoria critică a românilor*, al cărei plan a fost inspirat de *Antichitățile slave* ale lui Josef Šafarik — după cum a observat P. P. Panaitescu (*Rolul lui Bogdan Petriceicu Hasdeu în slavistica românească*, în RSl, VI, 1962, p. 243—244).

[2] Charles Rostaing, *Les noms de lieux*, Paris 1948, p. 5. Cf. și Vasile Ioniță : „Problema stratificării este poate cea mai importantă latură a studiului toponimiei unui ținut“ (*Nume de locuri din Banat*, Timișoara, 1982, p. 38).

[3] Pierre Skok, *La linguistique de Ferdinand de Saussure et la toponymie*, în vol. *Troisième Congrès*, II, p. 130.

[4] Stanisław Rospond, *Toponymie slave comme science auxiliaire*, în vol. *VI Internationaler Kongress für Namenforschung*, III, München, 1961 ; idem, *Klasyfikacja strukturalno-gramaticzna słowiańskich nazw geograficznych*, Wrocław, 1957 ; idem, *Die slawische Siedlungsgeschichte im Lichte der Ortsnamentypen*, în *Proceedings of the thirteenth International Congress of Onomastic Sciences*, II, Varșovia—Cracovia, 1982 ; Ivan Lutterer, *Chronological value of suffixes in the Czech place-names*, în vol. *Proceedings of the ninth International Congress of Onomastic Sciences*, Louvain, 1969 ; Ernst Eichler, *Zur Struktur und Chronologie slawischer Namentypen*, în *Onomastica Slavogermanica*, III, 1967.

[5] Th. Capidan, *Les noms géographiques de Roumanie et le Dictionnaire Toponymique Roumain*, în „Langue et Littérature“, IV, 1948 ; Gh. Bolocan, *Stratificarea în toponimie*, în LR, XXIV, 1975, p. 583—585 (articol comentat de către I. Pătruț, *Despre stratificarea în toponimie*, în CL, XXII, 1977, p. 209—212 și Vasile Ioniță, *op. cit.*, p. 39 și urm.).

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

În literatura noastră de specialitate, abordarea problemelor de stratificare genetică a toponimiei a fost determinată de la început de necesitățile ilustrării tezei continuității. S-a spus că „nu există o toponimie mai împestrițată ca a noastră" [6]; or, se punea întrebarea dacă în acest mozaic numele de locuri create sau transmise de români sînt cele mai vechi, atestînd prin aceasta permanența populației românești în actualul său teritoriu.

1. [*Teoria repartiției zonale a toponimelor românești și străine*] — Primele încercări de separare genetică a toponimelor denotă o viziune strict spațială a istoriei: fiecare popor a lăsat urme exclusiv într-o anumită zonă geografică, astfel încît valurile migrațiilor se reflectă direct în succesiunea ariilor. Creatorul acestei teorii a fost Hasdeu, care a preluat ideea mai veche a retragerii în munți a românilor în evul mediu. După el, „munții [...] au fost pururea verguri de orice impoporare slavică", evidentă însă la cîmpie[7]. Delimitarea ar reflecta „legea istorică" a migrației popoarelor, pe care Hasdeu o stabilește în termenii următori: „O ginte munteană [cum erau românii vechi, n.n.] se mută totdauna din deal în deal; o ginte cîmpeană [cum erau slavii, n.n.] — din șes în șes; escepțiunile sînt prea puține, dacă sînt" [8]. Ideea caracterului inexorabil al factorului geografic în destinul popoarelor, de factură romantică, este desmințită însă la fiecare pas de istoria însăși, în care evoluția nu este altceva decît o suită de acomodări la noi medii, care creează necesități noi.

Concepția lui Hasdeu este împărtășită de către A.D. Xenopol, după care „aproape toată terminologia geografică a muntelui poartă un caracter pronunțat românesc" [9]; numele vechi ale marilor rîuri nu s-au putut păstra decît tot în zona izvoarelor acestora[10]. Vom regăsi ideea la istorici ca Dimitrie Onciul[11] și N. Iorga[12], la geografi ca S. Mehedinți[13] sau V. Tufescu[14], la

---

[6] I. - A. Candrea, *Introducere în studiul toponimiei, cu privire specială asupra toponimiei Olteniei și Banatului*, curs litografiat, București, 1927—1928, p. 39.

[7] Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Istoria critică a românilor din ambele Dacie în secolul XIV*, I, București, 1878, p. 270, 272—273.

[8] *Ibidem*, p. 260. Pe la 1901, Iosif Popovici vorbea de „axioma izvorîtă din viața patriarhală a popoarelor, că românii au locuit dealurile și codrii, iar slavii în vecinătatea lor erau stăpînii livezilor și mlaștinelor, cum ne arată istoria" (*Scrieri lingvistice*, Timișoara, 1979, p. 200—201).

[9] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*[3], II, București, f. a., p. 36; cf. idem, *Teoria lui Rösler. Studii asupra stăruinței românilor în Dacia Traiană*, Iași, 1884, p. 209; idem, *Histoire des Roumains de la Dacie Trajane depuis les origines jusqu'à l'union des Principautés en 1859*, I, Paris, 1896, p. 120.

[10] Idem, *Istoria românilor*, II, p. 43.

[11] Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice*, I, București, 1968, p. 264—265: „Păstrarea nomenclaturii românești predominantă este o dovadă elocventă că acești munți au găzduit neîncetat un popor care le-a întipărit naționalitatea" (articol din 1887).

[12] N. Iorga, *Istoria poporului românesc*, I, București, 1922, p. 158; idem, *Histoire des Roumains*, II, București, 1937, p. 311 („nimic nu dovedește prezența slavilor în regiunea dealurilor și în văile munților, unde ei n-au lăsat nimic ca nomenclatură"); cf. III, p. 60—61 (unde citează opinia lui A. Schmidt).

[13] S. Mehedinți și V. Mihăilescu, *Introducere în geografie pentru clasa I secundară*[6], București, 1937, p. 84 („sus la munte, străinii nu s-au așezat niciodată"); S. Mehedinți, *Opere complete*, I_2, București, 1943, p. 212.

[14] Victor Tufescu, *Nume populare pentru regiuni geografice din România*, în SCGG, XXIV, 1977, p. 172: „Pe văi, cei ce s-au aflat în treacăt ori au sălășluit un răstimp au putut da nume apelor (cum au făcut slavii ori cumanii); dar pe înălțimile munților au umblat numai oamenii pămîntului cu turmele lor, păstrînd neatins fondul străvechi al denumirilor geografice".

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

etnografi ca Romulus Vuia[15], la lingviști ca Gustav Weigand[16], Th. Capidan[17], Ernst Gamillscheg[18]. Ca și Xenopol, I. - A. Candrea credea că numele vechi ale unor rîuri ca Oltul, Siretul, Lotrul s-au păstrat tocmai pentru că acestea „au un curs foarte întins în regiunea muntoasă", în timp ce Dîmbovița și Ialomița au cursuri montane neînsemnate[19]. În același sens se dirijează observația lui S. Pop, aceea că un afluent al Crasnei are nume unguresc pînă în zona de munte, *Maria Palak*, pe cînd afluenții săi superiori au nume românești : *Valea Plopoii, Valea Vlăduțului, Valea Ungurului*[20]. În Transilvania, susținea G. Giuglea, „așezările populațiunii românești, ca și ale toponimiei [sic !] se întind în valuri, ca niște trepte ce urcă de la șes spre înălțimi, unde «masa» lor se îndeasă mereu. E semn că în șesuri, la cea mai de jos treaptă a scării, au pătruns elementele streine și apoi au împins pe înaintași" [21]. Prin aceasta, G. Giuglea încerca să stabilească o „normă a marilor înălțimi" (corespunzînd „normei ariei izolate" din neolingvistica lui M. Bartoli) care indică zonele de conservatism toponimic maxim[22]. Ideea că numele de locuri slave se constată în „cîmpii și văi", în timp ce la munte sînt foarte puține oronime slave (sigur ar fi doar *Cozia*) este împărtășită și de către Emil Petrovici[23], după care românii ar fi rezistat neslavizați la munte, de unde s-ar fi coborît în cîmpie abia prin secolele al XII-lea — al XIII-lea (cel puțin în Moldova și Țara Românească)[24]. Reluînd ideea lui G. Giuglea, Ilie Dan crede că s-ar putea constata în Bucovina un fenomen de dublă „iradiere toponimică" : a numelor românești, plecînd dinspre munți, și a celor străine, venind dinspre șes[25]. După Al. Cristureanu, regiunile muntoase, „conservatoare", se caracterizează prin „numărul relativ scăzut al toponimelor de origine slavă" [26]. Formularea lui Vasile Ioniță este lipsită de orice rezerve : „Muntele a fost elementul geografic fizic de care nu a îndrăznit să se apropie și unde nici nu a putut să rămînă [sic !] vreunul dintre cuceritorii temporari ai pămîntului românesc" [27].

[15] Romulus Vuia, *Studii de etnografie și folclor*, I, București, 1975, p. 265.

[16] Gustav Weigand, *Ortsnamen im Ompoly und Arányos-Gebiet*, în BA, I, 1925, p. 35.

[17] Th. Capidan, *Les noms géographiques de Roumanie*, p. 158 („numele slave ajung numai pînă la o anumită altitudine").

[18] Ernst Gamillscheg, *Despre originea românilor*, în „Revista Fundațiilor", 1940, nr. 8, p. 267 : absența oronimiei slave „se explică prin împrejurarea că aceste vîrfuri au rămas totdeauna în raza populației romanice, în timp ce luncile roditoare din văi au fost ocupate de cuceritorii slavi".

[19] I. - A. Candrea, *op. cit.*, p. 32—33.

[20] Sever Pop, *Recueil posthume de linguistique et de dialectologie*, în „Acta philologica", IV, 1966, p. 191.

[21] George Giuglea, *Cuvinte românești și romanice*, București, 1983, p. 328, cf. p. 326 („scările etnice corespund, grosso modo, cu cele topice"). Vezi, în același sens, și L. Lupaș *Réalités historiques dans le voïvodat de Transylvanie*, în „Transylvanie", 1938, p. 174.

[22] G. Giuglea, *op. cit.*, p. 350—351.

[23] Emil Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, București, 1970, p. 245, 280 ; idem, *Toponimie ungurească în Transilvania medievală*, în „Transilvania", LXXIV, 1943, p. 129.

[24] Idem, *Daco-slava*, în DR, X_2, 1943, p. 265 ; idem, în vol. *Dezbaterile din ședința lărgită de la 25 noiembrie 1958 asupra formării limbii și poporului român*, București, 1959 (litografiat), p. 63. În *Continuitatea daco-romană și slavii*, din „Transilvania", LXXIII, 1942, p. 870, el credea că „reromanizarea Daciei" ar fi început prin secolul al VIII-lea.

[25] Ilie Dan, *Toponimie și continuitate în Moldova de nord*, Iași, 1980, p. 44—45. Cf. și Vasile Ioniță, *op. cit.*, p. 43.

[26] Al. Cristureanu, *Intervenție*, în *Actele celui de-al XII-lea congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, I, București, 1970, p. 1126.

[27] Vasile Ioniță, *op. cit.*, p. 120.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

1.1. Ideea repartiției zonale a toponimelor românești și slave nu a putut fi argumentată, ci și-a menținut pînă astăzi caracterul ipotetic. Ceva mai mult, ea a fost infirmată chiar de către susținătorii săi. Xenopol însuși arăta că „și munții, pînă în piscurile lor cele mai înalte, sînt presurate [sic :] cu numiri slavone“ [28], iar hidronimia slavă este prezentă atît la cîmpie cît și la munte[29]. Dimitrie Onciul observa și el că „nomenclatura topografică de origine slavă este răspîndită peste întreaga Dacie“ [30]. „Cercetînd harta“, afirmă Constantin C. Giurescu, „găsim pînă în văile cele mai ascunse și pînă pe vîrfurile cele mai înalte urmele așezării slavilor, ale conlocuirii lor cu populația dacoromană [...]. Caracteristic e faptul că ele *se întreles* [s.a.] cu denumirile românești“ [31] — idee susținută și de Sextil Pușcariu[32]. Regiunea numită de slavi *Vlașca*, observa Giurescu, nu era la munte, ci la șes ; de aceea el susține că „*mai ales la șes* [s.a.] au găsit slavii pe dacoromani“, apărați nu de munți, ci de pădure[33]. Dacă nomenclatura maghiară se oprește uneori în pragul muntelui, alteori ea domină zona montană : în Carpații estici, constata S. Pușcariu, oronimele străine „dovedesc un amestec mare de unguri cu românii“ [34]. După ce face afirmația că „multe din rîurile cu nume slav la munte au nume românesc“, Emil Petrovici adaugă : „numele slave de rîuri și de pîraie arată că slavii n-au rămas numai în depresiunile mai largi, ci au pătruns adînc în văile mai mici ale munților“ [35]. O cercetare de ansamblu întreprinsă de G. Ivănescu confirmă ideea extensiei în spațiul montan a toponimelor de origine slavă[36].

Dar nu numai hidronime — cum susținea Emil Petrovici — ci și oronime sînt (într-o mai mică proporție însă) slave, de pildă în Semenic *Locva* (< scr. *lòkva* „mlaștină, smîrc“) și *Jervanu* (< *žeravén* < bg. *žerav*, scr. *žèrav* „cocor“, cf. toponimele bg. *Žerven*, *Žerveni*, gr. Ζερβιανά)[37], în

---

[28] A. D. Xenopol, *Istoria românilor*, II, p. 56. Este adevărat, însă, că prea puține din exemplele date de Xenopol pentru a proba că numele slave se întîlnesc „destul de des“ rezistă unei critici mai atente : *Domogled*, *Sviniacea* și *Glava* ; în rest, este vorba de oronime personale (*Domanul* — de fapt, *Girdomanul* —, *Budislavul*), de polarizări de la numele apelor sau ale satelor (*Belcovăț*, *Coprivul*, *Racovițanul*), de toponime românești de la apelative de origine slavă (*Nedeia*, *Zănoaga*) ; cf. *Histoire des Roumains*, I, p. 125.

[29] *Ibidem*, p. 62.

[30] Dimitrie Onciul, *Românii în Dacia Traiană pînă la întemeierea Principatelor* (*Chestiunea română*), București, 1902, p. 20.

[31] Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*[4], I, București, 1942, p. 255. „Amestecul intim“ al toponimelor de origini diferite se constată nu numai la noi, dar și în întreaga Europă, infirmînd ideea zonelor toponimice „pure“.

[32] Sextil Pușcariu, *Limba română*, I, București, 1940, p. 303. Pentru critica tezei retragerii în munți a românilor, vezi p. 58—59.

[33] Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 266.

[34] Sextil Pușcariu, *Etimologii*, în DR, III, 1923, p. 675 (*Ceahlău*, *Rarău*, *Ineu*, *Giumalău*, *Lăpoșul*). Originea maghiară a unora dintre acestea este însă discutabilă.

[35] Emil Petrovici, *Continuitatea daco-română*, p. 869 ; idem, *Dovezile filologice ale continuității*, în „Transilvania“, LXXIV, 1943, p. 9.

[36] G. Ivănescu, *La toponymie de la zone carpatique*, Iași, 1978, p. 19.

[37] Pentru adjectiv, vezi *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, Sofia, 1971, p. 536 (în alte dicționare : *žéraven*) ; pentru toponime, vezi Jordan Zaimov, *Die Besiedlung der Balkanhalbinsel durch die bulgarischen Slaven*, I, Sofia, 1967, p. 132. Absența accentului median a permis sincopa (ca și în toponimele bulgărești citate), iar suf. adjectival slav a fost acomodat prin apropiere de rom. *-ău*, după cum în oronimele *Jevrinu ăl Mare* și *Jevrinu ăl Mic* de lîngă Gornovița, rămase neexplicate în prezentarea lui G. Giuglea (*Pe urme de cuvinte ollenesc*, în „Mitropolia Olteniei“, XVII, 1965, p. 957), el a fost acomodat prin apropiere de *-in* : **Jeravén* > **Jervín* > (cu meta-

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

Șureanu *Bilele* (<scr. *bilo* „jugum montis", *bila* „montes continui")[38], în Parîng *Zebru* (<bg. *zăber* „stîncă înaltă, pisc") și *Scovarda* (<bg. *skovrada* „tigaie")[39], în Munții Latoriței *Tîrnovul* (<v. bg. *trănovi* „mărăcinos"), în Munții Lotrului *Rigla* (<bg. **răglja*<*răgam* „a înțepa, a împunge"; sensul este „cea care înțeapă", subînțelegîndu-se „munte", de genul feminin în slavă; aceeași bază, modificată prin anaptixă, explică foarte bine și cuvîntul *răgălie*, cu „etimologia necunoscută" în DLR), în Leaota *Alglău* (cf. rus. *jaglyj* „iute, harnic; mănos")[40] și *Tîncavul* (<v. bg. **tînkavă*<*tînăkă* „subțire, svelt", cf. *Tonca* în Harghita, *Tonchii Gruń* în Obcina Mare<ucr. *tonka*, *tonkyj* „idem"), în Făgăraș *Mîzgavul* (<v.bg. **mŭzgavă* „cu mîzgă, noroios"<*mŭzgă*)[41], în Perșani *Venelia*, hidronim cu bază oronimică (<v. bg. **věnĭc-ja* „apa cununii",

---

teză, poate sub influența lui *javră*) *Jevrin*. Numele cocorului este bine reprezentat în oronimia slavă (cf. și ucr. *Juravlea*, desemnînd un munte de lîngă Cîrlibaba). Este posibil ca sensul adjectivului să fi fost acela de „sur", care a făcut ca *žerav* să însemne în scr. și „bou sur", „cal sur" (cf. muntele *Surul* din Făgăraș, pe nedrept suspectat ca oronim personal de către Emil Petrovici, *Studii*, p. 278—279). O altă posibilitate, care ar trebui verificată pe teren, este aceea ca la baza oronimului să fie *žrvanj* „piatră de moară", un derivat scr. din *žrŭny* „moară" la un caz oblic, cu metateza *nv*>*vn* (vezi P. Skok, *Iz srpskohrvatske toponomastike*, III, în „Južnoslovenski filolog", VI, 1926—1927, p. 94 nota 8). În cazul *Jeravățului*, care desemnează un afluent al Bîrladului (atestat ca atare la 1414, cf. DRH, A, I, p. 52, iar în traducerea tîrzie a unui document din 1560 cu fonetism ucr., *Juravăț*, cf. DIR, A, XVI—II, p. 150) și un deal la izvoarele acestuia, și pe care G. Weigand îl corelează cu bg. *Žerav* (*Ursprung*, p. 88), este mai probabil că avem a face cu un omonim est-slav (Giorge Pascu, *Toponimie românească*, în „Revista critică", XIII, 1939, p. 156—157 îl explică dintr-un rus. *žeravéc*/*žuravéc* „răchițele"), deși pentru sudul Moldovei s-ar putea admite existența unor toponime sud-slave. Alternanța *Slănic*/*Solonț* din zona Trotușului s-ar putea regăsi aici, ca și în numele unui loc la sud de Blăgești (jud. Vaslui), *Berezana*/*Brezina*, care amintește de satul dispărut *Brezeni* (atestat la 1650 și 1706, cf. *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, București, II, 1959, p. 409, V, 1975, p. 149), numit alternativ *Brezeni*/*Berezeni* în traduceri sau falsuri din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (de ex. DRH, A, XIX, p. 153, XXI, p. 355, XXII, p. 117). Cît timp lipsesc primele documente originale, este greu de spus dacă este vorba de o alternanță veche sau dacă nu cumva ea s-a creat mai tîrziu în împrejurări care rămîn pentru noi obscure.

[38] Cf. Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I, Zagreb, 1971, p. 162. Înfățișarea muntelui (două culmi legate printr-o șa foarte pronunțată) ne face să optăm pentru etimonul scr., pentru că bg. *bilo* are un sens prea general („culme de munte"), iar rom. *bilă* „buștean" nu satisface sub aspectul înțelesului. De remarcat că apelativul scr., care desemna șaua unui ansamblu binar, a trecut la pl. în românește, denumind vîrfurile sale.

[39] Muntele are vîrful plat și rotunjit ca o tigaie; pentru alte oronime slave de la această bază, vezi Vl. Šmilauer, *Handbuch der slawischen Toponomastik*, Praga, 1970, p. 162. Termenul slav a pătruns în română doar cu sensul derivat, acela de „plăcintă" sau „clătită" nepotrivit însă în oronimie, unde denominația pleacă în mod obișnuit de la asemănarea cu obiecte de uz casnic (*cazan*, *cofă*, *căldare*, *albie*, *custură*, *leafă* etc.) și nu cu produse alimentare. Aspectul caracteristic face mai puțin probabilă ipoteza unei creații de la un n. pers. *Scovardă*.

[40] Cf. Max Vasmer, *Etimologičeskij slovar' russkogo jazyka*, IV, Moscova, 1973, p. 544. Termenul, prezent în limbile slave de est și în cele baltice, nu pare să le fi fost cunoscut și celor slave de sud. Chestiunea limitei sud-vestice a zonei de influență slavă răsăriteană este însă departe de a fi rezolvată, iar semnificația corespunde perfect caracteristicii sociogeografice esențiale a muntelui, care „avînd mai multă înclinațiune spre sud și sud-vest, înverzește de timpuriu [...] Acest munte este foarte rodnic și căutat de păstorii de oi" (Ioan Rățescu, *Dragoslavele*, Cîmpulung Muscel, 1937, p. 206). Concordanța semantică și aspectul adjectival evident limitează mult șansele unei explicații printr-un n. pers., chiar dacă N. A. Constantinescu înregistrează un antroponim *Algu* (*Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 419).

[41] Emil Petrovici include oronimul printre cele care „pot fi ușor recunoscute ca nume de persoană" (*Studii*, p. 205). Noi nu cunoaștem un astfel de n. pers. și, ținînd seama de sensul adjectivului, ne îndoim că ar putea exista.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

cf. v. scr. *věničĭ* „culmen montis", v. bg. *věničĭ*, bg. *venèc* „cunună")[42], în Vrancea *Zboina* și *Macradiul* (explicate de Iorgu Iordan din v. bg. *izbojna* „excrescență"[43] și *mokrědiją* „umed"[44]), v. bg. **Zaběla* (*gora*) „muntele granițeI" (cf. v. bg., v. scr. *zabělĭ* „pădure îngrădită", alb. *zabél* „pădure de graniță", bg. *zábel* „branișteˮ)[45], *Neharna Mare și Mică* (<ucr. *neharnyj* „diform,

[42] Atestările slave le dăm după Ivan Duridanov, *Die Hydronymie des Vardarsystems als Geschichtsquelle*, Köln — Viena, 1975, p. 187. Plecînd de la pronunția actuală, *Vineția*, Walther Scheiner (*Die Ortsnamen im mittleren Teile des südlichen Siebenbürgens*, în „Balkan-Archiv", III, 1927, p. 153) și Emil Petrovici (*Recenzie*, în DR, X, 1943, p. 529 nota 2) îl considerau un toponim românesc, de la adjectivul *vinețiu*, dar formele vechi *Veneția*, începînd de la 1235 (Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, II, București, 1968, p. 243), ne arată că numele a fost modificat ulterior prin atracție paronimică. Pentru tip. cf. *Cununa* (*Pîriul Cununii*) și *Cununschi* la Brodina de Sus, jud. Succava, de la oronimul *Cununa*. Alte toponime slave de la baza citată sînt menționate de Vl. Šmilauer, *Handbuch*, p. 189—190.

Corespondentul săsesc al *Veneției* este *Kronstadt*-ul din apropiere (= Brașovul), numit în documentele vechi *Corona*, al cărui nume nu a putut fi explicat convingător din interiorul limbii germane, unde *Krone* nu are și înțelesul de „corona montis" (de aceea Gustav Kisch s-a gîndit la un germ. med. de sus *krane* „boabă de ienupăr", apropiat de *Krone* prin etimologie populară, care ar fi fost un fel de calc după *Brașov*, explicat din **Bradiș-ău!* — cf. *Siebenbürgen im Lichte der Sprache*, Leipzig, 1929, p. 99); pare deci mai probabil că toponimul german preia practic un v. rom. **Coruna*. Oronimul era foarte mult folosit de către românii din evul mediu, lăsînd numeroase urme în toponimia balcanică: *Konora*, *Korona*, *Koronatje* (munți și dealuri în Serbia, cf. Silviu Dragomir, *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice în evul mediu*, București, 1959, p. 54, 58, 65); *Curuna*, numele mai multor dealuri și localități din regiunile locuite de aromâni și meglenoromâni (cf. Th. Capidan, *Toponymie macédo-roumaine*, în „Langue et Littérature", III, 1946, p. 66); *Korana*, mare afluent stîng al rîului *Kupa* din Serbia, ale cărui atestări din veacul al XIII-lea au forma *Corona*, pentru care s-au oferit explicații neverosimile (scr. *kòra* „coajăˮ + suf. tc. *-ana* — deși turcii erau pe atunci încă în Asia —, o bază ilirică comparabilă cu *Corinium*, un celtic *Karner*, un alb. *kronje* „izvorˮ — vezi discuția la Ernst Dickenmann, *Studien zur Hydronymie des Savesystems*, în AECO, VII, 1941, p. 216—217, care nu are în vedere și termenul românesc). Nici Petar Skok nu contribuie prea mult la elucidarea etimologiei: după ce menționează opinia lui Barić, care încerca să apropie *Korana* de un prelatin *karr-* „piatrăˮ, el crede că poate reface o bază traco-iliră **krōn-* „izvorˮ (din care ar descinde și alb. *krua*, articulat *krōi*; cf. *Etimologijski rječnik*, II, p. 152); cheia etimologiei o dă însă un alt *Korana*, din bazinul Vardarului, discutat de noi în continuare (p. 437), căruia meglenii îi spun *Coruna* și *Curuna*, și care permite refacerea unui vechi rom. **Corǫna*, cu *ǫ* redat în slavă prin *a*. Nici articolul *korona* din dicționarul lui Petar Skok (p. 157) nu reușește să coreleze toponimele *Kòrona* (vale), *Velika Korona* și *Korunski dô* (ape) cu sensurile apelativelor slave (scr. *kòruna* „coroană; șarpeˮ, bg. *koróna / korúna* „coroană; o parte a războiului de țesutˮ) și nici oronimul *Kunôra* cu alb. *kunora* „cununeˮ (unde apelativul explică doar mobilul metatezei, atracția paronimică).

[43] Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 40.

[44] Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 134. Pentru a elimina dificultatea de ordin fonetic, credem că punctul de plecare al oronimului trebuie să suporte o ușoară corecție: v. ucr. **Mokradivŭ* > **Mokradiu* (datorită pronunțării, obișnuită în ucr., a lui *-v* în finală absolută ca *-u*) > (prin asimilare, articulat) *Macradiu*, după care au urmat o serie de evoluții secundare, din necesitatea de a evita hiatul, care s-au constituit în variante cu circulație paralelă în zonă: *Macradiiul* (a. 1830 și 1836, cf. Aurel V. Sava, *Documente putnene*, II, Chișinău, 1931, p. 114 și 138), *Macradeiul* (a. 1755, *ibidem*, p. 18), *Macradeul* (a. 1827, *ibidem*, p. 99 — și actuală). Suf. *-ĕdĭ* alternează în limbile slave cu *-jadĭ*: *mokrědĭ/mokradĭ* „mlăștinos, băltinosˮ (vezi Franciszek Sławski, *Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego*, în vol. *Słownik prasłowiański*, I, Wrocław — Varșovia — Cracovia — Gdańsk, 1974, p. 64), iar *-ivŭ* era un sufix de substantivare, indicînd posesorul prin excelență al unei calități („Băhnosulˮ).

[45] Numele acestui munte nu s-a păstrat, dar el trebuie presupus ca centru polarizator pentru cele două hidronime *Zăbala*, desemnînd un afluent al Putnei în Vrancea și al Rîului Negru în Ardeal, ale căror izvoare descind din aceeași cumpănă muntoasă (zona vîrfurilor Lăcăuți — Arișoaia — Buniul). Această împrejurare, precum și caracterul neverosimil al etimologiilor date hidronimelor de către Otto Liebhart (*Die Ortsnamen des Seklergebietes in Siebenbürgen*, în „Balkan-Archiv", III, 1927, p. 80), din magh. *zabola* „frîu, zăbalăˮ, Gustav Weigand (*Ursprung der süd-*

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

urît; hîd")[46], *Hîrboca* (<ucr. *horbáka*, augmentativ al lui *horb* „cocoașă, gheb; dîmb")[47], *Lăcăuțul* (<ucr. **lukovec* „bombat", cf. *luk* „ceapă", *lukovicja* „bulb, căpățînă")[48], în Stînișoara *Cozla* (<ucr. **koz(ì)lja* „al țapului")[49],

---

karpatluschen Flussnamen in Rumänien, în JAHRESB. XXVI—XXIX, 1921, p. 83), reluată de Gustav Kisch (*Siebenbürgen*, p. 18) și Iorgu Iordan (*op. cit.*, p. 58), din ucr. *zabalakati* „a fiecări, a sporovăi", Al. P. Arbore (*Toponimie putneană*, în „Milcovia", I, 1930, p. 38), dintr-un sl. *săbălea* „a murmura, a face zgomot" (?), Șt. Pașca (*Recenzie*, în DR, VII, 1931—1933, p. 410), din sl. **za-bala* „mocirlă" (?), ne determină să considerăm primar oronimul, substituit ulterior prin numele vîrfurilor zonei muntoase (fenomen destul de frecvent). Sensul inițial al apelativului v. bg. va fi fost acela de „limită" pentru că el derivă din verbul *zabélja* „a deveni alb, a face alb" (limitele de pădure se marcau prin desfacerea coajei copacilor), cf. *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, p. 568—569; or, aici era într-adevăr granița dintre două „țări", cea „ungurească" și cea „a cumanilor". Pentru evoluția fonetică, cf. oiconimele *Bala*<*Bĕla* (Emil Petrovici, *Studii*, p. 189; idem, „*Monoftongarea* **ea**> **a** *după labiale în elementele slave ale dacoromânei*, în RSI, VIII, 1963, p. 90—92).

[46] Pentru apelativ, cf. B. D. Hrinčenko, *Slovar' ukrainskogo jazyka*[2], Berlin, 1925, s.v., echivalat cu rus. *bezobraznyj*. Acești munți, așa cum se observă cu ușurință din harta 1 : 25.000 (unde sînt numiți *Nehîrna*), sînt ansambluri stîncoase contorsionate, cu vîrfuri ascuțite și pante extrem de abrupte. Gh. Bolocan (*Modele derivative în toponimie*, în LR, XXIV, 1975, p. 195) pleacă de la alt sens al apelativului ucr., „murdar, noroios", considerînd primar hidronimul (care desemnează un pîrîu ce izvorăște din acești munți); dar pîrîul, aflat într-o zonă stîncoasă, nu are caracteristica presupusă, iar polarizările de tip popular se fac de obicei de la oronim la hidronim și nu invers. Un alt munte *Neharna* se află în zona comunei Mînzălești, jud. Buzău (vezi Ion Donat și colectivul, *Indicele numelor de locuri* la DIR, B, vol. I, București, 1956 p. 92). Un corespondent românesc ar putea fi oronimul *Pocitura* din Parîng.

[47] Un toponim *Hîrboca*, denumind un deal, un sat și pîraie din comuna Vadul Soreștilor, jud. Buzău, este explicat de Emil Petrovici din ucr. *hliboka* „adîncă", în timp ce *Hîrboveț* din jud. Suceava este derivat de la ucr. *horb* „deal" (*Toponimice slave de est pe teritoriul Republicii Populare Române*. I. *Toponimice prezentînd* **h** *provenit din* **g**, în RSI, IV, 1960, p. 48). Dimpotrivă, Gustav Weigand corela primul nume cu ucr. *horb*, dar fără să încerce să-i explice terminația (*Ursprung*, p. 82). Un ucr. *hliboka*, *hluboka* a dat în rom., în mod obișnuit, *Hliboca*, *Hulboca*, *Holboca*, așa încît este greu de crezut într-o atracție paronimică a apelativului *hîrb*. Muntele din Vrancea este mai mic în raport cu vecinii săi, Mușa și Giurgiu, dar are pante abrupte și profil caracteristic de „cocoașă". Această înfățișare ne-a sugerat apropierea de ucr. *horbáka* (un diminutiv *horbok* nu ar putea motiva finala *-a*), definit insuficient de către Hrinčenko („deal, înălțime"), dar al cărui sens se poate stabili ținînd seama de funcția sufixului (cf. *rybaka* „spadă mare și lată", *konjaka* „cal mare, greoi, masiv") ca „deal mare, masiv; cocoașă mare", iar evoluția fonetică este mai ușor de acceptat: **Horbáka*> (prin asimilare) **Horbóca*> (prin apropiere de *hîrb*) *Hîrboca* (după Sextil Pușcariu, „cazurile cînd vocala accentuată influențează pe cea neaccentuată [...] nu sînt mai dese decît cele în care vocala accentuată e cea influențată", cf. *Limba română*. II. *Rostirea*, București, 1959, p. 101). Că sensul primar nu a fost cel hidronimic o dovedește faptul că din acest munte izvorăsc *trei* pîraie numite *Hîrboca*, două dintre ele curgînd spre est (*Hîrboca Mare* și *Mică*) iar unul spre vest.

[48] Vîrful muntelui are efectiv această înfățișare. Evoluția toponimului slav presupune pronunțarea bilabială a lui *-v-* și folosirea obișnuită a unui caz oblic, locativul: **Lakowcu*> **Lucăuțu*> (prin asimilare sau atracție paronimică) *Lăcăuțu*. De la apelativul *lac* nu se poate porni (deși cuvîntul nostru a pătruns și în ucr.) pentru că nu există lacuri în zona apropiată a acestui munte.

[49] E. Petrovici, *Adjective posesive slave în -ĭ- ca toponimice pe teritoriul R.P.R.*, în SCL, IV, 1953, p. 72—73. Autorul recunoaște ca o „dificultate" a etimologiei sale faptul că grupul *-lj-* nu a evoluat la *-l-* (ca în *Cozia*). Din acest motiv, I. Pătruț încearcă să explice toponimele dintr-un n. pers. *Coza* cu suf. *-l-* (*Onomastică românească*, București, 1980, p. 69). Dar durificarea lui *-lj-* nu este un accident izolat, ci afectează și toponime bulgărești (*Kozla*) explicate tot de la apelativ de către Jordan Zaimov (*Bălgarski geografski imena s -ĭ*, Sofia, 1973, p. 114 — tot aici și *Kozlja*); acest fenomen este, de altfel, destul de răspîndit la derivatele în *-j-*, atît pe teren românesc cît și pe teren slav. Ceva mai mult, un n. pers. **Cozla* nu este atestat nici măcar o singură dată: aceasta este, de fapt, „dificultatea" etimologiei lui I. Pătruț, care se elimină de la sine în cazul toponimelor rare, dar peste care nu se poate trece în situația în care toponimul are

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

Ostra (<ucr. *ostryj* „ascuțit")[50], *Pești̯eana* (<ucr. *pesčanyj* „nisipos")[51], în Obcinele Bucovinei *Péciște*, lîngă Pojorîta (< ucr. *pečyšče* „loc ars de soare", „loc cu rămășițele unei locuințe")[52] și *Vejul* (*Mare* și *Mic*), lîngă Moldova-Sulița (<ucr. *veža* „turn; vîrf de munte")[53] — ambele aparținînd stratu-

o anumită frecvență (cum are *Cozla* în Ardeal — cf. G. Kisch, *op. cit.*, p. 123 —, în Banat, lîngă Berzasca, și în Moldova) în timp ce antroponimul este cu totul necunoscut. Dovada cea mai bună a justeței interpretării lui Emil Petrovici o constituie însă atestarea formei *Coziia* a oronimului nostru într-un document slav de la finele veacului al XVI-lea (datat : 1458), cf. DRH, A, II, p. 418 și localizarea făcută de editori la p. 475. Situația este oarecum paradoxală, pentru că ne-am fi așteptat ca oronimul să aibă forma mai veche, **Cozlia*, iar nu pe cea evoluată (care nu s-a menținut pînă în vremea noastră). O altă *Cozie* ne ajută să înțelegem cum stau lucrurile. La 1421 ambasadorul Ghillebert de Lannoy îl întîlnește pe Alexandru cel Bun într-un sat domnesc „Cozial", după ce trecuse prin „mari pustietăți". Acest sat a fost considerat de către Constantin C. Giurescu ca fiind același cu *Cozia* din brainștea Bohotinului, menționată ca atare la 1454 (DRH, A, II, p. 54). Punctul său de vedere a fost combătut de Maria Holban, care crede că deosebirea formală dintre nume este prea mare pentru a permite identificarea. Constantin C. Giurescu revine, completîndu-și argumentația istorică și arătînd că, dimpotrivă, asemănarea este „surprinzătoare" pentru cine cunoaște deformările nomenclaturii topice românești în scrierile călătorilor și, adăugăm noi, în vechile hărți ale Moldovei (vezi discuția la Constantin C. Giurescu, *Probleme controversate în istoriografia română*, București, 1977, p. 152—153). Într-o *Addenda et corrigenda* (AIIA, XV, 1978, p. 527—528), Ștefan S. Gorovei propune — cu destul temei — identificarea localității *Cozial* cu *Cozia* din ținutul Cernăuți (atestată ca atare la 1488, cf. DRH, A, III, p. 62), care se afla efectiv în drumul călătorului francez ; corecția sa schimbă datele geografice, nu însă și pe cele lingvistice ale problemei. Urmărind îndeaproape modul de reflectare a toponimiei Moldovei în memorialistica și cartografia europeană veche, ne convingem, într-adevăr, că deformările erau curente, dar explicabile totuși, într-un fel sau altul. Adăugarea lui *-l* final nu poate fi însă motivată, așa încît trebuie să presupunem că forma auzită de Ghillebert a fost **Cozlia*. Într-adevăr, metateza era cel mai obișnuit procedeu de evitare a nexurilor consonantice românești de către străini. Coroborînd acest caz cu primul, conchidem că prin secolele al XV-lea — al XVI-lea formele *Cozi(i)a* și *Cozlia* alternau, iar această alternanță s-a tranșat mai tîrziu, în sensul generalizării unei forme sau a alteia. Credem că cea de a doua se menținea fie datorită vorbitorilor de limbă slavă care vor mai fi existat în Moldova acelor timpuri mai ales prin zonele montane ale țării, fie datorită faptului că acești vorbitori fuseseră românizați mai tîrziu astfel încît păstraseră anumite deprinderi articulatorii slave.

Neverosimil este apelativul *cozlă* „dîlmă" menționat de Porucic (de la care a fost preluat de Petre V. Rotaru și George A. Oprescu în *Lexiconul* lor *toponimic*, București, 1943, s.v.), pe care se bazează etimologia lui Iorgu Iordan (*op. cit.*, p. 35). Acest așa-zis apelativ este, de fapt, un cuvînt refăcut de către Vasile Bogrea plecînd de la un extras din *Descriptio Tartariae* a lui Broniovius („*kozles* seu tumuli, vulgo *mogilii*"), în care eruditul clujean vedea originea toponimelor *Cozla* (*Pagini istorico-filologice*, Cluj, 1971, p. 104 și 302). În realitate, *kozles* este latinizarea greșită a pluralului *közlär* al cuvîntului tătărăsc *közä* „movilă de piatră" (cf. W. Radloff, *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte*, II, Petersburg, 1899, col. 1300), operată de Broniovius, care nu făcea decît să citeze termenul folosit de populația „Tartariei" împreună cu echivalentul său polonez. Cum vom mai avea ocazia să arătăm, Porucic era un geograf informat, care a inclus în glosarul său și destui termeni livrești, a căror existență fusese presupusă de alții sau „intuită" de el însuși, dar pe care cercetările de teren ulterioare *n*-au reușit să-i redescopere.

[50] Gustav Weigand, *Ursprung*, p. 84; Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 109; J. B. Rudnyćkyj, *Geographical Names of Boikovia (Middle Carpathians)*[2], în „Onomastica" (Winnipeg), XXIII—XXIV, 1962, p. 63; Vl. Šmilauer, *op. cit.*, p. 135.

[51] Emil Petrovici, *Studii*, p. 160.

[52] Cf. Hrinčenko, *op. cit.*, s. v.; P. S. Lysenko, *Slovnyk poleškych hovoriv*, Kiev, 1974, p. 158 (informație comunicată de Ioan Lobiuc). Vezi și toponimul ucr. *Pečyšča* citat de J. B. Rudnyćkyj, *op. cit.*, p. 111 și rom. *Peciște* în R. S. S. Moldovenească, citat de A. Eremia, *Nume de localități*, Chișinău, 1970, p. 125 și 160.

[53] Reflexele toponimice slave ale acestei baze le prezintă selectiv Vl. Šmilauer, *op. cit.*, p. 190.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

lui est-slav anterior infiltrațiilor hușule —, în Munții Apuseni *Vîrful Tîrtavii* (< bg. *tărtavyj* „încovoiat, cocoșat")[54], *Camnița* de lîngă Roșia (<bg. **kamenica* „pietros" < *kamenĭ* „piatră"), *Piatra Craivii* (<bg. *krajeva* „a hotarului")[55], *Ciumerna* (< bg. **čemerĭna* <*čemer* „spînz")[56], *Tîrcavul* lîngă Groși (< bg. **tărkavŭ* „defrișat" <*tărkam* „a rade, a curăța") ș.a.m.d. Pe de altă parte, faptul că afluenții unor rîuri cu nume slave sau maghiare au, la munte, nume românești este lipsit de semnificația istorică ce i se dă: fenomenul se remarcă cu ușurință și în zonele de deal sau de cîmpie, indiferent de rîul pe care l-am avea în vedere, și nu pledează cîtuși de puțin pentru anterioritatea populației românești. Impresia că rîurile cu nume slave ar avea nume românești la munte izvorăște din confundarea noțiunii de „curs superior" cu cea de „afluent". În sfîrșit, este greu de crezut că numele marilor rîuri s-au păstrat în zona montană: pentru a admite aceasta, ar trebui să dovedim mai întîi că aici s-au menținut și hidronime minore, iar în al doilea rînd că nici un mare rîu lipsit de curs intramontan nu și-a menținut numele vechi. Cum aceste dovezi nu se pot aduce (cea mai frapantă „abatere" fiind *Argeșul*), urmează că nu dimensiunea cursului intramontan, ci importanța de ansamblu a apei, caracterul său „major" a impus conservarea denumirii.

Concluzia care se desprinde din studiul etimologic al nomenclaturii este aceea că „toponimia de origine slavă o întîlnim pretutindeni, indiferent de așezarea geografică a provinciilor românești și de natura fizică a locurilor respective"[57]. Ideea continuității românilor în zonele montane este negată în manieră categorică de către arheologi, iar istoricii medieviști infirmă și ei ipoteza coborîrii de la munte la cîmpie[58]. Studiind fenomenele de roire a satelor și de colonizare cnezială și voievodală în Transilvania secolelor al XIV-lea — al XV-lea, Șt. Pascu conchide: „Nu se poate constata o direcție unică de roire, dinspre munte spre șes sau dinspre șes spre munte, dinspre deal spre cîmpie sau invers. Se constată o frecvență aproape egală în amîndouă direcțiile"[59].

1.2. Dar dacă zonele de munte nu au o toponimie exclusiv românească, nu este oare posibil ca cea existentă să fie mai veche aici decît aiurea?

---

[54] Atestat de Silvestru Moldovan, *Zarandul și Munții Apuseni ai Transilvaniei*, Sibiu, 1898, p. 161; are o înălțime de 1 314 m. Cuvîntul bg. la Najden Gerov, *Rečnik na bălgarskyj jazyk*, V, Plovdiv, 1904, p. 364.

[55] Emil Petrovici (*La population de la Transylvanie au XIe siècle*, în „Revue de Transylvanie", X, 1944, p. 79) se gîndește la un **kraljeva* „a craiului", la fel ca și Gustav Weigand (*Orîsnamen im Ompoly- und Arányos-Gebiet*, p. 4), sau G. Kisch (*op. cit.*, p. 5195). Or, toponimul are o justificare istorică precisă, pentru că aici a fost vreme îndelungată granița dintre unguri și *Erdenelu* al lui Gelou și al urmașilor săi (cf. Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*[2], I, București, 1972, p. 20).

[56] Emil Petrovici, *La population*, p. 80; idem, *Studii*, p. 150.

[57] Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 6.

[58] Ion Nestor, *Autochtones et Slaves en Roumanie*, în vol. *Les Slaves et le monde méditerranéen, VIe — XIe siècles*, Sofia, 1973, p. 49; Eugenia Zaharia, *Les sources archéologiques de la continuité daco-romaine*, în „Apulum", XII, 1974, p. 284; Octavian Toropu, *Romanitatea tîrzie și străromânii în Dacia Traiană sud-carpatică (secolele III—XI)*, Craiova, 1976, p. 194 nota 980; P. P. Panaitescu, *Introducere în istoria culturii românești*, București 1979, p. 118; Gh. Ștefan, *Le problème de la continuité sur le territoire de la Dacie*, în „Dacia", XII, 1968, p. 350 („Ideea unei retrageri de lungă durată a populației în munți ni se pare primată").

[59] Ștefan Pascu, *Habitatul transilvan*, în „Lucrări științifice. Istorie — științe sociale — pedagogie" (Oradea), 1972, p. 17.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

Conservatismul etnografic și lingvistic al acestor zone, „adevărate muzee", a fost remarcat de mulți cercetători. Robert Loriot ne încredințează că „regiunile muntoase precum Alpii, Pirineii, Carpații, care în toate epocile preistoriei au servit drept refugiu populațiilor învinse, conțin, după cum se știe, numeroase relicve toponimice de o mare vechime. Dimpotrivă, teritoriile de cîmpie, măturate de invazii multiple, au suferit, datorită ultimilor cuceritori, o nivelare lingvistică relativ recentă" [60]. După G. Giuglea, „în creierul munților" noștri există o serie de „numiri capitale" [1], adevărate relicve de nomenclatură veche, cu o semnificație similară cea a martorilor de eroziune din geografie. „În toate țările romanice, susține pe drept cuvînt G. Giuglea, acestea formează dovezile cele mai puternice pentru vechimea locuitorilor de acolo" [62]. De aceea el a căutat insistent să descopere „fosile sau quasi-fosile" toponimice, adică nume care păstrează elemente ale unui stadiu lingvistic revolut, dinaintea contactului cu slavii. Așa ar fi oronimele *Buscatul* (Munții Apuseni), care ar menține un v. germ. **bosk* „pădure" cu suf. lat. *-atum*[63], *Varîngul* (< lat. vulg. **valanca* < *lavanca* < *labîna* „cădere de pămînt", „avalanșă" cu suf. preromanic *-anca*) și *Parîngul* (< gr. φάραγγος „rîpă adîncă", prin filieră lat.)[64], *Cindrelul* (< gr. vulg. *"εχενδρα* „viperă", tot prin lat.)[65], iar dintre localitățile montane *Buninginea*, cu „nume preslav" pentru că include suf. lat. *-igo, -iginem*, a cărui funcțiune a încetat încă din perioada daco-romană (de atunci s-au menținut în rom. doar *funingine*< <*fuliginem* și *pecingine*<*petiginem*)[66] și *Abrudul*, care „nu poate fi originar din nici o limbă vorbită în Dacia de la colonizare încoace"[67].

---

[60] Robert Loriot, *Les éléments préromans dans le Nord de la France*, în *Troisième Congrès*, I, p. 57.

[61] George Giuglea, *Cuvinte românești*, p. 328. El era convins că „la noi caracterele toponimice vechi, preromane sau romane, nu trebuie să fie cercetate decît în satele de munte" (*Traces de l'époque daco-romaine* : **Abrud, Brudă**, în „Langue et Littérature", III, 1946, p. 206).

[62] Idem, *Cuvinte românești*, p. 301.

[63] *Ibidem*, p. 302 ; acceptat de Șt. Pașca, *Contribuții toponomastice*, în DR, XI, 1948, p. 95.

[64] G. Giuglea, *Cuvinte românești*, p. 309—312 ; idem, *Uralte Schichten und Entwicklungsstufen in der Struktur der dakorumänischen Sprache*, Sibiu, 1944, p. 104 și nota 79. Etimologia lui G. Giuglea a fost acceptată imediat de către C. Diculescu, *Elementele vechi grecești din limba română*, în DR, IV, 1924—1926, p. 495 ; Gustav Kisch, *Siebenbürgen*, p. 81 ; Ion Conea, *Două nume topice de origine străveche în munții Olteniei : Farangos, Barrancos, Paring, Varing*, în BSG, LI, 1932, p. 88—97. G. Ivănescu, *op. cit.*, p. 5, atrage atenția asupra faptului că ea mai fusese dată de către N. Densușianu. Tot la un cuvînt grecesc, φάλλαγγα, se gîndea și Lambrior (Ioan Nădejde, *Din lucrările inedite ale răposatului Lambrior*, în „Contemporanul", VI$_2$, 1886, p. 394).

[65] George Giuglea, *Cuvinte românești*, p. 313.

[66] *Ibidem*, p. 316—317. Tema ar putea fi, după el, lat. *voraginem* „prăpastie, rîpă", dar indiferent de temă „rămîne sufixul ca probă de neînlăturat pentru concluzia noastră" (*ibidem*, p. 317 nota 1).

[67] *Ibidem*, p. 317 ; același punct de vedere la Ernst Gamillscheg, *op. cit.*, p. 266. G. Giuglea încercase să explice oiconimul de la un **Ad Brudum*, în care substantivul ar fi un n. pers. dacic (*Bordus, Burdus, Brudus* „bărbosul"), refăcut plecînd de la numele peștelui „cu barbă", *bruda* : „Apelativul **Brudus* nu trebuie să surprindă în țara acestor daci bărboși, cum se văd atîția pe columna lui Traian" (*Traces*, p. 205). De fapt, surprinzătoare ar fi tocmai existența acestui nume propriu, și aceasta tocmai din motivul invocat ca argument de autor ! Cît privește etimologia lui *brudă*, ea continuă să rămînă neelucidată (vezi, mai nou, Vasile Arvinte, *Contribuții etimologice* : **brudiu, brudă**, în „Dacoromania", V, 1979—1980, p. 77).

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

Pentru numele de munți s-au propus și explicații de la antroponime[68] sau apelative[69], dar singurele pe deplin convingătoare rămîn cele pentru *Cindrel* (pentru că n. fam. *Cindrea* a fost atestat într-un sat din împrejurimi) și pentru *Buscat*, de la un n. pers. *Bulcat*, pe care-l întîlnim în evul mediu atît în Țara Românească, cît și în Moldova (la 1487, cf. DRH, A, III, p. 32) și Serbia (nume de vlah la 1220), iar evoluția grupului *-țc-* la *-sc-* era obișnuită (cf. *Bulcăteni* în Moldova, devenit *Buscăteni* și apoi *Boscoteni*). Altfel stau lucrurile pentru *Varîng* și *Parîng*, nume care n-au putut fi încă descifrate. Astfel, Constantin C. Giurescu se lasă sedus de asemănarea oronimului cu *părincul*, numele popular al unei specii de mei (atestat de DLR și în forma *parîng*), și presupune că „în perioada întunecată de după părăsirea Daciei, a migrației popoarelor", aici ar fi practicat daco-romanii „neîntrerupt" agricultura. Această activitate ar fi confirmată și de alte toponime, precum *Mălaia* din apropiere, care constituie împreună „o mărturie a acelei epoci îndepărtate, una din cele mai grăitoare, atestînd [...] continuitatea populației daco-romane în ținutul carpato-dunărean". Este drept că în unele zone perimontane s-a cultivat părincul (cum o dovedește, de pildă, toponimul *La Parenciște* de la Sîrbi, în Bihor)[70], dar acest lucru ar fi fost imposibil pe Parîng, unde singura îndeletnicire umană „tolerată" de natură rămîne pășunatul alpin; *Mălaia* este, de fapt, *Maleia*, un pîrîu care izvorăște de sub Parîngul Mic, al cărui nume nu are nici o legătură cu *mălaiul*. Semnificativ este cuvîntul ardelenesc *părîngoare* „parte a unui munte lipsită de vegetație", pe care DLR îl derivă de la *Parîng*, și care reflectă o caracteristică evidentă a masivului. Am putea admite că s-ar fi putut cultiva aici părincul numai dacă am avea în vedere extensia oronimului asupra întregii zone muntoase care include Parîngul, dar această accepțiune nu are un caracter popular, ci este o creație recentă a geografilor. Puțin convingătoare este și asociația făcută de G. Pascu, Iorgu Iordan și J. Hubschmid cu *părîngă* „prăjină", „cobiliță" (cu variantele *parîngă* și *părîng*, cf. DLR): sensul de „creastă înaltă, alcătuită din stînci mari și pietre tari" pare a fi o creație a lui Porucic, neconfirmată de nici o sursă lexicografică, iar asociația „coromîslă" — „creastă de munte", deși productivă aiurea, nu o putem documenta și în toponimia noastră. În sfîrșit, *Parîngul* nu putea fi un reflex direct al magh. *porong* „prăjină; barieră", cum presupunea G. Pascu, pentru că apelativul ar fi trebuit să dea în românește mai degrabă **Porîng* (cf. *dorong* >*dorîngă*, *galamb* >*golîmb*), iar infiltrarea în zona respectivă a unui oronim maghiar major este greu de înțeles.

[68] Șt. Pașca, *Contribuții toponomastice*, p. 100 (*Cindrelu*); Emil Petrovici, *Studii*, p. 279 (*Parîng, Cindrel*); I. Pătruț, *op. cit.*, p. 137 (*Cindrel*), 140—144 (*Parîng Varîng, Buscatul*); N. A. Constantinescu, *op. cit.*, p. 224 (*Buscata*).

[69] Giorge Pascu, *Toponimie românească*, p. 163 (*Pârîng* = *părîngă* = magh. *porong*); Iorgu Iordan, *Toponimice*, în BIFR, III, 1936, p. 171—172 (*Parîng* < *phalanga*, cu corespondentele romanice ale cuvîntului latin; obiecție de ordin fonetic la etimologia lui G. Giuglea: gr. φάραγγος nu ar fi putut ajunge la *Parîng*, pentru că grupul *-an-* nu era accentuat; această obiecție cade însă în ipoteza că termenul grec ar fi putut veni prin intermediul latinei, pentru că s-ar fi produs schimbarea accentuării, cf. Pascu, *op. cit.*, p. 163); idem, *Toponimia românească*, p. 41; J. Hubschmid, *Auffällige Übertragen von Gegenständen und Körperteilen auf Geländeformen*, în RIO, XII, 1960, p. 85—91 (*Parîng* < *părîngă* „coromîslă"); Constantin C. Giurescu, *Înțelesul topicului „Parîng". Date despre agricultura românească din Carpați în evul mediu*, în vol. *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, București, 1965, p. 304—306 (*Parîng* < *parinc* „mei").

[70] Traian Mager, *Ținutul Hălmagiului. Monografie. Cadrul istoric*, Arad, 1938, p. 165.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

„bucătărie")[76]. Un v. sl. **Várŭl'ĭnĭkŭ*, cu suf. *-ŭl'ĭ* (care forma derivate deverbale cu înțeles de nomina instrumenti) și *-ĭkŭ* (cu funcție pseudo-diminutivală)[77] avînd sensul de „căldare mare", putea deveni în românește **Vârînnic*, apoi *Vârîng*, pentru că accentuarea proparoxitonă favoriza sincoparea elementului vocalic al sufixului secundar ; pentru *-ln-* > *-n-*, vezi *infra*, p. 406: **čilnučiši* > *Cinciș*.

După Ion Conea, semnificația primară a *Pârîngului* va fi fost tot aceea de „groapă", deoarece muntele arată ca „ciuruit de circuri" : „E plin Parîngul de căldări, găuri, zănoage, gropi, iezere" ; posibilitatea ca un munte să fie denumit plecînd de la o formă de relief negativ este confirmată de oronimele *Gropu, Groapa, Gropile, Găuri* din aceeași zonă, așa încît „numele de *Parîng* nu e singur, ci stă prins într-o horă de sinonime" [78]. Un geolog vorbește și el de „zănoagele și hăurile fără fund ale Parîngului" [79]. În acest caz, ne putem gîndi la un sinonim al *Varîngului*, derivat de la verbul v. bg. *pariti* „a fierbe", numai că de data aceasta, în afară de bg. *parilnja* „sală de abur a unei băi", nu mai găsim și alte derivate, care să desemneze obiecte de uz casnic. De aceea, fără a abandona cu totul ipoteza creației sinonimice, ni se pare mai verosimilă o raportare la bg. *párog* „al treilea corn mijlociu și mai mic al furcii" [80] > **Párong* > *Pârîng*. Pentru a putea înțelege despre ce este vorba, trimitem la schița unei furci de lemn de tip arhaic făcută de T. Pamfile[81], cu patru ramificații, dintre care a treia nu se desprinde din coada de lemn ca celelalte, ci din al treilea corn, așa încît este mai scurtă, pentru că vîrfurile sînt tăiate aproximativ egal. Urmărind versantul nordic al crestei dintre Parîngul Mic și Parîngul Mare, observăm trei ramificații mai lungi : Mija, Sliveiul și continuarea crestei principale (care însă își schimbă direcția) ; din ultima, chiar în dreptul Parîngului Mare, se mai desprinde o culme scurtă, paralelă cu Sliveiul, pînă la Zănoaga Stînei. Imaginea acestei furci primitive trebuia să-i apară limpede celui care urcă pe creastă, deoarece ramurile au o înălțime ascendentă : 2397 m Mija, 2 420 m Sliveiul, 2 518 m Parîngul Mare. În această situație, ni se pare firesc să ne întrebăm : oare *Mija* și *Sliveiul* vor fi fiind oronime românești personale (cum teoretic este posibil), sau oronime slave (postverbal de la *mižati* „a sclipi, a luci" și **slivyj* < *sléja* „a se împreuna, a se uni"), mai ales că Sliveiul se împreună cu creasta principală în dreptul vîrfului *Gemănarea* ? Dacă numele *Gemănarea* s-a dat pentru că acolo se află două vîrfuri „gemene" [82], nu este oare cu putință ca și oronimul slav să fi fost creat plecînd de la același element caracteristic, să fi desemnat vîrful împreună cu ramificația sa (ca și *Parîngul*), după care, concurat de numele românesc, să-și fi restrîns accepția doar la culmea secundară ? Ținînd cont de contextul geografic, noi credem că așa s-au petrecut lucrurile.

[76] *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, p. 122 ; *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, II, Belgrad, 1962, s.v. Cf. și pol. dial. *warznik* „oală mai mare", ucr. dial. *varnicja* „albia pîriului", citate de T. A. Marusenko, *Iz nabljudenij nad ukrainskimi nazvanijami reljefov*, în „Studia slavica", XVIII, 1972, p. 203 și 216 de la aceeași bază.

[77] Pentru acestea, vezi Franciszek Sławski, *op. cit.*, p. 111 și 93.

[78] Ion Conea, *Două nume topice de origine străveche*, p. 90—91.

[79] Victor Corvin Papiu, *Geologie și drumeție*, București, 1963, p. 83.

[80] T. Pančev, *Dopălnenie* la Najden Gerov, *op. cit.*, VI, Plovdiv, 1908, s.v.

[81] Tudor Pamfile, *Agricultura la români. Studiu etnografic cu un adaus despre măsurătoarea pământului și glosar*, București, 1913, p. 136, figura 65.

[82] Vezi Nic. Popescu, *Paring. Șurean*, București, 1965 p. 48.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

Pentru *Buningine*, Gustav Weigand a oferit o etimologie cu mult mai convingătoare, de la bg. *bunika* „măselariță (nebunăriță)", *buničin* „locul unde crește măselarița", cu evoluția : **Bunicinea* > **Buninčinea* < **Buningi-nea*[83]. G. Giuglea nu a întrevăzut posibilitatea ca așa-zisul sufix să rezulte din propagarea lui *-n-* într-un context fonetic asemănător, așa cum se întîmplă, de pildă, în numele muntelui *Părânginosul* din Carpații Apuseni[84]. Singura dificultate, nesesizată de către Weigand, e aceea că apelativul bg. este un împrumut din scr. *bunika*<**bl̥n-ika*, cf. bg. *blenika*, realizat deci după vocalizarea lui *-l-* în sîrbă[84bis]. Etimonul se poate accepta, deci, numai dacă cercetările istorice vor confirma presupunerea că în zona respectivă au avut loc colonizări sîrbești (sau bulgărești tîrzii).

Nici *Abrudul* nu poate fi vechi, pentru că etimologiile propuse n-au reușit să depășească dificultățile fonetice legate de trecerea de la presupusele forme vechi la cele atestate în vremea noastră. Ipoteza continuității numelui antic al orașului Roșia, *Alburnus*, susținută de Massmann (care refăcea un intermediar **Albrud*), n-a putut fi reținută nici de către Hasdeu[85] ; cu toate acestea, ea reapare într-un articol semnat de M. Homorodean, care-o susține întemeiat pe asemănarea dintre *Abrud* și fr. *Aubord* < *Alburnus*, de care pare să-l despartă o simplă metateză[86]. Dar dacă în franceză grupul latinesc *al-* a evoluat în mod normal la *au-*, în română el s-a menținut, iar dacă acolo substituția lui *-n-* prin *-d-* se justifică prin atracția paronimică a apelativului *bord*, la noi ea nu ar fi putut avea nici o motivare. B. P. Hasdeu (*loc. cit.*) se gîndea la menținerea unui **Abrudeva* (**Abrudava*), care i se părea a fi identic cu un 'Αβρολέβα din Tracia ; Vasile Pârvan, Ernst Gamillscheg, Cicerone Poghirc vedeau aici continuarea unui dacic *Abruttus/Abruttum*, plecînd de la atestarea unei localități "Αβρυτος în Moesia inferioară[87] ; Ovid Densusianu încerca să-l explice de la un compus iranic *āb* „strălucitor" și *urūd*, *rōd* „(pat de) rîu"[88] ; J. Melich, urmat de N. Drăganu, Gustav Kisch și Gottfried Schramm, reconstituie un dacic **obrudom* „aur curat", corespunzător gr. ὄβρυζον, lat. *obridium*[89] ; bazat pe informațiile dintr-un articol al lui E. Benveniste,E. Lozovan este de părere că tema dacică va fi fost **obrussa* = gr. ὄβρυζα „cupelație"

---

[83] Gustav Weigand, *Ortsnamen*, p. 18.

[84] Amintit de Silvestru Moldovan, *Zarandul*, p. 181. Pentru alte cazuri de propagare a lui *-n-*, vezi Sextil Pușcariu, *Limba română*, II, p. 138—139.

[84bis] Cf. *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, p. 90.

[85] HEM, I, 92—93. Etimologia s-a bucurat totuși de credit din partea nespecialiștilor (vezi, de pildă, Silvestru Moldovan, *Zarandul*, p. 65).

[86] M. Homorodean, *Raporturi toponomastice franco-române* [sic !], în SUBB (Philologia) XVII, 1972, nr. 2, p. 23.

[87] Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1982, p. 160, 162, 169 ; Ernst Gamillscheg, *op. cit.*, p. 265—266 ; Cicerone Poghirc, *Sur les éléments du substrat du roumain*, în „Dacoromania", I, 1973, p. 199 ; idem, în *Istoria limbii române*, II, București, 1969, p. 354.

[88] Ovid Densusianu, *Noms de lieux roumains d'origine iranienne*, în vol. *Donum natalicium Schrijnen*, Nijmegen — Utrecht, 1929, p. 428—429. Într-un toponim scitic, *-u-* neaccentuat s-ar fi sincopat, ajungîndu-se astfel tot la *-br-*.

[89] N. Drăganu, *Din vechea noastră toponimie*, în DR, I, 1920—1921, p. 131—134 ; Gustav Kisch, *Siebenbürgen*, p. 50 ; Gottfried Schramm, *Eroberer und Eingesessene. Geographische Lehnnamen als Zeugen der Geschichte Südosteuropas im ersten Jahrtausend. n. Chr.*, Stuttgart, 1981, p. 187.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

și poate, metaforic, „piatră de probă“ [90]. Toate aceste etimologii se lovesc de imposibilitatea de a justifica într-un mod cît de cît plauzibil menținerea grupului consonantic *-br-* intervocalic, știut fiind faptul că evoluția lui *b* la *-ur* este un fenomen anteromânesc general. Într-adevăr, nici teza conservatismului toponimelor în raport cu apelativele, nici supoziția separării prin „etimologie populară“ a numelui în *a* + *brud* (N. Drăganu), nici ipoteza menținerii în zonă a unei populații dacice neromanizate (G. Schramm) nu pot salva niște etimologii care nu îndeplinesc condiția esențială a *posibilității* lingvistice.

După N. Drăganu, evoluția unui antic **Aurud* sau a unui românesc **Auru-* cu sufixul magh. *-d* la rom. *Abrud*, magh. *Obrud* ar fi posibilă printr-o filieră slavă (**Avrud*), după care grupul *-vr-* ar fi devenit *-br-* și în română și în maghiară[91]. În realitate, transformarea lui *v* în *b* se produce sporadic doar în poziție inițială sau în grupele *rv*, *lv* din română[92], iar diftongul *au-*ar fi trebuit să dea în slavă *a-*, ca în *aurum* > *ar* și *paucum* > *pak*[93], cf. toponimele bg. *Rorač* (<**Ararač*)[94], *Ararci*, *Ararsko*, *Araruša*[95], având baza romanică *Aurar-*. Respingînd etimologia lui G. Weigand, dintr-un n. pers. slav *Obrad* (care n-ar fi putut deveni nici *Abrud* în română și nici *Obrud* în maghiară)[96]. N. Drăganu se oprește în cele din urmă la trei posibilități : de la un n. pers. neatestat ; dintr-un compus slav *obŭ* „în jurul“ + *rud* „roșu“ ; dintr-un compus *obŭ* + *brudŭ* „murdărie“ [97]. Dar nici una nu este plauzibilă, fie pentru că lipsește atestarea, fie din motive semantice.

Noi credem că *Abrudul* (atestat la 1271 ca *terra Obruth* și *Abruth*)[98] este un toponim românesc compus cu vechea prepoziție *a* „la“ și *Brud* (reprezentînd o variantă ardelenească a lui *brod* „vad“ în funcție toponimică, cf. și *brúdină* pentru *bródină*). Închiderea lui *-ó-* la *-ú-* pare a fi un fenomen exclusiv românesc (pentru că n-am întîlnit varianta în nici unul din inventarele lexicografice slave accesibile nouă)[99], răspîndit îndeosebi în Transil-

---

[90] E. Lozovan, *Abrud et la metalurgie de l'or en Dacie*, în RIO, XIII, 1961, p. 277—284.

[91] Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticei*, București, 1933, p. 488.

[92] Alexandru Philippide, *Originea românilor*, II, Iași, 1927, p. 192.

[93] Petar Skok, *La diphtongue latine au dans les langues balkaniques*, în vol. *Mélanges de linguistique et de littérature romanes offerts à Mario Roques*, IV, Paris, 1952. În alte zone decît cea „traco-latină“, diftongul *-au-* a putut deveni (în sîrbocroată) și *-ov-* (*aurata* > *ovrata*), *-av-* (*claustrum* > *klavstro*), *-ovo-* (*laurus* > *lovor*). Vezi și P. Skok, *Beiträge zur thrakisch-illyrischen Ortsnamenkunde*, în ZONF VII$_1$, 1931, p. 42 ; idem, *Les origines de Raguse. Étude de toponymie et de linguistique historiques*, în „Slavia“, X, 1931, p. 462 nota 2, 495.

[94] Jordan Zaimov, *Grăcki i romanski elementi v pirdopskata toponimija*, în vol. *Izsledvanija v čest na akad. D. Dečev*, Sofia, 1958, p. 174.

[95] B. Simenov, *O haraktere mestnyh nazvanij romanskogo proishoždenija v NR Bolgarii*, în vol. *Actes du XIe Congrès International des Sciences onomastiques*, II, Sofia, 1975, p. 281.

[96] Gustav Weigand, *Ortsnamen*, p. 17 ; N. Drăganu, *Recenzie*, în DR, IV, 1924—1926, p. 1 133.

[97] Nicolae Drăganu, *Românii*, p. 488—489. „Probabil slav“ îl consideră și I. I. Russu, *Numele de localități în tăblițele cerate din Dacia*, în CL, II, 1957, p. 244 nota 2 ; dimpotrivă, Kniezsa István îl crede maghiar, dar nu reușește să găsească termenul care i-ar sta la bază (*Erdély víznevei*, Cluj, 1942, p. 23).

[98] Coriolan Suciu, *op. cit.*, I, p. 23.

[99] Vezi în special Ivan Bojukliev, *Leksemi ot koren* **brod-** *v starobălgarski ezik*, în „Izvestija na Instituta za bălgarski ezik“, XI, 1964, p. 77—82 și *Słownik prasłowiański*, I, s.v. *brodъ*, *brodьnь*, *brodьn'ъ*.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

vania[100], unde se constată (mai ales la moți) și utilizarea frecventă a prepoziției respective ; ea s-a aglutinat la multe substantive dînd naștere unor adverbe locale (*acasă, afund, amunte, aleș* „la pîndă" — cu *leș* < magh. *les* — ș.a.)[101] și a fost folosită și la crearea altor nume „mixte", precum *Avrig* (cu n. pers. săs. *Freck, Frick* ; la 1364 : *Affrica*), *Așnig/Șmig* (cu săs. *Șnig* „Schmiegen", provenit și el dintr-un v. magh. *Sum-ugy-um*, actual *Somogyom* ; la 1317: *Sumugun* ; la 1325 : *Symyg*), *Alintiș* (cu magh. *Czintos* ; la 1357 : *Acynthus*) etc.[102]. Este un tip de construcție mult folosit în latina dunăreană[103], menținut îndeosebi în toponimia aromânească (*Agură* „la Gură", *Aruncu* „la Runc", *Astînă* „la Stînă", *Atoacă* „la Toacă" și chiar *Avadu* „la Vad")[104], deși nu lipsește cu totul nici din cea dacoromână (*Abrad* în Dolj, *Acurti* în Vîlcea)[105]. Extensia de la numele vadului (*Brod*) la cel al pîrîului este obișnuită în toponimia slavă[106] și se putea produce foarte bine și pe teren românesc. Corespondentul structural și semantic slav este *Dobrudul* din vecinătate, denumind un mic afluent al Ampoiului de lîngă satul Trîmpoaiele, pe care N. Drăganu încerca — fără succes — să-l explice printr-un compus slav *dobro* + *rud* „foarte roșu", redus mai apoi prin haplologie ; el excludea posibilitatea ca *do* să fie prepoziție („la") datorită convingerii sale greșite că în astfel de compuse numele trebuie să mențină neapărat forma de genitiv[107].

Un alt oronim cu o „formă evident latinească" ar fi, după N. Drăganu, *Păguiorul*, desemnînd un deal din Transilvania pe care ar fi fost odinioară un castel roman ; după părerea lingvistului clujean, „numirea [...] trebuie derivată fără îndoială dintr-un lat. *pāgulĕus*", diminutiv de la *pagus* „sat" cu suf. *-ior*, sau direct dintr-un **pāgulĕōlus* „sătișor". El sesiza și posibilitatea ca oronimul să fie un reflex al magh. *pogony* „pădure tînără crescută după tăiere, dumbravă", dar nu insista asupra ei, pentru că sufixul nu se putea atașa decît unui termen românesc, iar un împrumut din magh. *pogony* nu-i era cunoscut. Apoi, după N. Drăganu, originea latinească ar fi susținută

[100] Vezi DA s.v. și Alexiu Viciu, *Colinde din Ardeal. Dalini de Crăciun și credințe populare*, București, 1914, p. 198 : *brud* „pod", *brudar* „podar".

[101] HEM, I, col. 41 ; DA, s.v.

[102] Cf. Gustav Kisch, *Siebenbürgen*, p. 79, 175 ; Sever Pop, *op. cit.*, p. 187 ; idem, *Die Toponymie Siebenbürgens*, extras din „Siebenbürgen", 1943, p. 339. Atestările le dăm după Coriolan Suciu, *op. cit.*, I, p. 48, 49, II, p. 174. Walther Scheiner (*op. cit.*, în „Balkan-Archiv", II, 1926, p. 53) explică *Avrigul* din magh. *ebreg = ébred* „treaz" (adverb), ceea ce nu pare posibil, în pofida atestărilor (*Ebrek* la 1370, *Ebreg* la 1413), pentru că numai *e-* inițial deschis ar fi dat *a-* în română, iar *-b-* ar fi trebuit să se păstreze ; de aceea forma maghiară, care apare sporadic, este mai degrabă rezultatul unei etimologii populare. Pentru *Apold*, derivat de Gustav Kisch și Sever Pop din *a* + săs. *Pult*, este însă preferabilă etimologia lui N. Drăganu (*Românii*, p. 478 nota 4) dintr-un n. pers. germ. *Appold*.

[103] Cf. Th. Capidan, *Les noms géographiques*, p. 154—155 ; H. Mihăescu, *La langue latine dans le sud-est de l'Europe*, București — Paris, 1978, p. 14.

[104] Capidan, *Toponymie macédo-roumaine*, p. 31; Pericle Papahagi, *Din toponimia aromână. Numiri de localități formate cu prepoziția* a (= *lat.* ad), în „Arhiva", XXX, 1923, p. 165 și urm.

[105] Th. Capidan, *Les noms géographiques*, p. 154.

[106] Vezi exemple la Ernst Dickenmann, *op. cit.*, în AECO, V, 1939, p. 67.

[107] N. Drăganu, *Românii*, p. 489. Pentru frecvența excepțională a compuselor prepoziționale în toponimia bulgară, vezi I. Duridanov, *Prefiksalno-imennijat tip v bălgarski i negovoto značenie za toponjmičnata stratigrafija*, în „Onomastica" (Wrocław), VI, 1960, p. 121—153 și, în special, p. 124 (cu prepoziția *do*), incluzînd exemple care arată că flexiunea numelui nu este obligatorie (*Dodrum, Dominovec*), mai ales atunci cînd numele topic este străin (cum ar fi fost cazul unei adaptări rom. *Brud*). Menționăm și toponimele *A Deal*, *A Moara Conachi*, atestate de Harta rusă din 1835 în j. Tecuci, în care prepoziția nu a reușit însă să se aglutineze.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

de numele satului *Păgaia* din fostul județ Sălaj, „care nu poate fi explicat decît din un lat. **pāgālia*“ [108]. Prima etimologie a lui N. Drăganu a fost reținută de către Gustav Kisch[109], cea de a doua de Aurelian Sacerdoțeanu[110] și Ioan Șarba[111]. Dimpotrivă, C. Diculescu includea ambele toponime în seria „elementelor vechi grecești din limba română“, derivîndu-l pe primul din gr. πάγος „vîrf de munte“, iar pe al doilea dintr-un **παγάλιον* „măgură“ [112].

Supozițiile lui N. Drăganu nu au fost acceptate de Ovid Densusianu, care reține ca plauzibilă explicarea prin maghiară a *Păguiorului* și arată că etimonul stabilit de acesta pentru numele de sat este neverosimil : în latină *-alia* forma derivate colective (ca *minutalia* > *mărunțaie*), așa încît un **pagalia* „mai multe sate la un loc“ nici în latinește „nu e ușor de admis“, iar pe de altă parte „nu putem să ne închipuim că într-un punct așa de extrem [sic!] ar fi putut exista un grup de mai multe *pagi*“ [113]. El se pronunță categoric și împotriva etimologiei lui C. Diculescu : „Istoricește, nu vedem cum πάγος grecesc ar fi putut să ajungă ca denumire de localitate tocmai în regiunea Sălajului“, obiectîndu-i ignorarea unor cerințe ale metodei științifice : „asemenea apropieri făcute fără nici o bază științifică nu pot să aibă nici o valoare cît timp nu avem alte dovezi, alte realități istorice, alte confirmări filologice care să se raporteze, grupîndu-se în jurul unei identificări“ [114]. Însuși N. Drăganu revine asupra etimologiei sale, descoperind existența în Transilvania a apelativului românesc (de origine maghiară) *păhui* „pădure, ținut muntos, păduros“, care „slăbește mult posibilitatea derivării lui *Păguior* din latinește, fără însă a o înlătura cu totul“ ; totodată el nu era de acord cu părerea lui C. Diculescu, argumentînd că „nu se poate trece cu vederea peste *păhuiu*“ [115]. Un alt punct de vedere a fost exprimat de Iorgu Iordan, după care *Păguiorul* nu este decît o variantă a lui *păcui* „vîrf, pisc“ [116].

Păcui nu este însă cunoscut decît în zona Dunării, și aici doar cu sensul de „mică insulă aluvionară“ (DLR), avînd capetele (sau unul din ele) de formă ascuțită ; de aceea nu avem un motiv întemeiat pentru a asocia *Păguiorul* cu acest cuvînt. Ceva mai mult, Păguiorul nu are vîrful ascuțit (N. Drăganu vorbește de „vîrful plan al muntelui“ — detaliu pe care nu-l confirmă Dumitru Loșonți). De aceea noi optăm tot pentru explicația de la un apelativ de origine maghiară, **păgui* „pădure tînără“, devenit mai apoi *păhui* sub influența graiurilor ucrainene carpatice[117]. Cît privește *Păgaia*, ea trebuie încadrată — așa cum procedează Emilian N. Burețea — în seria derivatelor personale cu suf. *-aia*, alături de *Bunaia*, *Negraia* (în Bihor, lîngă

---

[108] N. Drăganu, *Toponimie și istorie*, în AIIN, II, 1924, p. 259—260.

[109] Gustav Kisch, *Siebenbürgen*, p. 41—42.

[110] Aurelian Sacerdoțeanu, *Considerații asupra istoriei românilor în evul mediu*, București, 1936, p. 225.

[111] Ioan Șarba, *Permanențe autohtone în denominația bihoreană*, în „Biharea“, III, 1975, p. 15.

[112] C. Diculescu, *Elementele vechi grecești*, p. 496—497.

[113] Ovid Densusianu, *Probleme de toponimie și onomastică*, curs litografiat, București, 1928—1929, p. 125—127.

[114] *Ibidem*, p. 129 și 128.

[115] N. Drăganu, *Etimologii. Elemente ungurești*, în DR, IV, 1924—1926, p. 764 și nota 1.

[116] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, p. 456.

[117] În acest fel explică Tamás Lajos trecerea lui *g* la *h* (*Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapesta, 1967, p. 597).

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

Ioneşti)[118], mai ales pentru motivul că în Bihor este cunoscut numele *Pag* (la Cristeşti o familie veche se cheamă astfel)[119].

Tot Nicolae Drăganu a susţinut că diversele oronime *Tîmpa* de pe teritoriul românesc şi din afara lui continuă toponime preromane de la o bază **timpa*. „Dacă examinăm locurile numite *Tîmpa*, spunea el, este evident că acest cuvînt a numit la început un 'munte prăpăstios' sau 'rîpos', 'clina sau coasta stîncoasă a muntelui', 'povîrniş'". Printr-o evoluţie semantică, *Tîmpele* ar fi desemnat mai apoi o vale sau o trecătoare, ca şi gr. biz. τέμπη. Ţinînd seama de semnificaţia apelativului, oronimele nu pot avea nici o legătură cu adj. *tîmp* „teşit" din v. bg. *topŭ*[120]. Demonstraţia lui N. Drăganu, sprijinită pe cunoaşterea afirmată a înfăţişării locurilor şi pe numeroase paralele lexicale cu limbile vechi şi moderne, i-a convins pe C. Diculescu (care mai invocă un doric τύμφα=τύμβος „măgură")[121], S. Puşcariu („Drăganu a arătat că *Tîmpele* noastre au o formă *ascuţită*, deci că nu pot fi aduse în legătură cu *tîmp* din slavă")[122], I. Conea[123], Carlo Tagliavini (care aduce noi probe pentru a demonstra difuziunea termenului în limbi neindo-europene, situaţie care ar face inacceptabilă etimologia din *tîmp*)[124], A. Sacerdoţeanu[125], C. Lacea (care recunoaşte o înrudire cu alb. *timp*, *timbi* „stîncă")[126], Cicerone Poghirc[127], J. Hubschmid (după care ar fi un apelativ preromanic, de la un i.-e. **timp*)[128], G. Ivănescu (care îl raportează la un i.-e. **dhṃbhos* „tumulus")[129]. Dimpotrivă, A. Philippide[130], Gustav Weigand[131], Gustav Kisch[132], O. Liebhart[133] explică oronimul ca o substantivare a lui *tîmp* „fără vîrf, teşit, turtit", care preia semnificaţia geografică a v. bg. *topŭ*[134]. Iorgu Iordan ezită să se pronunţe : pe de o parte, el este impresionat de numeroasele corespondente lexicale invocate, foarte apropiate ca formă de oronimele noastre, ca şi de asemănare dintre sensurile apelativelor şi caracteristicile fizice ale munţilor („ascuţiţi, nu teşiţi") stabilite de N. Drăganu ; pe de altă parte,

[118] Emilian N. Bureţea, *Valori ale sufixului* **-aia** *in toponimie*, în LR, XXXIV, 1985, p. 66

[119] Traian Mager *op. cit.*, p. 133. Vezi şi N. A. Constantinescu, *op. cit.*, p. 341 (n. fam. *Pagu* în Ardeal).

[120] N. Drăganu, *Din vechea noastră toponimie*, p. 109—117 ; idem, *Etimologii*, în DR, IV, 1924—1926, p. 765 nota, unde invocă în sprijin un fragment de text arom. : „alăsa ocl'iul s'pitrundă pînă diparte, diparte, iu se-arădzima ţerlu pri *tămpile* a munţilor" (povestire a lui Marcu Beza, scriitor cult, în *Antologie aromânească* de Tache Papahagi, Bucureşti, 1922, p. 225), care ar atesta sensul de „vîrf" dat în *Glosarul* antologiei, p. 492. Acest sens nu este însă confirmat prin alte atestări, aşa încît ne întrebăm dacă cuvîntul nu înseamnă aici „stînci" la fel ca alb. *timpi*, cu care pare să se înrudească.

[121] C. Diculescu, *op. cit*, p. 497.

[122] Sextil Puşcariu, *Pe marginea cărţilor*, în DR, IV, 1924—1926, p. 1 398 ; cf. idem, *Limba română*, I, p. 176 („ar putea fi un nume anteroman").

[123] I. Conea, *Două nume topice*, p. 91.

[124] Carlo Tagliavini, *Postille rumene*. II. *Tîmpă*, în „Studi Rumeni" III, 1928, p. 90—92.

[125] Aurelian Sacerdoţeanu, *Consideraţii*, p. 220.

[126] Constantin Lacea, *Cetatea de pe Tîmpa de lîngă Braşov şi „cătunul" de subt ea*, în AAR (Lit.), s. III, t. XII—XIII, 1942—1944, p. 91—92.

[127] Cicerone Poghirc *L'hydronymie roumaine*, în LB, XVII, 1974, nr. 3, p. 36.

[128] Johannes Hubschmid, *Praeromanica*, Berna, 1949, p. 95.

[129] G. Ivănescu, *op. cit.*, p. 18.

[130] Alexandru Philippide, *Originea românilor*, I, Iaşi, 1923, p. 460.

[131] G. Weigand, *Kritiken*, în BA, II. 1926, p. 264.

[132] Gustav Kisch, *Siebenbürgen*, p. 43.

[133] Otto Liebhart, *op. cit.*, p. 74.

[134] Cf. B. Conev, *Istorija na bălgarski ezik*, II, Sofia 1934, p. 40.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

oronimele *Tîmpul Mare* și *Tîmpul Mic* din Lovistea par să susțină forma l explicația lui A. Philippide[135]. În favoarea ipotezei lui N. Drăganu pare să mai pledeze, după Iorgu Iordan, atestarea de către Porucic a cuvîntului cu sensurile indicate de lingvistul clujean : „coastă foarte întinsă, stîncoasă și cu pantă foarte repede (prăpăstioasă)" și „deal sau munte care se ridică brusc și la mare înălțime deasupra unui șes" [136].

O primă obiecție care se ridică împotriva explicației lui N. Drăganu este, cum a sesizat Iorgu Iordan, alternanța *Tîmpa / Tîmpu*, menținută și de apelativele date de Porucic, *tîmpă/tîmp*, care dovedește că, formal, este vorba de adjectivul românesc acordat cu genul entopicului (*măgură, munte*). Acest indiciu îl face pe Iorgu Iordan să se îndoiască de existența reală a apelativelor cu semnificațiile date de Porucic[137]. În al doilea rînd, nici unul dintre înțelesurile refăcute de N. Drăganu pe baza înfățișării locurilor nu se potrivesc cu aceasta. *Tîmpa* din Bucovina (în Obcina Mestecănișului) este un deal jos (1 241 m), acoperit cu pășune, care, după spusele informatorilor (verificate de noi la fața locului), „nu are vîrf, deasupra e *șăștină*" (Botuș), este „un loc *gropilat* la mijloc, lăsat, *așezat*" (Fundul Moldovei). În plus, ea este mult prea departe de defileul de la Mestecăniș (de care o separă munți mai mari) pentru a primi accepția toponimică veche grecească, în pofida impresiei lui N. Drăganu. Cum reiese limpede din profilele făcute de Mircea Homorodean, *Tîmpu* din Hațeg și *Tîmpa* de la Negrești (jud. Satu Mare) au tot o formă teșită[138]. *Tîmpa* de lîngă Brașov „e un fragment din platforma de 1 000 m a Poienei Brașovului, cu care stă în legătură evidentă" [139] : configurația culmii, iar nu caracterul prăpăstios al coastelor a fost elementul avut în vedere de denominatori. Vîrful uneia dintre *Tîmpele* de la izvoarele Lotrului, numit *Pleașa Tîmpei*, este tot un loc plan, cum se poate observa dintr-o fotografie realizată de către Ion Conea[140]. Ținînd seama de frecvența oronimelor *Tîmpa* în Carpații noștri, nu putem admite că ele ar putea menține denumiri preromane, pentru că *toponimele antice nu se constituie în serii pe teritorii restrînse, ci numai pe spații geografice mai largi : cu cît un toponim este mai frecvent, cu atît el este mai nou, reflectînd circulația pe bazei lexicale pînă în timpurile noastre* (*sau aproape*). Așadar, la originea toponimelor menționate nu poate fi decît apelativul românesc de origine slavă, a cărui circulație este confirmată prin anchete toponimice, cu înțelesul corespunzător înfățișării obiectelor geografice[141]. Se vede că N. Drăganu a refăcut

---

[135] Iorgu Iordan, *Notes de toponymie roumaine*, în BL, VI, 1933, p. 40.

[136] Idem, *Toponimia românească*, p. 133—134. Cf. T. Porucic, *Lexiconul termenilor entopici din limba română in Basarabia*, extras din „Arhiva Basarabiei", Chișinău, 1931, p. 23 și 80 (reluat de Petre V. Rotaru și George A. Oprescu, *Lexicon toponimic*, București, 1943, s.v. și de A. Eremia, *Chestionar toponimic*, Chișinău, 1967, p. 29).

[137] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, p. 134 nota 1.

[138] Mircea Homorodean, *Vechea vatră a Sarmizegetusei în lumina toponimiei*, Cluj-Napoca, 1980, p. 164 (și fig. 37 a, 38).

[139] N. Orghidan, *Observațiuni morfologice în regiunea Brașovului*, în „Țara Bîrsei", I, 1929, p. 65.

[140] Ion Conea, *Două nume topice*, planșa 1, figura B.

[141] Existența unei serii oronimice însoțită de prezența constantă a acestei caracteristici geomorfologice se opun etimologiei date de Pavel Binder, de la un n. pers. *Tompa* [= *Tîmp(e)a*] *(Semnificația veche a termenului* **munte**, *pe baza datelor istorice (sec. XVI—XVIII), cu privire specială la Munții Cibinului*, în LR, XXX, 1981 p. 240).

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

sensurile plecînd de la cele ale așa-ziselor corespondente lexicale străine, iar nu de la cercetări de teren, cum a lăsat să se înțeleagă [142]; și este la fel de clar că Porucic, și de această dată, a creat cuvinte influențat de surse livrești, și anume chiar de informațiile lui Drăganu : este simptomatic faptul că aceste apelative n-au mai fost înregistrate cu ocazia amplelor anchete directe și indirecte efectuate de noi în Moldova. Oronimul nostru nu are nici o legătură cu numele de munți *Tumba* din Peninsula Balcanică, despre care Y. E. Boeglin crede că descind dintr-un prei.-e. **teppa*[143].

Convins că moții sînt urmașii alanilor, Ovid Densusianu încerca să explice o serie de oronime din zona respectivă prin avestică și osetă. El compara *Zărandul* cu av. *zaranya* „sol de aur" [144], deși era conștient că forțează legile de evoluție fonetică ale limbii române, care cereau ca *á* + *n* să devină *în*. Or, dacă pentru cuvintele latine și dacice el nu admitea nici o abatere de la „transformarea fonetică normală, caracteristică limbii românești" [145], pentru cele iranice, propuse de el însuși, se arăta mai înțelegător : „Impresia pe care o avem astăzi e că elementele streine care s-au așezat în aceste regiuni au continuat multă vreme să trăiască isolat, [...] au format o insulă aparte. Peste trei , patru sute de ani, prin urmare tocmai prin secolul al IX-[lea] și mai tîrziu chiar, prin secolul al X-[lea], aceste elemente au putut fi românisate" [146]. O astfel de soluție interpretativă nu s-ar putea primi, însă, decît dacă „abaterile" ar fi numeroase, iar pentru elucidarea lor etimologică alte rezolvări ne-ar apare ca imposibile. În realitate, explicațiile date de Densusianu n-au reușit să se impună, îndeosebi datorită unor obiecții ale lui N. Drăganu[147]. Acesta găsește într-un document maghiar de la 1237 un n. pers. *Zarand*, de la care toponimul se poate dezvolta fără piedici de ordin fonetic[148]. Oronimul *Desteagul*, derivat de Ovid Densusianu de la un oset.

---

[142] Singura atestare ce ar putea sprijini ipoteza lui N. Drăganu este glosa dată de O. Vințeler *Timpei* de lîngă Ocna Mureșului, care ar fi „un deal mai țuguiat, mai ascuțit" (*Microtoponimia din satele Cristeiului de Mureș, Micloșlaca, Uioara de Jos și Uioara de Sus — jud. Alba*, în vol. *Probleme de onomastică*, Cluj-Napoca, 1980, p. 246). Judecînd după caracterul de podiș al zonei, înclinăm să credem că mențiunea descinde mai degrabă din lecturile autorului decît din informațiile date de subiecți.

[143] Y. E. Boeglin, *Le massif Tupižnica et le nom du Timok (Serbie orientale)*, în vol. *Actes du premier Congrès international des études balkaniques et Sud-est européennes*. VI. *Linguistique*, Sofia, 1968, p. 743. Este vorba, de fapt, de reflexe tîrzii ale lat. *tumba*, prezente în aromână, în greacă și în bulgară, care nu dovedesc cîtuși de puțin menținerea unui strat toponimic arhaic.

[144] Ovid Densusianu, *Noms de lieux*, p. 426.

[145] Idem, *Probleme de toponimie și onomastică*, p. 58.

[146] *Ibidem*, p. 77.

[147] N. Drăganu, *Românii*, p. 306—307 și nota 2, 487. Vezi și Sextil Pușcariu, *Recenzie*, în DR, III, 1922—1923, p. 841 („asemănări fortuite"). Totuși, paralelismele stabilite de către Densusianu sînt reluate de Cicerone Poghirc, fără comentarii critice, în *Irano-daco-romanica*, în SAO, VIII, 1971, p. 25—26.

[148] Acest nume nu poate avea însă nici o legătură cu numele antic Ζάρανδος < oset. *zärond* „bătrîn", citat de V. Bogrea (DR, III, 1922—1923, p. 1099) și de A. Rosetti (*Mélanges de linguistique et de philologie*, Copenhaga — București, 1947, p. 365—366), pe care Iorgu Iordan (*Toponimia românească*, p. 538) îl invocă în sprijinul etimologiei lui N. Drăganu, pentru că un nume vechi ar fi trebuit să se supună aceleiași legi fonetice. Nu cunoaștem originea n. pers. relevat de N. Drăganu și de aceea nu putem avea certitudinea că el este o formație independentă în raport cu numele de localitate iar nu un toponim în funcție antroponimică absolută (*pentru că și acest lucru era posibil*). Dar chiar dacă s-ar dovedi că n. pers. descinde din toponimul *Zarand* rămîn alte posibilități de interpretare a toponimului, de pildă de la un n. pers. *Zaran* < bg. *zaran* „dimineață" cu suf. magh. *-d*. Neconvingătoare sînt celelalte etimologii propuse. Astfel,

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

dast „tuns, ras" + *tega* (pers. *tēg*) „munte" [149], plecînd de la descrierea lui Silvestru Moldovan, care îl prezintă ca fiind pleșuv, este explicat de N. Drăganu din *Geszteg* (corespondentul său unguresc) < magh. *geszt* „lemnul copaciului între coajă și inimă" + suf. *-eg* „lemnos, bățos" [150]. Cuvîntul maghiar avea însă și sensurile de „inimă de copac" și „pădurice", mai potrivite pentru a fi utilizate în acest caz[151]. Pentru oronimul *Zaișul*, Ovid Densusianu recurgea la av. *zaēša* „înfiorător" [152], căruia N. Drăganu îi opunea magh. *zajos* „zgomotos, tumultuos" [153]; el este mai probabil un toponim personal, de la n. pers. *Zajo* + suf. *-eš*.

Oronimul *Rîzna* este explicat de Ovid Densusianu de la av. *ərəzi* „drept", „în sus", cu suf. *-na* „foarte productiv în limbile iranice" [154]. După N. Drăganu, el „are înfățișare slavă", dar soluțiile sale (*rysĭ* „rîs" + *-na* sau *rizina* „zdreanță")[155] nu conving. Nu cunoaștem aspectul muntelui, așa încît etimologiile pe care le propunem, la rîndul nostru, urmează să fie verificate pe teren. Ar putea fi vorba de o metateză a v. bg. *zrŭno, zrĭno* (bg. *zérno, zărno*) „grăunțe", „ceva mic, de formă rotundă; bucată de ceva", „fărîmă" [156], prin extensiune „grohotiș", similară cu cea care se constată în *Rîjnov*, pe care G. Giuglea îl explica din *žrŭnovy* „al morii" [157]. A doua posibilitate ne este sugerată de apelativul *rîznă*, care pe lîngă înțelesul de „căruța cu care se scoate piatra din baie" (înregistrat deja de Frîncu și Candrea[158], dar omis în DLR), sau „vagonetul cu care se transportă piatra, minereul etc. de la locul de extracție pînă la gura unei mine" (DLR), îl are și pe acela de „conținutul unui asemenea vagonet" (DLR), respectiv a unei căruțe. Dacă în zona muntelui s-a depozitat *rîznă*, atunci el putea foarte bine să primească

V. Bogrea se întreba dacă toponimul nu are cumva vreo legătură cu magh. *szarándok* „peregrin, călător" (vezi *Etimologiile* sale din DR, I, 1920—1921, p. 271—272); nu poate avea, de vreme ce acest apelativ a dat în românește *sărințoc*. Gustav Kisch (*Siebenbürgen im Lichte der Sprache*, p. 51—52) se gîndea la forma fino-ugrică din care provine magh. *aran(y)* „aur", *zaran*, împrumutată la rîndul ei din limbile iranice (cf. avest. *zaranya* „aur"), cu suf. local *-d* „loc unde este aur"; dar cuvîntul fino-ugric (**sarana*, de fapt) a pierdut consoana inițială de timpuriu, pentru că cele mai vechi atestări din v. magh. nu o mai au (prima, din secolul al XI-lea, este *aranas* „aureus", cf. *A magyar nyelv történeti-etymológiai szótára*, I, Budapesta, 1967 p. 170). Ipoteza originii personale este întărită de faptul că numele a fost inițial un oiconim, care a devenit oronim cu mult mai tîrziu, printr-o extensie livrescă (vezi Octavian Mîndruț, Aurel Ardelean, Elena Grămescu, *Toponimia geografică — mărturie a locuirii străvechi și permanente a teritoriului județului Arad*, în „Ziridava", XI, 1979, p. 229; autorii par convinși că toponimul a desemnat inițial o „țară" și că ar aparține „substratului preindo-european" sau măcar „indo-european", dar convingerea lor nu se întemeiază pe nimic).

[149] O. Densusianu, *Noms de lieux*, p. 427; idem, *Probleme de toponimie*, p. 14—15.

[150] N. Drăganu, *Românii*, p. 307 nota 2.

[151] Cf. *A magyar nyelv történeti-etymológiai szótára*, I, p. 1 056.

[152] O. Densusianu, *Noms de lieux*, p. 427; idem, *Probleme de toponimie*, p. 40—44.

[153] N. Drăganu, *Recenzie*, în DR, VII, 1931—1933, p. 303; idem, *Românii*, p. 307 nota 2.

[154] O. Densusianu, *Noms de lieux*, p. 427; idem, *Probleme de toponimie*, p. 45—47.

[155] N. Drăganu, *Recenzie*, în DR, VII, 1931—1933, p. 303.

[156] Cf. *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, p. 669.

[157] G. Giuglea, *Cuvinte românești*, p. 117 (aprobat de N. Drăganu, *Românii*, p. 569). Este discutabil dacă sensul va fi fost acela de „pîrîul morii", pentru că apelativul slav se folosea în hidronimie cu o semnificație metaforică: „pîrîu care macină malurile" (cf. P. Skok, *Iz srpskohrvatske toponomastike*, III, p. 94).

[158] Teofil Frîncu și George Candrea, *Românii din Munții Apuseni* (*Moții*), București, 1888, p. 43.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

numele acesteia, tot așa cum un deal de lîngă Abrud a căpătat numele *Știurț*[159] de la un apelativ sinonim cu *rîzna* (cf. DLR, s.v. *șturț* : „loc unde se depozitează minereul care urmează să fie prelucrat sau deșeurile ; p. ext. materialul depozitat în acest loc").

Faptul că la moți *șură* înseamnă „gura unei peșteri" îl face pe Ovid Densusianu să creadă că acest cuvînt descinde din av. *sūra* „gaură" [160]. N. Drăganu vede aici o extensie semantică a rom. *șúră*[161] — ceea ce este posibil (mai ales că există și expresia „a avea o gură cît o șură"). Ultimele oronime presupuse de origine iranică de către Ovid Densusianu sînt *Coșomanta* (comparat cu sanscr. *kóša* „boltitură", „ceea ce servește ca să învelească", av. *kusra* „boltitură", „ceva gol" + suf. *-manta*, deosebit de productiv)[162] și *Gaiur* (din av. *gairi*, cf. sanscr. *giri* „munte", cu remarca : „doar existența lui *u* în forma *Gaiur* nu e așa clară și nu poate fi ușor explicată") [163]. Dacă acestea ar fi vechi, atunci primul ar fi trebuit să se termine în *-mînta*, iar cel de al doilea să ajungă la un **Găir*. De aceea noi preferăm soluțiile pe care ni le oferă limbile slave. În ucr. există verbul *manîýty* (rus. *maniti*) „a înșela, a amăgi, a atrage", de la care se poate reface un adjectiv feminin **manta* „înșelătoare, ademenitoare", și un adjectiv feminin *kosa* „înclinată, oblică", virtual substantiv „coastă" (evoluție realizată de scr. *kòsa* „pantă de munte", „povîrniș", „cueastă", cehul, sorabul de sus *kosa* „oblicitate") ; de la un **Kosamanta* „coastă înșelătoare" (adică „lipsită de fermitate, care se năruie") se putea ajunge la forma românească. Adjectivul ucrainean dă naștere la o serie de compuse nominale cu forma sa de neutru, *koso*, de pildă *kosogir* „costișă, povîrniș", *kosookyj* „sașiu" etc., dar nu cunoaștem și un substantiv *manta* cu care să se poată combina ; el ar putea fi totuși cel care stă la baza apelativului *mantačka* „un fel de lopățică îngustă, dată cu catran și cu nisip, cu care se ascute coasa", de unde *mantáčyty* „a ascuți coasa cu mantačka" [164], a cărui legătură semantică cu *mantyty* este greu de sesizat. Pentru *Gaiur* ne gîndim la un compus ucr. (sau rutenizat) **Gájhora*, similar cu rus. *gájgora* „pădurice" [165], care putea deveni **Gáioru* și apoi *Gaiur(u)*, la fel cum un **Lisahora*, cu o structură analogă[166], a devenit *Lisáura* (sat lîngă Suceava). Acomodarea finalei s-a făcut sub influența unui termen entopic de genul masculin sau neutru (*munte, deal*), ca și în oronimul *Ziragurul* din aceeași zonă[167], a cărui primă parte poate fi comparată cu ucr. *dzjur* „izvor" : **Dzjuragora* „dealul izvorului". (Dacă etimologia noastră este corectă, atunci înseamnă că oronimul a fost preluat de români înainte de secolul al XIII-lea, cînd are loc trecerea lui *g* la *h*.)

Numele muntelui *Orul* (cca 1 000 m) din raza comunei Bisoca, jud. Buzău, ar fi, după C. Diculescu, de origine veche grecească, de la gr. ὄρος

---

[159] Cf. Ion Rusu Abrudeanu, *Moții*, București, 1928 p. 218.

[160] O. Densusianu, *Noms de lieux*, p. 428 ; idem, *Probleme de toponimie*, p. 51—52.

[161] N. Drăganu, *Recenzie*, în DR, VII, 1931—1933, p. 303.

[162] O. Densusianu, *Noms de lieux*, p. 428 ; idem, *Probleme de toponimie*, p. 47—50.

[163] Idem, *Probleme de toponimie*, p. 34—36.

[164] Cf. B. D. Hrinčenko, *op. cit.*, s.v.

[165] Atestat la N. I. Tolstoj, *Slavjanskaja geografičeskaja terminologija. Semasiologičeskie etjudy*, Moscova, 1969, p. 53 nota 34.

[166] Cf. formele dialectale actuale *lisohir, lisohora, lisohor'* menționate de T.A. Marusenko, *op. cit.*, p. 210.

[167] Menționat de Frîncu — Candrea, *op. cit.*, p. 31.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

„munte“ [168]. N.A. Constantinescu[169] și I. Pătruț[170] cred că este vorba de un antroponim neatestat, **Orul*, inclus în n. fam. *Orescu* și în numele satului *Orești*. După părerea noastră, acest antroponim este *Horul* (de unde și n. fam. *Horăscu*), atestat în documentele muntenești[171], cu obișnuita pierdere a lui *H-* inițial[172]. Pe de altă parte, ținînd seama de faptul că *Orul* este singurul munte propriu-zis într-o microzonă de dealuri, nu putem evita ipoteza unei creații toponimice slave, *Hora*, acomodată morfologic, similară cu *Gorul*, care denumește cel mai înalt munte din Vrancea, mai ales că ea este susținută de coprezența altor toponime slave, în timp ce existența în zonă a n. pers. respective, teoretic posibilă, nu poate fi probată. O bază antroponimică pare să aibă oronimul *Mățău* de lîngă Cîmpulung Muscel[173], sau *Mățarea* din jud. Buzău (pentru tipul formativ, cf. Gavrilă *Sularea* din Mogoș, lîngă Abrud, un contemporan al lui Horea)[174], pe care C. Diculescu le corela cu gr. *μαζήιον<μαζός „sîrc“ și μαζάριον[175].

După A. D. Xenopol, *Vf. Cocan* de lîngă Olt (Loviștea) ar fi vechiul *Cogaion* dacic sau *Caucaland* gotic[176]. Numele corect al muntelui este însă *Ciocanul*, în care recunoaștem apelativul *ciocan* cu sens oronimic[177]. La rîndul său, Constantin C. Giurescu se întreba dacă *Cogaeonul* nu va fi fost muntele *Gugu* din masivul Godeanu[178], dar acesta are tot o bază lexicală românească, *gug*, cunoscut în Banat cu sensul de „ridicătură de teren, deal, vîrf“ [179]. Pe linia lui Nicolae Densusianu, Octaviau Răuț crede că oronimul *Zana Mare* de lîngă Gugu ar fi o fosilă toponimică, menținînd numele *Dianei*[180]; este vorba, probabil, de interpretarea greșită a pronunției *zana<geană* „deal“, care pare să se fi menținut și la noi în anumite zone, nu numai în aromână[181]. Același cercetător vede în numele *Grunul Zăului* păstrarea numelui lui *Deus* păgîn (Jupiter Optimus Maximus), iar nu creștin (cum consta-

---

[168] Constantin Diculescu, *op. cit.*, p. 497.

[169] N. A. Constantinescu, *op. cit.*, p. 123.

[170] I. Pătruț, *op. cit.*, p. 73.

[171] Cf. N. A. Constantinescu, *op. cit.*, p. 297. Pentru corespondențele slave, vezi V. Frățilă, *Nume de familie, supranume și toponime de pe valea inferioară a Tîrnavelor provenite din hipocoristice*, în AUT (Filologie), XXI, 1983, p. 16.

[172] Această posibilitate este sesizată și de către I. Pătruț, *loc. cit.*, care însă nu se oprește asupra ei, pentru a-l putea explica pe *Orle(a)* ca derivat antroponimic *românesc*.

[173] N. A. Constantinescu *op. cit.*, p. 318.

[174] Ion Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p. 265.

[175] Constantin Diculescu, *op. cit.*, p. 497—498.

[176] A. D. Xenopol, *op. cit.*, I, p. 109, 114.

[177] Pentru acesta, cf. Dumitru Loșonți, *Contribuții toponimico-etimologice*, în LR, XXIV 1975, p. 240—241.

[178] Constantin C. Giurescu, *Formarea poporului român*, Craiova, 1973, p. 48—49 (acceptat de Vasile Ioniță, *op. cit.*, p. 207 și de Octavian Mîndruț, Aurel Ardelean, Elena Grămescu, *op. cit.*, p. 231).

[179] Cf. Dumitru Loșonti, **Cuc, Cucă, Gug, Gugă** *și derivatele lor*, în LR, XXVIII, 1979 ; Francisc Király, *Note etimologice* în AUT (Filologie), XVII, 1979, p. 179. Circulația în Banat a apelativului, dovedită de Francisc Király, face ca explicarea oronimului de la un nume de persoană (Emil Petrovici, *Studii*, p. 276 ; Ioan Pătruț, *Nume de persoane și nume de locuri românești*, București, 1984, p. 32—34) să fie prea puțin convingătoare. Fără temei este și etimologia lui Gustav Kisch, de la *goga* „momîie, sperietoare“ (*Siebenbürgen*, p. 217).

[180] Octavian Răuț, *Toponimie și istorie bănățeană*, în SLLF, IV, 1978, p. 261.

[181] Cf. Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915, p. 318 (probabil „deal“) ; Bujor Vulcu, *Conținutul apelativului „deal“ și tipurile de deal în terminologia geografică populară din împrejurimile Orăștiei*, în „Sargetia“, V, 1968, p. 627 („pantă ușor înclinată“).

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

tăm în textele din secolul al XVI-lea), iar în numele popular al unui deal, *Cetatea lui Ierolie*, un gr. *Hieros Elias* (de prin secolele al X-lea — al XI-lea)[182]. Respingînd ambele interpretări, ne întrebăm dacă cel de al doilea nume nu este cumva o românizare a magh. *irol*, formă dialectală a lui *gyürü* „inel, cerc" „obiect de formă rotundă" (cum va fi fost acea cetate).

Un oronim mult discutat, care continuă să fie socotit preslav deși nu i s-a dat încă o etimologie care să-i confirme vechimea[183], este *Bihorul*, care pe lîngă muntele din Carpații Apuseni (la 1611: *Bihor*)[184] mai desemna cetatea lui Menumorout (la începutul secolului al X-lea: *castrum Byhor*, la 1075 *civitas Biehor*, *terra Bichari*, la 1093 *Byhor*, la 1113 *Bychar*, la 1198 *castrum Bychor*, la 1202—1203 *castrum Byhor* ș.a.)[185], situată, după toate probabilitățile, la vreo 10 km la nord de Oradea, apoi o localitate (*Bihard*) și un deal (*Biharom*) în Ungaria, un sat (*Bychory*) în Cehoslovacia, o cetate în Serbia (la 1455: *Bihorĭ*, azi numele unui ținut: *Bihor*, *Bior*, *Bijor*) și tot aici un cătun (*Bihoriće*) și un sat în Dalmația (*Bihorine*), poate și altele[186]. Lăsînd la o parte ipoteza fantezistă a lui Ioan Șarba (de la un **bi* = ? + + *c(h)ar* = *kar-* „stîncă")[187] și corelația cu arom. *bigă* „stîncă", alb. *bigórr* „idem" făcută de Tache Papahagi[188] (*g* nu putea trece la *h* nici în română, nici în sîrbă, nici în maghiară, iar atestările pentru castrul lui Menumorout sînt anterioare epocii în care această transformare se produce în cehă și ucr.), precum și încercările de a-l atașa la seria sl. *hora*[189] (care se lovesc de același impediment cronologic și de atestarea toponimului în Serbia, unde *gora* s-a păstrat) sau de a-l lega de varianta veche rom. *bihor* „bivol", atestată la 1659[190] (care este probabil o contaminare între *bihol* < magh. *bihal* și *bohor* „bour"), rămîn în discuție patru ipoteze: a lui Gustav Kisch (din rom. *vihor*, cu trecerea lui *v* la *b*: „muntele vihorului", cf. oronimul *Vihorlat*)[191], a lui J. Melich[192] și Elemér Moór[193] (de la un n. pers. de origine slavă, prove-

[182] Octavian Răuț, *op. cit.*, p. 265—266. Nestăvilita imaginație a amatorilor, susținută de absența pregătirii de specialitate a redactorilor, au dus la proliferarea în ultima vreme a interpretărilor mitologizante în tipărituri, reviste intitulate „de cultură" sau chiar cu profil științific afirmat, unde coexistă cu subproduse ale latinomaniei, celtomaniei și tracomaniei agresive. Nu este în intenția noastră discutarea acestor „opinii" sau „puncte de vedere" care nici măcar nu intră în categoria ipotezelor, ci țin de domeniul fantasticului pur. A apropia, de pildă, numele unor munți din Carpații Apuseni (*Găina*, *Virful Steanului*, *Virful Zinei*, *Virful Meḍeșului*) de cel al unor zeități antice (*Gaea* și cele 3 Gorgone: *Steno*, Euriał = Latona = *zina*, *Medusa*), cum face Ioan P. Bogdan (*Țara vîlvelor*, în „Ziridava", IX, 1978, p. 557, 559), este o tentativă care ignoră practic alfabetul științei.

[183] Vezi, de pildă, Gottfried Schramm, *op. cit.*, p. 207—208. Părerea autorului, după care forma cu *-a-* ar fi mai veche decît cea cu *-o-*, nu se poate admite dacă ținem seama atît de atestările numelui localității din Transilvania cît și de corespondentele sale. Este vorba, de fapt, de o simplă grafie maghiară, apărută într-o vreme cînd se făcea simțită confuzia dintre *a* și *o*.

[184] Gombocz Zoltán és Melich János, *Magyar etymológiai szótár*, I, Budapesta, 1914—1930, col. 398.

[185] Cf. Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*[2] I, p. 148; Corialon Suciu, *op. cit.*, I, p. 78.

[186] Vezi Nicolae Drăganu, *Românii*, p. 305—306.

[187] Ioan Șarba, *op. cit.*, p. 12.

[188] Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân*, București, 1963. p. 206.

[189] Menționate de Nicolae Drăganu, *Românii*, p. 305. Toponim slav îl considera și Emil Petrovici (*Recenzie*, în DR, X, 1943, p. 539), fără a face precizări privind etimonul.

[190] Vasile Bogrea, *Pagini istorico-filologice*, p. 315 nota 1.

[191] Gustav Kisch, *Siebenbürgen*, p. 33.

[192] Cf. Nicolae Drăganu, *Românii*, p. 305—306.

[193] Elemér Moór, *Die slawische Ortsnamen der Theissebene*, în ZONF, VI, 1930, p. 115.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

nit dintr-o temă *byh-* sau *běh-*), a lui Nicolae Drăganu (n. pers. *Vihor*)[194] și cea a lui George Giuglea (< sl. **bihor* < rom. *buhăr/buăr* < lat. *bubalus*)[195].

Deși Nicolae Drăganu susține că betacismul se putea produce la fel de bine în slavă ca și în română sau în maghiară, în realitate lucrurile nu stau chiar așa. Cazurile de betacism din sîrbă sînt foarte puține și s-au produs numai prin adaptarea unor neologisme din greacă sau din germană; de cele mai multe ori sîrbocroata nu face decît să mențină forme deja betacizate în latina dalmată sau dunăreană, dar respectă cu strictețe distincția între *b* și *v* în lexicul slav propriu-zis. Cît timp exista aici apelativul de mare circulație *vihor*, el nu putea deveni în nici un caz *bihor* și același lucru se poate spune despre antroponimul corespunzător. Documentele ungurești atestă de timpuriu n. pers. *Bihor* (la 1086 : *faber Bichor*)[196], dar etimologia acestuia nu s-a putut încă stabili; or, *certitudinea unui toponim personal n-o avem decît atunci cînd știm că baza nu este susceptibilă de o utilizare independentă în toponimie.* Ipoteza lui G. Giuglea este deficitară prin faptul că neglijează corelația dintre fazele de evoluție ale românei și slavei : dintr-un latinesc balcanic **búwalu* s-a putut ajunge la un slav comun **bʺvalŭ* (de unde bg. *bivol*), dar un rom. **búhăru* a dat deja în bg. *búher*[197], iar un **búhor* este ulterior acestuia (**búwalu* > **búgaru* / **búhăru* > **búgoru* / **búhoru*). Noi credem că la baza lui *Bihor* (oronim și antroponim) este un sl. com. **bʺhor'i*, care trebuie să-l fi dublat pe **búhor'i* „ceva umflat, de formă rotundă, bășică", dezvoltat de la verbul *buhati* „a se umfla"[198], după cum alături de *duhati* a existat varianta tematică *dyhati* (de la care cu același sufix s-a creat derivatul vechi slav **dyhor'i* > rom. *dihor*). Așadar, intuiția lingviștilor maghiari ni se pare justă, numai că, stabilind sensul derivatului slav, sîntem de părere că putea fi vorba și de toponime descriptive, nu neapărat personale.

Pe urmele lui G. Giuglea, dar fără a avea și pregătirea lingvistică a acestuia, Constantin-Mircea Ștefănescu încearcă o reanaliză a întregii toponimii carpatice „în contextul general al toponimiei indo-europene". Metoda sa constă din a apropia de un radical indo-european oronime românești care prezintă un grad convenabil de omofonie cu toponime din Europa și Asia, culese, desigur, din indexurile la marile atlase geografice. Așa, de pildă, el persiflează etimologia dată de unii lingviști oronimului *Barnarul* din Munții Bistriței („a deriva un nume de munte de la sl. *brna* 'mocirlă' sau din sl. *brnilsa* 'teren mlăștinos' [...] ni se pare cel puțin naiv"), pe care-l apropie de fr. *Barneaume*, engl. *Barnhill*, germ. *Barnberg*, toate grupate sub radicalul **bher*, **bhar* „munte, vîrf"[199]. Cercetarea documentelor ne arată însă că este vorba de un nume de persoană : la 1688 Mihăilă Dodul cumpără „*Poiana lui Bărnar* și *Bărnariul* la Dorna", iar printre martori figurează și un Andronic

---

[194] Nicolae Drăganu, *Românii*, p. 306.

[195] George Giuglea, *Cuvinte românești*, p. 318—319.

[196] Gombocz Zoltán és Melich János, *op. cit.*, col. 398.

[197] Cf. *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, p. 94 (sensul este acela de „melc", împrumutat ca atare din românește).

[198] Pentru acestea din urmă vezi *Slownik prasłowiański*, I, p. 437—438.

[199] Constantin-Mircea Ștefănescu, *Toponymie ancienne dans les Carpates roumains*, în vol. *X. Internationaler Kongress für Namenforschung*, I, Viena, 1969, p. 489—490 (cu reluări în diverse numere ale revistei „Terra"). Explicația dată de lingviști este mai puțin naivă decît i se pare autorului, de vreme ce există destui munți care și-au luat numele de la această caracteristică (de pildă *Glodul*, *Glodurile*, *Glodeșul* etc. în Bucovina).

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

Birnar[200]. Oronimele *Gorganele, Gorgoanele, Gorgănașul, Gorgănelul* etc. (dezvoltate din apelativul *gorgan* de origine cumană), împreună cu *Gorul* (slav sau nume de persoană) și *Gîrbova* (slav) sînt derivate din i.-e. **guer*[201], iar *Almașul* (maghiar), *Omul* (românesc), *Holmul, Gîlma, Dîlma* (românești, de la apelative de origine slavă) din i.-e. **alm*, ca și lat. *altus*[202]. Asemenea situații, care ne întîmpină la tot pasul, privează comunicarea geografului amintit de orice urmă de interes științific.

Determinați de lipsa de eficacitate a mijloacelor lingvistice de investigație, alți geografi, I. Conea, L. Badea și D. Oancea, își propun să folosească o „metodă de dialectică geografică sui-generis", ale cărei rezultate, estimate ca fiind de o importanță deosebită, le prezintă atît la congresul internațional de științe onomastice de la Florența, cît și la un simpozion național de toponimie de la București[203]. Ingeniozitatea metodei constă din a intui, pe baza unei analize geografice complexe, zona montană în care probabilitatea unei continuități a populației românești să fie maximă, urmînd ca ipoteza să fie confirmată de nomenclatura propriu-zisă. După autori, Țara Hațegului „trebuie considerat a fi fost teritoriul de cea mai sigură continuitate dacoromană la nordul Dunării. Într-adevăr că trebuie să spunem, dacă n-a fost aici, apoi n-a fost nicăieri". De aici urmează că prezența toponimelor vechi este imperios necesară în Hațeg, „pentru că dacă nu s-ar găsi deloc, ar însemna să nu mai pricepem în ce a constat această continuitate". Așadar, dacă continuitatea n-ar fi fost în Hațeg, ea n-ar mai fi fost nicăieri, pentru simplul motiv că autorii n-ar mai putea-o pricepe.

Acest remarcabil *circulus in demonstrando* duce la rezultate pe măsură. Autorii stabilesc obiectivele de maximă importanță geografică, cărora nu le-ar putea corespunde decît oronimele cele mai vechi. Astfel, *Picuiul* „face parte din categoria de munți care trebuie 'în mod obligatoriu' să aibă un nume vechi [...] Numele său poate fi relativ nou (termenul este încă viu în graiul din Țara Hațegului), dar și — ceea ce este infinit mai probabil — de origine veche, preslavă"[204]. În aceeași situație sînt *Argeaua, Gruiu, Genunea*, cascada *La Armăsaru, Sorțile, Cîrlige, Muntele Muierii, Retezatul, Sturul, Țarcu, Cununa Custurilor* și altele. Referindu-se la muntele *Bătăile*, autorii se întreabă: „Ce ne împiedică să legăm acest nume de luptele care au avut loc între romani și daci, pe aceste înălțimi, lîngă zidurile cetății, în 106 ?"[205]. Despre *Piatra Scorilei* se spune : „dacă nimic și nimeni nu ne poate asigura că numele actual al muntelui *Scorila* este onomasticul unui cetățean dac de-acum vreo 2 000 de ani trecut în toponim, tot așa, nimic și nimeni nu ne poate convinge de con-

[200] T. V. Stefanelli, *Documente din vechiul ocol al Cîmpulungului Moldovenesc*, București, 1915, p. 13. N. A. Constantinescu (*op. cit.*, p. 23) explicase corect oronimul, fără să cunoască (sau să invoce) acest document.

[201] Constantin-Mircea Ștefănescu, *op. cit.*, p. 493—494.

[202] *Ibidem*, p. 492—493.

[203] I. Conea, L. Badea, D. Oancea, *Toponymie ancienne, témoignant de la continuité dacoromaine dans les Carpates Méridionales de l'Ouest de l'Olt*, în vol. *VII Congresso internazionale di scienze onomastiche. Atti e memorie*, I, Florența, 1963 ; idem, *Concluzii istorice în lumina unor toponime din Țara Hațegului*, în vol. *Lucrările simpozionului de toponimie*, București, 1975.

[204] Idem, *Toponymie*, p. 354.

[205] *Ibidem*, p. 348.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

trariul : că ipoteza ar fi falsă" [206]. Dar un *Scorilo* antic ar fi trebuit să sune astăzi **Scurică*[207], așa încît, vrînd-nevrînd, trebuie să ne gîndim, împreună cu N. A. Constantinescu și Ioan Pătruț, la un antroponim cu baza slavă *Skor-*[208], pe care o reîntîlnim în *Scoreiul* din Făgăraș[209] ; celelalte oronime, bazate pe apelative care mai circulă încă, nu ne oferă nici o dovadă de vechime. Recenzînd comunicarea, I. I. Russu observa că astfel de 'probe' „nu pot decît să contribuie la compromiterea tezei susținută cu multă pasiune de către cei trei autori" [210].

Asemănătoare cu aceasta (prin absența totală a motivărilor lingvistice) este încercarea de stratificare genetică a oronimiei din jud. Arad întreprinsă de Octavian Mîndruț, Aurel Ardelean și Elena Grămescu : stratul cel mai vechi cuprinde „toponime din substratul preindo-european și indo-european" (*Zarand, Moma, Drocea, Siri, Bihor*), urmează cel al „substratului toponimic traco-dacic" (*Curcubăta, Gugu, Gruni, Groși, Măgură*) și cel al „topicelor [sic !] românești vechi" (*Runc, Blidaru, Ohabă, Mușa, Pleașă, Gorgan, Burugă, Bîrnină, Burnas, Boian* etc.) „formate în principal pînă la jumătatea mileniului nostru" [211]. Cît timp „substratul traco-dacic" se rezumă la apelative în funcție toponimică, el trebuie subsumat fără rezerve ultimei categorii ; celălalt „substrat" este format aproape în întregime din n. pers. în funcție toponimică : *Zarand, Moma* (< v. bg. *moma* „puella", iar nu dintr-un tracic *Moma*, cum consideră N. A. Constantinescu)[212], *Drocea, Sir(i)u* (< v.bg. *sirŭ* „orbus") [213]. Așa stînd lucrurile, concluzia autorilor („Stratificarea și originea topicelor [sic !] demonstrează în mod convingător locuirea străveche și continuă a teritoriului de populația autohtonă (traco-dacică, română, daco-română, românească) la care s-au adăugat în anumite perioade istorice și alte populații")[214] distonează în mod flagrant cu debilitatea mijloacelor de investigație de care dispun.

---

[206] *Ibidem*, p. 356. Tot la *Scorilo (Scorilis)* se gîndește și Marius Bizerea, pentru a explica toponime de la est de Muntele Mic : *Piatra (Cleanțu) lu Scorilă, Burdu Scoțilii, Valea lui Scorilă (Toponimice dace și romane în sud-estul Banatului*, în vol. *Lucrările simpozionului de toponimie*, p. 125) ; sau Vasile Bologa, *Decebalus preacinstitul*, în „Noi Tracii", VIII, 1981, nr. 79, p. 3.

[207] Al. Graur, *Nume de locuri*, București, 1972 p. 106. Deși știe că *-l-* intervocalic trebuia să devină *-r-*, totuși C. Cihodaru nu reușește să-și înfrîngă tentațiile asociative, susținînd că nu numai *Scorila*, dar și *Brăila, Surdila* și *Burila* „sînt o moștenire din fondul toponomastic indigen" a căror rezistență ar fi fost facilitată de o românizare tîrzie a dacilor (*Oștirea bizantină în cîmpia munteană la sfîrșitul secolului al VI-lea și toponomastica*, în AUI (Istorie), XVIII, 1972, nr. 1, p. 4). Este vorba însă de derivate antroponimice cu sufixul slav *-ilo* (preluat și de onomastica noastră), unele avînd ca bază nume de persoane de origine slavă : *Brajo, Bar(j)o*.

[208] N. A. Constantinescu, *op. cit.*, p. 368 ; Ioan Pătruț, *Studii de limbă română și slavistică*, Cluj, 1974, p. 167. Acest n. pers. se întîlnește și în toponime bulgărești : *Skorii* (oronim, cu suf. *-ji*), *Skorilski dol, Skorilsko usoe, Skorilski rât* (cu suf. *-sk-*) ; cf. Jordan Zaimov, *Bălgarski geografski imena*, p. 158 ; N. P. Kovačev, *Toponimijata na Trojansko*, Sofia, 1969, p. 209.

[209] Acest oronim era derivat de către Gustav Kisch (*Siebenbürgen*, p. 98) din *scoruș*!

[210] I.I. Russu, *Recenzie*, în SCL, XIII, 1962, p. 410.

[211] Octavian Mîndruț, Aurel Ardelean, Elena Grămescu, *op. cit.*, p. 229, 230—231, 234 și *passim*.

[212] N.A. Constantinescu, *op. cit.*, p. 326.

[213] După I. Pătruț, *Siro* este un hipocoristic de la o bază *Si-* cu suf. *-r-* (*Onomastică românească*, p. 24). Nu ne putem opri la această posibilitate cît timp nu știm dacă numele a fost prenume sau supranume.

[214] Octavian Mîndruț, Aurel Ardelean, Elena Grămescu, *op. cit.*, p. 240.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

nume slave de localități, pe care le apreciază ca fiind nesemnificative, întrucît vor fi fost date de călugării slavi din mănăstiri (*Tismana, Crasna, Polovragi, Govora, Tutana, Bistrița, Clocociov, Cozia, Vărbila* etc.)[223]. Concluzia sa este că „slavii nu s-au risipit în mod egal peste tot pămîntul românesc [...], ci — în unele părți cel puțin — masele slave au rămas compacte, acoperind regiuni unitare, care pot fi încă delimitate geografic" [224]; românii, însă, au trăit mai mult la munte, ca și strămoșii lor daci[225].

O inventariere cît de sumară a hidronimiei ne arată că numele slave străbat copios zonele moșnenești ale lui Ion Donat (*Luncavăț, Pesteana, Cerna, Crasna, Tismana, Bistrița, Blahnița, Șușița, Sadu, Coșuștea* etc. etc.), parte din ele fiind doar preluate ca nume de mănăstiri, iar nu create de călugări[226]. Discordanța a fost, desigur, observată și de către Ion Donat, care totuși, într-un studiu apărut 20 de ani mai tîrziu, persistă în a o considera nerelevantă : „între numele slave de așezări și hidronimia slavă nu există pretutindeni concordanță teritorială [...] Pentru a înțelege just fenomenul, este necesar ca aceste două categorii de nume să fie analizate separat" [227]. Dar oricît am separa categoriile toponimice, nu vom putea aprecia stratul hidronimic slav ca fiind ulterior celui format de numele românești de localități, pentru că nu mai exista o bază etnică slavă (sau dacă mai exista pe ici pe colo prin mănăstiri, ea nu putea impune o hidronimie străină unei populații compacte românești); el este neîndoielnic anterior, iar prezența sa ne arată limpede că „zona românească" s-a creat prin asimilarea populației slave.

Imaginea geografică a „vetrelor toponimice" succesive (ca să folosim termenii lui A. Sacerdoțeanu)[228] este în contradicție cu datele oferite de cercetarea de ansamblu a toponimiei noastre, care ne indică limpede structuri de tip „geologic" : într-o mapă toponimică dată, numele de origini diferite nu se delimitează în spațiu, ci numai în timp[229]. Cu alte cuvinte, nu există regiuni de pură toponimie turanică, slavă, românească etc. care să ne indice faptul că populațiile respective au coexistat fără a se amesteca unele cu altele, fără a se suprapune. Delimitările spațiale devin posibile numai după o operație de departajare cronologică a numelor din aceste ansamble toponimice astăzi eterogene, făcută pe baza unor criterii de cronologizare relativă.

---

[223] *Ibidem*, p. 58—59. Autorul crede (p. 60) că aceste nume sînt foarte puține în realitate, pentru că unele dintre ele ar avea la bază nume de persoană, iar altele s-ar fi format pe teren românesc. Dar din seria sa se pot considera românești doar două, *Ohaba* și *Obreja*.

[224] *Ibidem*, p. 76. Ideea reapare și în lucrări de mai tîrziu ale sale, de ex. *Considerații istorice asupra toponimiei românești*, I, în LR, XIII, 1964, p. 621 și *Probleme de onomastică românească*, în vol. *Actele celui de-al XII-lea congres internațional*, I, p. 1 117. De observat că cercetarea numelor de sate îl conduse pe A. D. Xenopol la o concluzie asemănătoare, fără referire specială la Oltenia (*Istoria românilor*, II, p. 202).

[225] Ion Donat, *Așezările omenești din Țara Românească în secolele XIV—XVI*, în „Studii", IX, 1956, p. 90.

[226] Dacă hidronimia slavă a Olteniei ar fi o creație a călugărilor, ar fi de așteptat ca ea să existe numai acolo unde au fost mănăstiri; în realitate, ea cuprinde întreaga regiune carpatică și subcarpatică.

[227] Ion Donat, *Considerații istorice*, I, p. 618 nota 4.

[228] Aurelian Sacerdoțeanu, *Toponimia țării, document important al permanenței vieții istorice a poporului român*, în *Lucrările simpozionului de toponimie*, p. 44.

[229] Vezi și constatarea lui A. Dauzat : „toponimele se prezintă în straturi lingvistice suprapuse, destul de asemănătoare cu sedimentele preistorice succesive ale geologiei" (*La toponymie française*, Paris, 1946, p. 13).

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

2. [*Teoria „masei toponimice"*] își propune să răspundă tocmai acestui deziderat al stratificării genetice utilizînd criteriul cantitativ. Acest criteriu nu ține seama de o eventuală diferențiere a numelor după gradul de importanță al obiectelor (socio)geografice denumite, ci consideră nomenclatura un ansamblu unitar incluzînd „mase" diferite de nume avînd aceeași origine ; cu cît masa este mai mare, cu atît vechimea și stabilitatea elementului etnic corespunzător este mai mare.

Primul care uzează la noi de acest principiu analitic este M. Gaster. Analizînd 400 de nume din fostul județ Vîlcea, el găsea că 70% sînt românești, 12% slave și 18% de origine obscură. Concluzia sa era aceea că „o populațiune neromânească copleșitoare, sau măcar numeric egală cu cea românească, n-a ezistat și n-a putut ezista într-acest județ" [230]. El recunoștea, totuși, că rezultatul său nu poate viza și perioada veche a istoriei românilor, „cea între secolele V—XII, mai toate numirile avînd un caracter limbistic și fonetic relativ modern" [231]. Convins că nu toate numele de locuri pot sta pe același plan sub aspectul vechimii, Gustav Weigand își limita cercetarea la hidronimie, pe care o considera în bloc mai conservatoare decît restul nomenclaturii. Din hidronimele Vechiului Regat, doar 16% ar fi românești, cele mai multe (53%) fiind slave ; de aici concluzia că românii ar fi venit din sudul Dunării într-un teritoriu în care au găsit instalate populații străine[232]. Într-un alt studiu, consacrat numelor de localități din zona Ampoi—Arieș, Weigand constată din nou preponderența numelor străine (slave 15%, maghiare 48%) față de cele românești (38%)[233].

Opunîndu-se punctului de vedere selectiv al lui Weigand, George Giuglea crede că, pentru stabilirea vechimii unei populații, toponimia trebuie studiată exhaustiv, ținînd seama de „masa toponomastică", deoarece numai ansamblul contează în operația de cronologizare[234]. O asemenea cercetare duce la concluzii exact opuse celei la care ajunsese Weigand : chiar dacă „masa" include și toponime străine, „vechimea originară a toponimiei respective [= românești, n.n.] rămîne în picioare, impusă de grosul numirilor" [235]. În situațiile (frecvente în Transilvania) în care un nume de localitate străin este înconjurat de o „masă" toponimică românească, trebuie să admitem că grupul etnic românesc este cel vechi, în timp ce oiconimul ni-i indică pe „noii aciuați" [236]. Referindu-se la principiul metodologic al lui George Giuglea, Ion Donat îl consideră a fi „de cel mai mare preț" în cercetările de toponimie istorică[237], iar această optică se reflectă în mai toate studiile monografice realizate în ultimele decenii.

2.1. În ce măsură asemenea statistici, confecționate pe baza nomenclaturii actuale, pot fi relevante pentru epocile mai îndepărtate ? Putem, oare, avea certitudinea că numele românești, cele mai multe astăzi, sînt și cele mai vechi ? Iată două întrebări pe care lingvistul clujean nu și le-a pus,

---

230 M. Gaster, *Nomenclatura topică a județului Vîlcea*, în BSG, VI, 1885, p. 138.
231 *Ibidem*.
232 Gustav Weigand, *Ursprung der südkarpatischen Flussnamen*, p. 94.
233 Idem, *Ortsnamen im Ompoly- und Arányos-Gebiet*, p. 31.
234 George Giuglea, *Cuvinte românești*, p. 300.
235 *Ibidem*, p. 302.
236 *Ibidem*, p. 327.
237 Ion Donat, *Despre toponimia slavă a Olteniei*, p. 18.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

preferînd să-și formuleze teoria sub formă de postulat. Să vedem, însă, dacă acest postulat are coerența logică necesară și dacă el reușește să rezolve satisfăcător situații concrete.

Un mare afluent al Drinei se numește *Kólina*, hidronim cu „bază romanică" (= românească) ; toți afluenții săi au nume slave[238]. După teoria lui Giuglea, cei mai vechi locuitori ar fi fost sîrbii, pentru că „masa toponomastică" este slavă în imensa ei majoritate ; românii, care au impus un singur nume, ar fi cei „aciuați" mai tîrziu. Este, însă, evident că situația a fost, în realitate, alta : primii veniți au dat numele cursului principal, după care sîrbii l-au preluat și au completat nomenclatura bazinului hidrografic cu o întreagă serie de hidronime minore. Cine ar analiza după criteriul cantitativ toponimia din bazinul Prutului, ar ajunge la concluzia că românii, slavii, cumanii și tătarii au trăit înaintea sciților, pentru că din zecile de mii de nume nu mai este nici unul scitic. Iar cine ar face o stratigrafie a Bucovinei după aceeași metodă, ar conchide că huțulii i-au precedat pe români, deși se știe cu precizie că aceștia au colonizat zona începînd cu ultimul sfert al veacului al XVIII-lea. Urmărind în cadastrul austriac de la 1854—1856 numele de locuri din bazinele superioare ale Moldovei și Moldoviței, am constatat că toponimia ucraineană era deja mai numeroasă, deși cele mai importante obiective geografice își menținuseră numele românesc. Prin urmare, într-o zonă cu populație românească rarefiată, coloniștii pot crea o toponimie majoritară în *numai* jumătate de secol. Asemenea situații dovedesc fără nici un dubiu că *între „masa toponimică" și vechimea unei populații nu există presupusul raport de determinare, pentru simplu motiv că numele de locuri care alcătuiesc „masa" au vîrste diferite.* Un singur nume românesc (cum este *Argelul* în com. Moldovița) poate fi mai vechi decît întreaga „masă" de toponime huțule din jur, și invers, un singur nume străin, cum este *Moldova*, poate fi mai vechi decît toate toponimele românești care-l circumscriu. Operația de cronologizare nu poate evita separarea, dintr-un ansamblu toponimic unitar sub aspect etimologic, a numelor vechi de cele create în ultimele secole, neîndoielnic mai numeroase. Așa se explică de ce încercările de stratificare genetică a toponimiei noastre bazate exclusiv pe criteriul cantitativ nu reușesc să-și demonstreze concluziile, iar acest fapt afectează serios ideea însăși a continuității noastre, pe care autorii și-au propus să o susțină.

Studiind din punct de vedere etimologic toponimia din zona Sarmizegetusei dacice, Mircea Homorodean constată că ea „are un caracter preponderent românesc. În acest sens — continuă discipolul lui George Giuglea — este suficient să menționăm că numele de altă origine [...] reprezintă doar 1% din totalul de peste 1 300 de nume de locuri culese din cele 15 localități"[239]. Plecînd de la această constatare, autorul consideră că „structura în majoritate românească a toponimiei locale dovedește numărul mare și vechimea apreciabilă a populației românești în partea locului"[240]. După părerea noastră, materialul analizat nu susține, însă, această concluzie. Mai întîi, considerăm că etimologiile românești date unor toponime importante au fost forțate. Astfel, numele satului *Beriu* (pronunțat *Berîi*) este explicat ca toponim

[238] Dragomir Vujičić, *Hidronimi (imena voda) u lijevom slivu Drine*, Sarajevo, 1982, p. 69.
[239] Mircea Homorodean, *Vechea vatră a Sarmizegetusei*, p. 59.
[240] *Ibidem*, p. 61.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

românesc, de la n. pers. *Bera*[241], dar judecînd după primele atestări (*Byrni* la 1332, *Beryn* la 1334), el este un nume slav, derivat de la n. pers. *Berin*[242] cu suf. *-jĭ*(**Berinjĭ*) cu evoluție normală pe terenul limbii române (cf. *kopanja* > *copaie*; localitatea este în afara zonei în care *n* urmat de *j* se menține palatalizat). Numele satului *Sărăca* (oficial : *Sereca*), atestat la 1332 ca *Zarkad*, la 1335 ca *Zarka*, nu poate avea legătură cu rom. *Săraca*, cum crede autorul[243], ci reprezintă mai degrabă adaptarea românească a unui toponim slav, **S(v)raka* „țarcă" (cf. scr. *Sračak*)[244], din care descinde în mod independent și forma maghiară. Nu putem avea siguranța autorului că *Grădiștea* este românesc[245] : el poate fi *și* slav. Pentru *Orăștie*, autorul îi opune explicației limpezi a lui Emil Petrovici (magh. **Varasd(i)* > *Orăștie* > *Orăștioara*), sprijinită pe o serie care nu admitem nici o posibilitate de explicare cu ajutorul limbii române (*Nădăștia* < magh. **Nádasd(i)*, *Răcăștia* < magh. **Rákosd(i)* etc.), o ipoteză absolut neverosimilă : de la *Oraș* s-ar fi creat mai întîi un diminutiv cu suf. *-cioară* (*Orăștioara*, numele localității apropiate), iar apoi s-ar fi ajuns la numele orașului printr-o „derivare regresivă" [246]. Nu avem nici un motiv să credem că cele două sate din apropiere, *Orăștioara de Jos* (popular : *Orăștioara*) și *de Sus* (popular : *Orăștia*), atestate spre mijlocul secolului al XV-lea *fără nume* distinct, ci doar ca *Waraswyze*, după numele apei, ar fi fost la fel de vechi ca și *Orăștia*, atestată la 1224 ca *Waras* ; dimpotrivă, este mai plauzibil (atît sub aspect lingvistic, cît și istoric) să vedem în *Orăștie* numele vechi, anterior secolului al XIII-lea (cînd suf. magh. local *-d* își încetează funcțiunea)[247], iar în *Orașu* adaptarea numelui oficial maghiar al localității de către locuitorii din așezările periurbane apărute mai tîrziu. Un argument suplimentar este patrionimul *orășțean*, citat de Sextil Pușcariu[248], știut fiind că patrionimele conservă mai bine formele vechi ale numelor de localități. În acest caz, *Orăștioara* este un diminutiv oiconimic normal, care menține genul oiconimului primar, iar nu o acomodare a lui **Orăștioru* cu genul apelativului *apă*, cum crede autorul[249], pentru că nu este vreun indiciu că rîul

---

[241] *Ibidem*, p. 59.

[242] Menționat de Ioan Pătruț, *Nume de persoane și nume de locuri românești*, p. 17 nota 21.

[243] Mircea Homorodean, *Vechea vatră a Sarmizegetusei*, p. 59. Explicația lui Gustav Kisch (< magh. *szarka* „țarcă") este departe de a fi satisfăcătoare, pentru că acest cuvînt ar fi dat în rom. *sarcă*, dacă nu chiar *țarcă* (vezi *Siebenbürgen*, p. 116).

[244] Vezi corespondentele toponimice slave ale sl. **s(v)orka* la VI. Šmilauer, *Handbuch*, p. 174. Este probabil că unele dintre acestea provin de fapt din supranume (cum s-ar putea să fie și cazul oiconimului ardelean).

[245] Mircea Homorodean, *Vechea vatră a Sarmizegetusei*, p. 59.

[246] *Ibidem*, p. 61—64. Singurul care s-a mai gîndit la rom. *oraș* a fost Gustav Kisch (*Zur Etymologie landeskirchlicher Ortsnamen*, în vol. *Beiträge zur Gestschichte der ev. Kirche A.B. in Siebenbürgen*, Sibiu, 1922, p. 275). Iorgu Iordan crede că numele este o combinație a magh. *Város* cu suf. rom. *-işte* (*Toponimia românească*, p. 39), dar de aici n-ar fi putut rezulta decît **Orişte* sau **Orişte* (pentru analogii, cf. E. Petrovici, *Rom.* **Oriș**, **Oriș**, **Orișia**, **Orășa**, **Orășani**, **Orășeni** < *magh.* **varjas**, în SUBB, Philologia, I, 1956).

[247] Pentru originea maghiară, vezi Paul Hunfalvy, *Neuere Erscheinungen der rumänischen Geschichtsschreibung*, Viena — Teschen, 1886, p. 125 ; N. Drăganu, *Recenzie*, în DR, III, 1922—1923, p. 940 ; N. Iorga, *Histoire des Roumains*, III, p. 49 ; Emil Petrovici, *Recenzie*, în DR, X, p. 545 și mai ales *Studii*, p. 157. Fiind anterior secolului al XIII-lea, suf. *-d(i)* nu apare în mențiunile scrise ale toponimelor în *-dia* (*-tia*), dar el trebuie presupus cu necesitate pentru a putea explica în manieră unitară ampla serie de nume care au o bază lexicală (onomastică) maghiară.

[248] Sextil Pușcariu, *Pe marginea cărților*, în DR, VI, 1929—1930, p. 535.

[249] Mircea Homorodean, *Vechea vatră a Sarmizegetusei*, p. 63.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

s-ar fi numit vreodată **Orăștioara* ; ecalaltă *Orăștie* (= Orăștioara de Sus) are ca punct de plecare hidronimul (care, la rîndul său, este o extensie de la oiconim, cf. numele maghiar deja citat).

Pentru numele de apă *Dobra*, Mircea Homorodean nu exclude și o origine românească, de la un n. pers. *Dobre*[250] — idee greu de acceptat, pentru că abundența hidronimelor *Dobra* atît pe teritoriul nostru cît și pe cel slav ne indică drept punct de plecare o însușire a cursului de apă[251]. Tot slave (în speță : sîrbești) sînt *Lipád'a*, care desemnează o pădure (și, adăugăm noi, un deal) de lîngă Orăștie și *Lipoviļa* / *Lipod'iļa*, denumind pîrîul care izvorăște de aici, ambele incluse în categoria „toponimelor de origine obscură sau nesigură" [252] : de la *lipa* „tei" s-a format un colectiv cu suf. compus *-àd-ija*, ca în scr. *Šumàdija* < *šuma* „pădure" [253] și un derivat *Lip-ov-ica* „pîrîul teilor", după care cele două forme s-au contaminat în românește : *Lipod'iļa*. Dacă numele satului *Căstău* (la 1332 : *Kezlev*, *Kozlov*) ar fi avut vreo legătură cu rom. *căstău* „spînzurătoare", cum crede autorul[254], atunci cu siguranță că documentele ar fi înregistrat forma ungurească *Akazlo*, care îi stă la bază ; rom. *Căstău* nu este decît adaptarea denumirii maghiare, în care recunoaștem un *keszty* „mănușă" (scris *kezthew* la 1395)[255], care este la rîndul său, după toate probabilitățile, o etimologie populară a germ. *Kasten(dorf)*[256], numele coloniei săsești.

În al doilea rînd, nu putem fi de acord cu încercarea de eludare a importanței cronologiei atestărilor plecînd de la ideea „caracterului arbitrar al înregistrării faptelor în documentele medievale" [257]. Este drept că prima atestare nu înseamnă și apariția unei localități, dar decalajele sînt atît de mari, încît nu lasă nici o îndoială privind anterioritatea cu cel puțin un secol a oiconimelor străine (Romos : 1206 ; Orăștie : 1224 ; Beriu și Căstău : 1332) față de cele românești vechi (Ludești și Bucium : 1439 ; Costești și Putinei : 1444), ca să nu mai vorbim de celelalte, toate noi (Luncani : 1750 ; Măgureni și Grădiște : 1909). Atestarea tîrzie a localităților ne arată clar că „masa" numelor românești este un produs mai nou, care nu poate pune în cumpănă vechimea reală a coloniilor săsești sau maghiare din zonă. Deși a fost inima Daciei, regiunea cercetată nu se înfățișează ca o microzonă de continuitate neîntreruptă a populației romanice, în pofida ponderii zdrobitoare a toponimiei noastre în raport cu cea străină.

Într-un alt studiu, consacrat numelor de locuri din zona satelor Cinciș și Valea Ploștii (jud. Hunedoara), Mircea Homorodean tratează materialul într-o manieră asemănătoare : „În totalitatea ei, toponimia celor două sate este alcătuită din 205 nume de locuri, care reprezintă un total de 376 elemente topice (fiecare element fiind numărat ori de cîte ori apare). Analizîndu-le ca

---

[250] *Ibidem*, p. 66.

[251] Vezi, în acest sens, Ernst Dickenmann, *op. cit.*, în AECO, V, 1939, p. 101.

[252] Mircea Homorodean, *Vechea vatră a Sarmizegetusei*, p. 78.

[253] Pentru acesta din urmă, vezi Petar Skok, *Iz slovenačke toponomastike*, în „Etnologa", VII, 1934, p. 68.

[254] Mircea Homorodean, *Vechea vatră a Sarmizegetusei*, p. 78.

[255] Cf. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, II, p. 472.

[256] Vezi discuția etimologică la Gustav Kisch, *Siebenbürgen*, p. 73—74, care explică numele german dintr-un germ. med. de sus *kast* „stejar".

[257] Mircea Homorodean, *Vechea vatră a Sarmizegetusei*, p. 60.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

proveniență, am putut observa că, în marea lor majoritate (în proporție de 97,89%), aceste elemente topice sînt de origine românească (au fost create de populația românească)" [258]. „Restul" de 2,11% este însă toponimia de prim rang (hidronimele slave *Valea Ploștii* și *Cerna*), în care trebuie inclus și numele satului *Cinciș*, pe care autorul, urmîndu-l ca de obicei pe G. Giuglea, încearcă să-l explice dintr-un rom. **ciunciș*, derivat la rîndul lui din **ciunc*, formă arhaică a lui *ciung* „copac cu crengile rupte sau tăiate" [259], respingînd etimologia lui Emil Petrovici (magh. **csulnokis*, formă veche a lui *csolnakos* „barcagiu") [260], deși ea dă posibilitatea de a explica primele atestări ale numelui (*Cholnukus* la 1360, *Chanokes*, *Chonokos* la 1446). Întrucît forma maghiară nu se poate explica din cea românească (și nici invers), iar cele două forme nu dau impresia unor creații independente, Emil Petrovici a căutat — și a reușit să găsească, după părerea noastră — o a treia formă, slavă, din care celelalte descind în mod independent : sl. **Cilnučiši* „loc cu bărci" (< *člănŭ* cu suf. colectiv *-iši*), tradus de unguri, dar menținut de români [261].

Tot la criteriul cantitativ apelează și Ilie Dan într-o monografie cu un titlu elocvent : *Toponimie și continuitate în Moldova de nord*. Autorul se arată atît de convins de ideea deplinei reflectări a continuității noastre în nomenclatura topică, încît nici nu simte nevoia să o mai și demonstreze („Se înțelege că cel mai vechi și mai important strat aparține populației băștinașe", pentru că stratul slav se întîlnește „mai ales în văi și cîmpii") [262]. Se întîmplă, totuși, ca și în bazinul Solonețului să fie toponimie slavă, dar autorul nu găsește cu cale să o înregistreze, convins că astfel de nume „reprezintă traduceri ale termenilor topici românești" și, în consecință, „nu interesează toponimia românească" [263]. După această operație de eliminare absolut arbitrară, concluzia nu este greu de prevăzut : „stratul slav este slab reprezentat în toponimia Văii Solonețului", în timp ce „stratul românesc este cel mai vechi, cel mai important, are un caracter stabil [...], avînd la bază apelative de origine

---

[258] M. Homorodean, *Toponimia satelor Cinciș și Valea Ploștii (județul Hunedoara)*, în vol. *Studii și materiale de onomastică*, București, 1969, p. 90.

[259] George Giuglea, *Nume topice din bazinul Ampoiului : Ampoi, Mureș, Ciunc(ă), Vultori* etc., în „Apulum", VI, 1965, p. 435 (unde îl compară cu it. *cionco* și conchide : „Conservațiunea *ciunc* la noi și în Italia cu *nc* în ambele părți duc[e] de-a dreptul la punctul de origine și la epoca respectivă de acum două mii de ani. Prezintă aceeași valoare ca o inscripție latină săpată în piatră în acea vreme și păstrată pînă azi în grai viu și în toponimie") ; N. Orghidan, G. Giuglea, M. Homorodean, *Probleme de toponimie*, în CL, X, 1965 p. 338—339 (unde se apreciază că forma din documente reprezintă un nume oficial, suprapus artificial peste numele românesc).

[260] Emil Petrovici, *Studii*, p. 184. Această explicație a fost dată de la 1905 de Iosif Popovici (*op. cit.*, p. 151), care aprecia forma românească drept o etimologie populară.

[261] E. Petrovici, *Vestiges des parlers slaves remplacés par le roumain*, I, în „Balcania", VI, 1943, p. 513—515. Pentru evoluția fonetică, cf. munt. *cin* < **čĭlnŭ*, față de băn. *ciun* < scr. *čun*. Lipsită de interes este etimologia lui Gustav Kisch < magh. *kincs* „comoară" (*Siebenbürgen*, p. 216).

[262] Ilie Dan, *Toponimie și continuitate în Moldova de nord*, p. 41 și 42.

[263] *Ibidem*, p. 160. Autorul confundă aici toponimia românească (respectiv, totalitatea numelor de locuri din România, indiferent de originea lor) cu toponimia de origine românească (în care se includ doar numele formate pe terenul limbii române). Cf. E. Janitsek : „Toate toponimele folosite de poporul român — indiferent de originea, de aspectul lor lingvistic sau de răspîndirea lor teritorială — constituie o parte integrantă din vocabularul limbii române, deci ele sînt, toate, nume topice românești" (*Problema clasificării toponimelor românești după origine*, în SUBB (Philologia), XIX, 1974, fsc. 1, p. 114—115).

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

latină (dar și de alte origini), curente și astăzi în graiul vorbit. Aceste nume topice [...] fac dovada continuității neîntrerupte a românilor, care au numit din cele mai vechi timpuri locurile pe care le stăpîneau"[264]. Examinînd materialul cules de Ilie Dan și informațiile de ordin istoric pe care ni le oferă, constatăm că nici unul dintre toponimele românești (inclusiv numele de sate) nu prezintă indicii după care să le considerăm mai vechi de secolul al XIV-lea; în imensa lor majoritate, ele sînt toponime minore, și însuși Ilie Dan recunoaște, dar cu alt prilej, că „pentru istorie toponimia minoră sau microtoponimia are importanță mult mai mică decît toponimia majoră"[265]. În al doilea rînd, faptul că ele au la bază apelative curente este și el o dovadă a caracterului lor recent, cum tot Ilie Dan o spune în altă parte[266]. În sfîrșit, în ipoteza că populația românească a fost mai veche, nu ne putem explica de ce hidronomia importantă (numele văii, în primul rînd, *Soloneț*, dar și al afluenților săi mai de seamă, *Cacica*, *Racova*, *Blîndețul* este slavă: este evident că primele denumiri date de o populație care se stabilește lîngă un curs de apă sînt cele ale cursului însuși și ale principalilor săi afluenți[267].

„După cum contactul cu slavii, cu toată masivitatea manifestării lui, nu a pătruns [sic!] în profunzimea sistemului limbii române, nici toponimia — ne încredințează Vasile Ioniță — nu a fost modificată, cu toată influența puternică de care a suferit. Ea a rămas românească, lucru de care ne putem da seama atunci cînd o analizăm în ansamblul ei, la nivelul întregii *mase toponomastice*, nu pe arii mai mult sau mai puțin întinse, și nu oprindu-ne la toponimia așezărilor de *pe văi* și nici doar la numele acestora [s.a.]"[268]. Am arătat însă că între manifestarea lexicală a unei influențe străine și manifestarea sa toponimică nu se poate stabili nici un fel de paralelism, după cum ne-o dovedesc atîtea situații de discordanță certă[269]; de aceea, invocarea gradului de penetrație a influenței slave în ansamblul limbii noastre nu poate fi considerată un argument. Exemplificările lui Vasile Ioniță, cu toponimia satelor *Vîrciorova* și *Șoșdea* din Banat, nu ni se par nici ele edificatoare[270]. O bună parte din nume rezultă evident dintr-o diferențiere sau o polarizare (*Văratica* → *Dosul Văraticii*, *Fața Văraticii*, *Izvoru Văraticii* etc.), așa încît are un caracter relativ recent față de centrii denominativi inițiali. Ca probe de vechime nu pot fi invocate nici toponimele personale (*Gaiu lu Zulufan*, *Pămîntu Ciumăronilor*, *Prunii Almăjonilor*, *Vadu lu Bălan*, *Valea Tămășonilor* etc. etc.) și nici numele unor obiective geografice cu totul neînsemnate (*După Moară*, *După Vină*, *Fîntîna lu Budulan*, *Grindășele*, *Iazu*, *Izvoru de la Buri*, *Mijlocu*,

---

[264] Ilie Dan, *op. cit.*, p. 160.

[265] Idem, *Contribuții la istoria limbii române*, Iași, 1983, p. 192; vezi și *Toponimie și continuitate*, p. 30.

[266] Idem, *Toponimie și continuitate*, p. 51: „o etimologie clară înseamnă o vîrstă mai mică a numelui topic, în timp ce originea obscură trădează o mare vechime".

[267] *Blîndețul*, rămas fără etimologie în monografia autorului, nu poate avea nici o legătură cu rom. *blînd* sau *Blîndu*, ci este un derivat de la ucr. *blýdnyj* „înșelător" cu suf. *-ec* (care indică posesorul unei calități, cf. *mudréc* < *mudryj*): **Blydnéc*, apropiat apoi de rom. *blînd*. Sinonimul său este hidronimul *Sludnița* < ucr. *zludnyj* „înșelător" (atestat la Zeno Kuzela und Jaroslau Rudnyćkyj, *Ukrainisch-deutsches Wörterbuch*, Leipzig, 1943, s.v.).

[268] Vasile Ioniță, *op. cit.*, p. 226—227.

[269] Dragoș Moldovanu, *Etimologia hidronimului* **Moldova**, în ALIL, XXVIII, 1981—1982, A, p. 42.

[270] Cf. Vasile Ioniță, *op. cit.*, p. 26—29.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

Stînca, Unghețe, Vadu Zînei, Zăloane ș.a. m.d.) : oricît de impresionantă ar fi „masa" acestor denumiri, ea nu poate concura ca vechime nici pe departe numele satelor (Șoșdea : 1343 ; Vîrciorova : 1433). Astfel de nume nu pot dovedi că toponimia dintr-o regiune „a rămas românească", ci numai că *a devenit* românească.

2.2. După cum s-a putut observa din discuția precedentă, teoria masei toponimice ignoră în mod deliberat diferența dintre toponimia minoră și cea majoră, tocmai pentru că, în imensa lor majoritate, toponimele românești se includ în prima categorie. Teoria în cauză s-a elaborat pentru a contracara această situație de fapt și are ca rezultat inversarea perspectivei temporale pe care o deschide distincția respectivă. Tendința de nivelare a toponimelor sub aspectul importanței se observă la mai mulți cercetători, și în primul rînd la cei care încearcă să realizeze stratigrafii toponimice zonale. „Privite prin prisma masei lor, susține Mircea Homorodean, toponimele minore au o importanță *cel puțin egală* [s.n.] cu cea a toponimelor majore" [271]. Statistica aproximativă a lui Emil Petrovici, după care 80% din toponimele de pe teritoriul țării noastre sînt românești, „dovedește cu prisosință [sic !] continuitatea poporului român pe teritoriul său de formare de la nord de Dunăre" [272].

Or, pînă în prezent nu s-au găsit exemple sigure de toponime minore străvechi, nici la românii sud-dunăreni și nici la cei nordici[273]. Numele satelor aromânești *Flămburéși* și *Cernéși*, pe care Pericle Papahagi le considera continuatoare ale lat. **Flammulensis* și **Tsiernensis*[274], sînt, de fapt, patrionimice (<*Flambură, Cerna*) cu suf. *-eși* (*-ași*), existent și în dacoromână ca sinonim al lui *-eni* (*-ani*)[275]. Constatînd că în mai multe inscripții latinești numele împăratului *Traian* este scris *Troianus*, Constantin C. Petolescu este de părere că apelativul românesc *troian*, folosit ca toponim pentru a desemna urmele valurilor romane, nu a fost împrumutat din slavă — cum se credea — ci descinde direct din forma latină populară[276]. El conchide că *Troianele* „reprezintă dovezi ale continuității populației daco-romane în secolele de după Aurelian ; în perioadele tulburi din epoca migrațiilor, o serie de toponime au fost uitate, dar numele rîurilor importante sau *Troianele* romanilor au persistat și s-au perpetuat în amintirea localnicilor dacoromâni" [277]. Dar încă

[271] Mircea Homorodean, *Vechea vatră a Sarmizegetusei*, p. 23.

[272] *Ibidem*, p. 25. Cf. Emil Petrovici, *Studii*, p. 249.

[273] Nenumărate sînt încercările amatorilor de a detecta astfel de toponime, dar ele fac fără excepție pasul care desparte sublimul de ridicol. „Vom recunoaște, afirmă de ex. Ioan Șarba, între numele topice din hotarul localităților, adesea, chiar arhetipuri latine, mai mult sau mai puțin încifrate", cum ar fi *Aristie* < lat. *arista* „spic de grîu", *Horescu* < lat. *horreum* „stup", *Mîndre știle* < lat. *mandra* „staul", *Orniță* < lat. *ornus* „frasin", *Allal* < lat. *alte* „sus" („dovadă a latinității e și poziția accentului"), *Curălura* < lat. *curare* „a curăța" (*op. cit.*, p. 18—19).

[274] Pericle Papahagi, *Din toponimia aromână*, în „Dunărea", II, 1925, p. 65 ; idem, *Cirneși*, ibidem, I, 1924, p. 204—205.

[275] O dovadă în plus este că primul sat se numește și *Flamburari*, în care *-ari* nu are funcția de a crea nume de agent, cum credea Th. Capidan (*Toponymie macédo-roumaine*, p. 75), ci aceea de formant patrionimic : „cei (veniți) de lîngă muntele *Flamură*". Al doilea nume a fost explicat ca derivat în *-eș* de la sl. *črĭnŭ* „negru", asemănător cu *Mokreș* sau *Topleș* (Th. Capidan, *ibidem*, p. 113) ; dar în acest caz numele satului ar fi trebuit să aibă formă de sg., eventual articulată (ca în numele localităților arom. *Cireș* și *Cireșu*).

[276] Constantin C. Petolescu, *Varia Daco-Romana*, în „Thraco-Dacica", IV, 1983, p. 143—145. Aceeași opinie la Constantin C. Giurescu, *Formarea poporului român*, p. 111—112.

[277] Constantin C. Petolescu, *op. cit.*, p. 145. Acest punct de vedere mai fusese susținut și de către Ion Donat, *Reexaminări toponimice în legătură cu continuitatea : TROIANUL*, în „Luceafărul", 1978, nr. 12.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

din 1941 G. Giuglea arătase că rom. *troian* „val" nu are nici o legătură etimologică cu *Traianus*, ci este un reflex al bazei lexicale romanice **troju*, și că doar tîrziu valurile romane de la nci au fost numite cu acest termen[278].

Supoziția lui Simion Mehedinți, după care hidronimele majore străvechi trebuie să fie „însoțite, fiecare, de cîte un mănunchi de alte toponime de aceeași origine"[279], nu se confirmă. Astfel, trei hidronime *Ibru* (desemnînd două pîrîiașe din jud. Gorj și unul de lîngă Orăștie) sînt apropiate de Vasile Frățilă de *Ibăr* (<''Εβρος) din Balcani și explicate printr-un dacic **Ibru*[280]. Conștient de dificultatea fonetică a menținerii grupului *-br-* în românește, autorul încearcă să o evite admițînd posibilitatea ca acest grup să se fi păstrat în elementele traco-dacice ale latinei, ca în toponimele *Abrud*<*Abrutus* sau *Țibăr*<*Cebrus*. El citează opinia lui Vladimir Georgiev, după care forma ultimului hidronim (afluent drept al Dunării) denotă o evoluție de tip aromânesc a lui *ke-* la *țe-*, anterioară metatezei slave (**Țibru*>bg. *Țibăr*, cf. v. sl. *dobrŭ*>bg. *dobăr*). Am văzut însă că numele Abrudului nu este vechi, iar evoluția formală a anticului *Cebrus* nu se poate atribui „filierei" aromânești[281]. Este de crezut că la venirea slavilor în zonă transformarea africatei *č* la *ț* nu avusese încă loc în aromână, pentru că fenomenul este de tip analogic și s-a petrecut, după toate probabilitățile, spre sfîrșitul românei comune. Așadar *ț-* slav inițial nu putea rezulta decît din *č* străromânesc, printr-o evoluție confirmată și de alte toponime (bg. *Cerecel* < rom. *Cerățel*, bg. *Vacicel* < rom. *Făcețel* (= *Făgețel*), bg. *Cikură* < rom. *Cicură*)[282], iar grupul *-br-* fie că nu

---

[278] G. Giuglea, *Éléments préromans en rhéteroman et en roumain*, în „Langue et Littérature", I, 1941, p. 216—218 (unde se invocă sp. și port. *trocha*, retorom. *troi* „cărare" — și toponimizat). Explicația sa a fost reluată cu un spor de documentare românească și romanică (sensuri regionale, toponime din Italia de nord) de Mircea Homorodean (*Despre toponimicul* **Troian**, în *Studii de onomastică*, III, Cluj-Napoca, 1982, p. 97—105).

[279] Simeon Mehedinți, *Opere alese*, București, 1967, p. 91.

[280] V. Frățilă, *Originea toponimului românesc* **Ibru**, în LR, XXI, 1972, p. 247—251 ; idem, *Die Herkunft des rumänischen Toponyms* **Ibru**, în *XIe Congrès International*, vol. I, p. 320. Ipoteza sa este acceptată de Cicerone Poghirc (*Sus les éléments du substrat roumain*, p. 198) și Ariton Vraciu (*Limba daco-geților*, Timișoara, 1980 p. 176). Observăm aici că nici unul dintre toponimele citate de V. Frățilă nu este vechi : satul *Ibru* din com. Blandiana, jud. Alba este atestat abia în 1956, iar hidronimele oltenești nu apar în documentele publicate pînă acum (după cunoștința noastră).

[281] Explicația lingvistului bulgar nu a fost acceptată de către Emil Petrovici, pentru motivul că „e greu de admis ca pe malul Dunării să se fi vorbit în trecut aromâna" (*Toponimia carpato-balcanică și continuitatea daco-romană*, în *Dezbaterile*, p. 9). Cercetările lui Gustav Weigand au relevat absența toponimelor aromânești în Bulgaria (*Rumänen und Aromunen in Bulgarien*, în JAHRESBER. XIII, 1908, p. 48), iar cele cu caracter istoric și onomastic ale lui Silviu Dragomir conduc și ele la concluzia că „aromânii n-au atins niciodată" zona nordică a Peninsulei Balcanice : „O mișcare a elementului aromân spre nord [...] nu o putem identifica nici în lumina documentelor, nici a toponimiei" (*Vlahii*, p. 67 și 177).

[282] Exemplele le dă B. Simeonov (*Noms de lieux romans en* **-ecel**, **-icel**, în LB, XIII, 1968, nr. 1, p. 83—85) care, necunoscînd sistemul derivatelor românești de la colective în *-el*, le consideră creații ale unei „populații romanizate sau chiar semiromanizate". Rectificarea o face Virgil Nestorescu (*Despre originea unor toponime bulgărești în* **-ecel** (**-icel**), în LR, XXIV, 1975, p. 261—262), care discută doar pe *Kornicel*, identificat în rom. *Cornățel* (și numele unei localități din Țara Românească, atestată la 1492) și pe *Cerecel*, care este rom. *Cerățel*, dim. de la *ceret*, „loc cu ceri", pe care diacul slav îl și scrie ЦЕРѢЦЕАЗ într-un document de la 1510. Toponimul *Vacicel*, rămas pînă acum neexplicat, pe care B. Simeonov încearcă zadarnic să-l coreleze cu un apelativ „romanic" *vaca*, ne dă posibilitatea să determinăm vechimea fenomenului (rom. *č*>bg. *c*) : el nu poate fi altceva decît rom *Făgețel*, perceput ca *Făcețel* (cf. toponimul muntenesc *Făgețel*, scris de diacul slav ѳѢГЕЦЕАЗ într-un document de la 1475, cf. DERS, p. 78), primit de bulgar

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

evoluase încă la *-ur-*, fie ajunsese la o fază intermediară, care a permis refacerea lui în slavă[282bis]. Prin urmare, dificultatea fonetică nu poate fi înlăturată, astfel încît e de preferat explicația dată de către I. Pătruț hidronimelor noastre, de la un n. pers. **Ibru*[283].

Deși recunoaște că „munții românești nu oferă în mod sigur toponime de origine antică", G. Ivănescu susține, pe de altă parte, că „mai ales în regiunea Carpaților s-au putut păstra toponime dacice, căci mai ales în această regiune au trăit românii" în epoca invaziilor[284]. Ultima afirmație se întemeiază exclusiv pe etimologia hidronimului *Năruja* din Vrancea, dată de d-sa, care nu poate fi aceeași cu a hidronuimului *Nereju* (< magh. *nyíres* „mestecăniș"), cum crede Iorgu Iordan[285], ci trebuie corelată cu a hidronimelor baltice *Naruža* (cu suf. leton *-už-*), *Naruse*, *Naraša* etc., comparate de lingviști cu lit. *neriù*, *nérti*, v. sl. *nreti*, slovenul *pondreti*, v. rus. *ponirati*, ucr. *nerty* „a scufunda", „a afunda" [286]. Ar fi vorba de o bază dacică sau poate chiar preindo-europeană **nar*, **ner*, dezvoltată cu același sufix ca în letonă. Deși unii savanți au vorbit și de o bază indo-iranică *nără* „apă" (contestată de alții), G. Ivănescu nu crede că hidronimul nostru ar descinde de aici, pentru motivul că nu putem afla în aceste limbi un sufix *-uža*. Concordanța exclusivă cu toponimele baltice nu se poate explica, deci, decît prin substratul dacic. Este posibil, după autor, ca și *Nereju* să aibă aceeași origine (de la aceeași bază, cu alt sufix dacic, *-ež*), pentru că etimologia din maghiară nu explică, pe de o parte, sonorizarea lui *-š-* final, iar pe de alta menținerea nepalatalizată a lui *n* + *j* inițial. Plecînd de la această ipoteză, d-sa face două generalizări de mare importanță etnogenetică și lingvistică : „S-ar părea deci : 1° Că Vrancea este o regiune de continuitate a populației din epoca dacică pînă în cea românească [...] 2° Că limba dacică, prezentînd unele asemănări lexicale cu ilirica și balto-slava, s-ar integra în

---

în perioada slavei comune, cînd ea nu avea consoana *f* în sistemul său fonematic, așa încît era echivalată în împrumuturi fie prin *p*, fie prin *v* (cf. gr. βλασφημία — sl. БЛАСКЊМЊ, ap. A. Meillet, *Le slave commun*, Paris, 1929, p. 38—39). În aceeași categorie intră toponimul *Muncel* de pe valea Ibarului, pe care Silviu Dragomir îl crede singura dovadă a prezenței nordice a aromânilor (*Vlahii*, p. 177), precum și o serie de vechi împrumuturi lexicale : bg. *carcaluša* < rom. *cercelușu* (D. Scheludko, *Lateinische und rumänische Elemente im Bulgarischen*, în „Balkan-Archiv", III, 1927, p. 284) sau scr. *cūra* < rom. *fecioară* (Petar Skok, *Neue Beiträge zur Kunde des romanischen Elements in der serbokroatischen Sprache*, în ZRPh, XXXVIII, 1914—1915, p. 545).

[282bis] Probabil că are dreptate I. Șiadbei cînd susține că „numai existența vocalei nazalizate ar putea explica menținerea grupului intervocalic *-br-* în *Cebru* pînă în epoca invaziilor slave în sudul Dunării, căci populația romanică schimbase grupul *-br-* în *-ur-*" (*Latin d'Orient et roumain commun*, în „Revue des études indo-européennes", III, 1943, p. 224).

[283] Ioan Pătruț, *Onomastică românească*, p. 79. N. pers. *Ibro* există în bulgară, unde a fost explicat (greșit, după autor) ca o scurtare de la *Ibrahim*. *Ibru* este însă bine reprezentat în onomastica românilor sud-dunăreni (cf. Ioan Caragiani, *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică*, București, I, 1929, p. 103 nota 1, 264 nota 2, II, 1941, p. 245).

[284] G. Ivănescu, *La toponymie de la zone carpatique*, p. 4 și 18.

[285] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, p. 80 și nota 5. Lipsite de interes sînt celelalte etimologii propuse : a lui G. Weigand : din bg. pentru *Năruja* „a împodobi" și din ucr. *nereż* „porc nescopit" pentru *Nereja* [sic !] (*Ursprung*, p. 83), a Margaretei Ștefănescu : *Nereja* [sic !] < bg. *nerĕzŭ* „verrat" (*Elementele ruseşti-rutene din limba românească şi vechimea lor*, Iași, 1925, p. 5), a lui Al. P. Arbore : *Năruja* < v. sl. *narusŭ* „roșcat" (*op. cit.*, p. 28), a lui A. D. Xenopol : *Năruja* = rom. *Nera* (= Neagra) + suf. *-șa* (*Istoria românilor*, II, p. 57 nota 26).

[286] G. Ivănescu, *Un hidronimic românesc de origine dacică* : **Năruja**, în AUT (Filologie), III, 1965, p. 267—271.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

aria balto-adriatică despre care vorbește Krahe, fără a participa la aria cu toponimie 'europeană veche'" [287].

Urmîndu-l pe G. Ivănescu, Octavian Răuț crede că hidronimul bănățean *Nera* (popular : *N'érgăn, N'ărgăn*) este „de o străveche origine autohtonă [sic !]", întrucît „cu siguranță aceeași explicație este valabilă" și pentru acesta[288]. El combate etimologia dată de savanții maghiari de la baza *nyr* „mesteacăn", pentru că acest copac nu-i prea răspîndit în zonă, iar „hidronimele care indică flora sînt de obicei pîraie puțin importante" [289]. Atît formele populare paralele cît și atestările vechi ale hidronimului (*Narad, Naradiu, Narag, Nyaragh, Nyragh*) îl determină pe O. Răuț să invoce și oset. *naräg* „îngust, strîmt" <**narak* „fîșie, grumaz", care va fi fost adus de iazigi prin secolul al IV-lea și se va fi suprapus peste autohtonul **Ner-* ; ungurii ar fi preluat numele de la iazigi [sic !], deși n-ar fi exclus ca autohtonii să le fi avut pe amîndouă, iar unul din ele (de fapt, tocmai forma populară !) să-l fi transmis apoi ungurilor[290]. După cum se vede, ceea ce pentru *Năruja* era simplu și clar, se complică mult în cazul *Nerei*, pentru motivul că formele se opun cu înverșunare ipotezei autorului, obligîndu-l la adevărate tururi de forță.

Urmărind modul cum sînt adaptate în românește toponimele maghiare în *-s*, constatăm că niciodată nu se produce sonorizarea consoanei[291] ; de ex. numele satelor ardelene *Mireș* (două) și *Nireș* (două) au ca prime atestări formele maghiare *Ny(i)res*[292]. Prin urmare, obiecția adusă de G. Ivănescu etimologiei lui Iorgu Iordan este întemeiată. Nici dacă s-ar pleca de la un magh. **nyárád*, cum procedează pe drept cuvînt Kniezsa István pentru *Niraju* din bazinul Mureșului[293], nu s-ar ajunge în mod firesc la *Nereju* (**Nyárád* > **Nyárágy* > **N'erágiu* > *Niraju*), deși apropierea este, în acest caz, mai mare. Cuvîntul osetic, deși explică foarte bine numele antic al unui braț al Dunării, Νραράκιον[294], nu ajută nici ca sens și nici ca formă (> rom. **Nărac, *Năreag*) la elucidarea numelor Nerei. Pe de altă parte, nu este întrutotul justă obiecția că hidronimele majore nu pot avea o bază fitonimică (este suficient să amintim aici numele *Tîrnavei*). Cît privește supoziția că baza **nar* ar fi însemnat „apă", ea este infirmată de hidronimia baltică, unde în exemple ca lit. *Nar-upe* finala înseamnă ea însăși „apă". După K. Būga, tema din *Naruza* etc. este lit. *neris* (gen. *neries*) „castor" (dezvoltat din verbul primar, „a se cufunda", din care provin și bg., ucr. *néret*, rus. *neröt* „vîrșă") ; Raymond Schmittlein nu era

[287] G. Ivănescu, *Un hidronimic românesc*, p. 271. Împotriva explicației prin maghiară a hidronimului *Nereju* se pronunță și Gh. Moldoveanu, bazat pe de o parte pe asemănarea celor două nume, iar pe de alta pentru că „e greu de admis, dacă nu imposibil, ca o denumire maghiară să fi putut prinde ca denumire a unei ape, destul de mari, a două sate, tocmai aici, în inima Vrancei" (*Toponimie arineeană*, în „Ateneu", V, 1968, nr. 8, p. 14).

[288] Octavian Răuț, *op. cit.*, p. 258—259. Ideea este reluată și de Vasile Ioniță, *op. cit.*, p. 206.

[289] Octavian Răuț, *op. cit.*, p. 258.

[290] *Ibidem*, p. 259.

[291] Ioan Pătruț susține că și în cazul numelor de localități *Cluj, Dej, Blaj* nu este vorba de o sonorizare românească a unui n. pers. în *-s*, ci de un sufix originar *-ź* devenit surd în maghiară (*Nume-de persoane și nume de locuri românești*, p. 110). Același punct de vedere la Sever Pop, *Recueil posthume*, p. 172.

[292] Coriolan Suciu, *op. cit.*, I, p. 400, 427.

[293] Kniezsa István, *Erdély vizneve*i, p. 26.

[294] Cf. Italo Ronca, *Presunti o probabili iranismi nell'onomastica daco-getica secondo la Geografia di Tolomeu*, în „Dacoromania" I, 1973, p. 246.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

însă de acord cu această explicație, între altele și datorită convingerii sale greșite că numele de animale nu apar în hidronimie[295]. Corespondentele hidronimice din țările slave (rus. *Neretva*, *Neretka*, maced. *Neretina*) — considerate ca aparținînd stratului preslav[296] —, ne conving însă că baza respectivă trebuie să fie un termen entopic, și aceasta în marea majoritate a cazurilor. Judecînd după seria apelativelor balto-slave citate de M. Vasmer[297], este probabil că sensul va fi fost acela de „adîncitură", „(rîu) adîncit", adică lipsit de albie majoră, strîns de dealuri sau de munți, după cum avem în vedere teme nominale sau verbale.

Și noi credem că *Năruja*, *Nereju* și *N'ergăn* descind din această bază, orientîndu-ne după variantele hidronimelor baltice : *Neris*, de pildă, afluent al Niemenului, este atestat în formele : *Nyeriz*, *Nieriz*, *Nerge*, *Nerga*, *Nergia*, *Neryne*, *Nare*[298]. Ne întrebăm însă dacă un pîrîiaș de 9 km cum este *Neretina* citată de Ivan Duridanov, sau chiar unul din 29 km cum este *Năruja* și-ar fi putut menține numele preroman în condițiile perturbațiilor demografice din lunga perioadă a migrațiilor. Poziția Vrancei, în apropierea unei trecători transcarpatice, nu este în măsură să confirme mitul autohtoniei locuitorilor săi, întemeiat exclusiv pe textul lui Dimitrie Cantemir (și acela interpretat arbitrar). „Acele trecători, observa cu dreptate Julius Jung, nu alcătuiau pe atunci o graniță, ci mai bine o legătură" [299]. *Per viam Varancha*, cum aflăm chiar din primul document care-i atestă numele, la 1431, s-au scurs permanent într-un sens sau în altul semințiile călărețe ale turanicilor și ungurilor. Ea a fost teatrul luptelor dintre cumani și unguri, locul unde aceștia din urmă creează, pe la începutul secolului al XIII-lea, o marcă, și unde și-a fixat sediul episcopatul Cumaniei. Iar mai înainte de aceasta, ea a fost lipsită de așezările culturii Dridu, considerată de mulți ca protoromânească, după cum ne-o arată limpede hărțile arheologice de ansamblu ale Moldovei.

Această situație nu este infirmată de concordanța de sufixe dintre hidronimele vrîncene și cele baltice, pentru că formanții respectivi se întîlnesc și în limbile slave. Sufixul *-ĕžĭ* avea o productivitate certă în paleoslavă, unde forma abstracte deverbale : *nomina actionis*, care adesea suportau o concretizare secundară, ce le transforma fie în *nomina agentis*, fie în *nomina acti* (de ex. *vrteži* „vîrtej" < *vrtěti* „a se învîrti", *robeži* „margine, mal, capăt" < *robiti*, *robati* „a tivi, a tăia" ș.a.)[300]. Era un sufix accentuat, care s-a menținut productiv în bulgară și care provenea din i.-e. **-egio-* ; într-o fază mai veche,

[295] Raymond Schmittlein, *Étude sur la nationalité des Aestii. 1. Toponymie lituanienne*, Bade, 1948, p. 96. Pentru frecvența cu totul excepțională a numelor de animale în hidronimia baltică, vezi lunga listă dată de Aleksandras Vanagas, *Baltijskie gidronimy apellja-tivnogo proishoždenija*, în XIe *Congrès International*, II, p. 598 — 599, iar pentru răspîndirea acestei nomenclaturi în hidronimia europeană, vezi Gerhard Rohlfs, *Europäische Flussnamen und ihre historischen Probleme*, în *VI Internationaler Kongress für Namenforschung*, I, München, 1961, p. 14—17.

[296] V. N. Toporov, O. N. Trubačev, *Lingvističeskij analiz gidronimov verhnego Podneprovja*, Moscova, 1962, p. 198 ; Ivan Duridanov, *Die Hydronymie des Vardarsystems als Geschichtsquelle*, p. 81.

[297] M. Vasmer, *op. cit.*, III, p. 65.

[298] Raymond Schmittlein, *op. cit.*, p. 95.

[299] Julius Jung, *Contribuțiune la istoria trecătorilor Transilvaniei*, extras din „Convorbiri literare", XXVIII, 1895, p. 35.

[300] Cf. Franciszek Sławski, *op. cit.*, p. 69.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

el se prezenta chiar în forma *-egă*, din care se pot cita mai puține exemple[301]. Deci, de la un verb *nîreli* „a se cufunda" noi credem că se putea foarte bine forma un derivat **Nîréžĭ* (**Nerež*) cu sensul de „(rîu) adîncit", iar cu forma mai veche a sufixului, un altul **Nîrégă* (**Nerég*), la care s-a adăugat sufixul substantival masculin *-ănă*[302]: **Nîregánă* (**Neregán*), conferindu-i o valoare augmentativă. Deplasarea ștokaviană a accentului a dus la sincoparea celui de al doilea *-e-*, iar primul a evoluat în mod firesc la *ĕ* velar|*ă* după palatalizarea lui *n* inițial. Datorită asemănării fonetice, maghiarii au apropiat toponimul de derivatul propriu, *nyárád*, fapt care explică satisfăcător diferențele dintre pronunția românească și înregistrarea numelui în documente. Este probabil că asemănarea cu formele baltice se explică prin folosirea aceluiași sufix, i.-e.**-egio*, cu ambele variante, de la aceeași temă verbală, care, de altfel, a fost utilizată și cu alte sufixe, atît în limbile baltice, cît și în cele slave. Unul dintre ele este sufixul slav *-uža*, care continuă un mai vechi *-ugja* (de ex. *kaluža|kaluga*<*kalŭ* „baltă")[303]. Tema de la care s-a făcut derivarea a fost, de această dată, substantivală, **ner-* „adîncitură", care se potrivește perfect cu înfățișarea cursului de apă, o vale foarte îngustă cu numeroase chei. Tema este mai veche decît cea din hidronimele bulgărești și rusești, unde o întîlnim deja sufixată: **nerel-*. Judecînd după cronologia sufixelor realizată de slaviști, *N'ergăn* are numele cel mai vechi, dat probabil odată cu primul val de slavi; *Năruja* și *Nereju* sînt mai noi, dar mai vechi totuși decît hidronimele slave. Prin urmare, hidronimele românești discutate nu sînt de origine dacică, iar similitudinile lor formale cu cele baltice nu pot fi invocate ca un nou exemplu de paralelism între dacă și baltică, ci ca unul între baltică și slavă. Cu aceasta se elimină unicul punct de sprijin mai ferm al ideii că zona noastră montană se caracterizează prin conservatorism toponimic.

Deși mărturisește că nu a reușit să detecteze nici măcar un singur exemplu de toponim minor păstrat din antichitate, „din lipsa unor dovezi mai concludente, istorice și, îndeosebi, lingvistice"[304], Mircea Homorodean continuă să creadă că nu numai toponimia majoră, ci și cea minoră poate avea stabilitate în condiții istorice prielnice — cum ar fi acelea care vor fi existat în zonele vechilor „țări" românești, „al căror caracter unitar dăinuie cu siguranță dintr-un trecut îndepărtat, pe alocuri chiar din antichitate"[305]. Acest punct de vedere contradictoriu se întemeiază pe citarea[306] interpretărilor date de doi lingviști de seamă, George Giuglea și Emil Petrovici, unor hidronime din Hațeg, *Rîu de Moare* „Rîul Morilor" și *Rîu Bărbat* „Rîul lui Bărbat", care ar menține structuri morfologice latinești populare: pl. *moare*<*molae* „mori" (**rivu de molae*)[307] și fuziunea genitivului cu dativul (**rivus barbalo*)[308].

---

[301] *Ibidem*, p. 70.
[302] *Ibidem*, p. 130 (despre acest sufix).
[303] *Ibidem*, p. 70.
[304] Mircea Homorodean, *Vechea vatră a Sarmizegetusei*, p. 51.
[305] *Ibidem*, p. 22.
[306] *Ibidem*.
[307] G. Giuglea, M. Homorodean, I. Stan, *Toponimia comunei Rîu de Mori (Țara Hațegului)*, în FD, V, 1963, p. 42.
[308] Emil Petrovici, *Studii*, p. 276. Interpretarea este acceptată și de către Constantin C. Giurescu, *Formarea poporului român*, p. 139, Ionel Stan, *Quelques problèmes de toponymie roumaine*, în *Actele celui de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, vol. I, p. 1 128, N. Stoicescu, I. Hurdubețiu, *Continuitatea daco-romanilor în istoriografia*

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

Afirmația că „țările" românești s-ar menține ca atare din antichitate nu are un punct de sprijin ferm, istoric sau lingvistic. Este drept că și unii istorici cred că „văile retrase ar putea prezenta o toponimie veche românească" [309], se îndoiesc că „sînt regiuni muntoase cu totul și cu totul lipsite de onomastică românească străveche" [310] și presupun că „din noianul de hidronime și toponime minore românești pe care le avem, numeroase trebuie să fie de origine străveche" [311]; dar recunosc totuși că „dovada peremptorie pentru aceasta [...] nu se poate aduce"[312]. *Rî de Moare* nu este o „numire arhaică", ci fixează doar pluralul dialectal *moare* pentru *mori*[313], iar nefolosirea articolului hotărît în cel de-al doilea hidronim, *Rîul Bărbat*, nu este nici ea un arhaism, ci reflectă impactul sistemului toponimic maghiar (oficial) asupra celui românesc (popular): construcția sintetică este semnalată la început numai în documentele latino-maghiare, în timp ce sintagma genitivală este prezentă în cele românești[314]. (Se pot da și alte exemple de structuri genitivale românești devenite apozitive în nomenclatura oficială maghiară[315].)

Referindu-se la numele de ape românești mici, C. M. Ștefănescu crede că o parte din ele au rămas neslavizate, iar discordanța dintre caracteristicile fizice ale cursurilor și semnificația numelor în limbile slave ar fi un criteriu pentru a le putea distinge. Hidronimele *Ostra* (bazinul superior al Moldovei) și *Rebra* (jud. Bistrița-Năsăud) nu pot, prin natura lor, avea vreo legătură

română și străină, București, 1984, p. 199. Într-un studiu consacrat „vechimii morii de apă la români", Constantin C. Giurescu combate presupunerea că românii ar fi înlocuit tîrziu rîșnița prin moară, în secolul al VIII-lea sau al XII-lea, sprijinit, pe de o parte, pe „terminologia esențială a morii de apă, [care] e de origine latină" iar pe de alta pe originea toponimului în discuție, care este tot latină, „așa cum au arătat-o filologii din Cluj" (*Probleme controversate*, p. 135—137). Or, nici unul dintre termenii care denumesc părți ale morii nu desclnde *direct* dintr-un termen latinesc, fiind folosit exclusiv (sau inițial) pentru aceasta, ci toți reprezintă extensii analogice ale unor termeni care au fost moșteniți din latină cu alte semnificații: *cai, chingă, căpăstru* etc. nu provin din lat. *caballus, cingula, capistrum* etc., ci din rom. *cai, chingă, căpăstru* cu alt înțeles de bază. Prin urmare, extensia semantică se putea face oricînd, așa încît singura dovadă de vechime rămîne doar numele generic, *moară*. Confundarea etimologiei secundare cu cea primară este aproape o regulă în lucrările istoricilor și etnografilor noștri, care încearcă astfel să determine vechimea întrebuințării unor instrumente meșteșugărești.

[309] C. Daicoviciu, în *Dezbaterile*, p. 64. Vezi și I. Nestor, *ibidem*, p. 67 (care crede că în unele regiuni toponimia veche se va fi păstrat mai bine decît în altele).

[310] C. Daicoviciu, *loc. cit.*

[311] *Istoria României*, I, București, 1960, p. 787.

[312] *Ibidem*.

[313] Vezi DLR s.v. *moară*. Nici G. Ivănescu nu admitea originea latină a hidronimului în discuție, apreciind că acesta ar fi „ o deformare a sintagmei române *Riul de Mori* în *Rî de Moare*, datorită unei transmisiuni mecanice", sau păstrarea unui plural *moare* „care a trebuit să existe cîndva în română" (*Istoria limbii române*, Iași, 1980, p. 72). Or, dicționarul atestă menținerea acestui plural presupus ca dispărut.

[314] De exemplu *Riu lui Bărbat* într-un document românesc de la 1732 (N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, VI, București, 1904, p. 491), față de *Barbalwyze* din documentele latino-maghiare începînd cu anul 1391, care a determinat forma *Riu Barbat* întîlnită mai întîi în conscripția oficială de la 1750 (Coriolan Suciu, *op. cit.*, II, p. 80—81). Hidronimul este corelat de către N. Iorga cu numele lui *Bărbat*, fratele lui Litovoi (*Les Carpathes dans les combats entre Roumains et Hongrois*, în BSH, III, 1916, p. 232; idem, *Histoire des Roumains*, III, p. 152, 168, 205); indiferent de persoana celui în cauză, n. fam. este bine atestat în documentele transilvănene vechi.

[315] Numele satului *Valea Bradului*, de pildă, este menționat ca *Valya Brad* la 1525, *Balcabrad* la 1805, *Vályabrád* la 1850, *Válye-Brád* la 1854, dar structura „apozitivă" oficială este concurată de una populară care, de data aceasta, a reușit să se impună: *Valle Braduluj* la 1733, *Vale Braduluj* la 1750, *Valya Braduluj*, la 1760—1762 (Coriolan Suciu, *op. cit.*, II, p. 226).

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

cu sl. *ostrŭ* „ascuțit" sau cu *rebr* „movilă" [316]. Primul trebuie să fie dacic, dintr-un compus i.-e. **ueis* „a curge" și **etro* „iute, rapid", care va fi denumit și alte cursuri de apă, precum este *Bistrița* sau *Bistra*, ulterior slavizate. „Este greu de presupus, argumentează autorul, ca populația băștinașă alături de care s-au așezat vechii slavi, să nu fi numit în nici un fel aceste rîuri sau pîraie" [317]. Or, hidronimul *Ostra* nu este un termen denominativ primar, ci rezultă dintr-o polarizare, primul denumit fiind muntele de la obîrșia sa. Acest fapt reiese limpede din documentul din 1475 care-i servește drept primă atestare: „un munte anume Ostra" [318]. Ținînd seama de zona în care apare, *Rebra* trebuie explicată din ucr. *rebro* „coastă, rîpă" cu suf. *-ja* („ripoasa"), creație similară cu bg. *Rébăr* < **Rebrjĭ*, de genul masculin[319], care și-a pierdut elementul palatal inițial impus de sufix. Nimic nu ne îndreptățește, deci, să credem că aceste nume nu au fost date de slavi de la început — și aceasta cu atît mai mult în cazul *Bistrei* și *Bistriței*, dată fiind frecvența și varietatea extraordinară a acestei baze în terminologia hidrografică ucraineană[320].

Informat de procedeul lingviștilor de stabilire a elementelor lexicale de substrat prin compararea lor cu lexicul baltic, istoricul C. Cihodaru îl aplică la hidronimia minoră din Moldova. D-sa atribuie, astfel, onomasticii geto-dace numele *Iaurei*, „un afluent mărunt al Tutovei", apropiat de lit. *jaura* „podzol", „pămînt calcaros", și *Smila*, afluent al Bîrladului, numit astăzi *Simila*, căruia i-ar corespunde lit. *smilus* „plăcut, delicios" și care se apropie ca formă de numele localităților antice *Smil(l)a* din sudul Dunării (explicate de către D. Dečev de la gr. σμῖλοξ „tisă") [321]. Autorul își reia ideile într-un alt studiu, unde mai adaugă un mare număr de antroponime care ar fi de origine geto-dacică, dovedind „continuitatea populației băștinașe romanizate în regiunile nord-dunărene" [322], a căror reanaliză iese din cadrul lucrării de față. *Iaura*, care se întîlnește și în toponimia Bucovinei (vezi, de pildă, oiconimul *Jávora* citat de J. B. Rudnyćkyj)[323], nu este altceva decît genitivul ucr. *jávor* „paltin", așadar „(Apa) Paltinului", cu obișnuita redare a lui *-w-* (bilabial) prin *-u-*. *Smila* este corelat de către Gh. Ghibănescu, plecînd de la forma modernă a hidronimului, cu un sl. *similĭ* „negru"(?)[324], iar de către Gustav Weigand cu un bg. *smile* „siminoc" [325] — ceea ce nu s-ar putea admite decît dacă aceasta ar fi unica posibilitate, pentru că este vorba de o zonă de influență slavă *estică*. Ne-am mai putea gîndi la o bază antroponimică: n. pers. *Smilo* cu suf. posesiv *-ja* (cf. topograficul bg. *Smilja*, cu aceeași struc-

[316] C. M. Ștefănescu, *Bistrița, Rîmnic, Rebra*, în „Terra", V, 1973, nr. 6, p. 46—47.
[317] *Ibidem*, p. 46.
[318] DIR, A, XIV, XV—I, p. 404. Numele muntelui s-a păstrat pînă astăzi.
[319] Jordan Zaimov, *Bălgarski geografski imena*, p. 153.
[320] Vezi J. O. Dzendzelivs'kyj, *Spostereženn ja nad ukrajins'kymy narodnymy nazvamy hidroreljefu*, în „Onomastica" (Wrocław), XVII, 1972 p. 116—119, 122. Obiecția noastră vizează și interpretarea hidronimelor *Rîmna*, *Ribra*, pe care C. M. Ștefănescu crede că le poate exclude din hidronimia de origine slavă și integra celei autohtone (*op. cit.*, p. 47).
[321] C. Cihodaru, *Sensul unor hidronimice, toponimice și onomastice geto-dace*, în AUI (Ist.), XIX, 1973, nr. 1, p. 31—32.
[322] Idem, *Continuitatea populației băștinașe romanizate în regiunile nord-dunărene și urmele ei în toponimie*, în CI, VIII, 1977.
[323] J. B. Rudnyćkyj, *Geographical Names of Boikovia*, p. 104.
[324] Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, XV, Iași, 1926, p. III.
[325] Gustav Weigand, *Ursprung*, p. 77. Teoretic vorbind, etimologia sa este posibilă: cf. *Dîmbu cu Siminic* la Vidra în Bihor (Traian Mager, *op. cit.*, p. 176).

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

tură[326]), dar dimensiunea cursului (40 km) face prea puțin plauzibilă această ipoteză. Avînd în vedere caracteristica geografică a rîului, aceea de torent cu malurile mult erodate[327], ne oprim la ucr. *smila* „vijelioasă, năvalnică" (subînțeles : *voda* „apă").

Tot preslav va fi fiind, după Octavian Răuț, numele *Iaunei* (afluent al Cernei bănățene), „singura asemănare ce se poate stabili fiind cu baltul *jauna* 'tînără' și, dat fiind cunoscutele [sic !] afinități dintre balta veche și limba dacilor, hidronimul poate reprezenta un adevărat relict lingvistic, care ilustrează atît caracterul de tinerețe al văii, cît și sacralitatea zonei" ; această deducție ar fi confirmată de numele altui afluent al Cernei, *Naiba*, care ar refuza orice altă explicație în afară de v. pers. *naiba* „frumos" și irl. *néeb* „sfînt" (dintr-un v. celt. neatestat)[328]. În ce ne privește, noi preferăm să vedem în *Iauna* un derivat postverbal de la scr. *jáviti/jàvnuti* „a duce (oile, vitele la pășune)", „a aduna (oile, vitele)", cu sensul de „cea care duce sau adună (bolovani, agest)" ; evoluția formală se explică prin pronunțarea bilabială a lui *-u-*, caracteristică graiurilor sîrbești din zonă, care a dus la redarea lui prin *-ų-*[329]. *Naiba* trebuie să aibă aceeași justificare ca și cea a unui hidronim ardelenesc omonim, *Valea Naibii* „valea dracului, prăpăstioasă, greu de străbătut cu caru" [330].

2.3. Debilitatea principiului cantitativ se vădește în mod particular din încercările de a sprijini etimologiile unor hidronime pe „masa" numelor afluenților lor (sau ale altor obiective geografice vecine), ignorînd decalajele temporale dintre ele. Pentru a susține ipoteza (întemeiată) a originii autohtone a hidronimului *Tisa*, Sever Pop invoca numele românești ale afluenților (*Părăul Bogdan*, *Berbenescul*, *Bălțatul* etc.)[331], fără a realiza că între apariția primului și a celorlalte este un interval de mai bine de un mileniu. Asemănător este punctul de vedere al lui G. Giuglea, care susținea că *Abrudul* „se află în mijlocul unei 'mase' topice de această natură, în care elementele românești ating un procentaj impresionant și forța sa de continuitate se explică prin această realitate" [332]. Or, din această „masă" nici unul din nume nu este de origine dacică, pentru a susține presupusa etimologie a *Abrudului*. Tot astfel și lingvistul polonez Mikołaj Rudnicki contesta etimologia *Vistulei* de la baza **veis* (germanică sau celtică) pentru motivul că în bazinul fluviului respectiv nu se întîlnesc decît hidronime slave — de unde etimologia neverosimilă de la sl. com. **svejd*[333]. Stabilind aria munteneacă a hidronimelor în *-(l)ui*, de origine pecenego-cumană, I. Conea și I. Donat recurg la criteriul „masei" pentru a umple acest spațiu cu toponime presupuse a fi tot turcice, dar care se dovedesc

---

[326] Citat după Jordan Zaimov, *Bălgarski geografski imena*, p. 159—160.

[327] Vezi I. Hârjoabă, *Reliefui Colinelor Tutovei*, București, 1968, p. 108 și harta de la p. 98—99.

[328] Octavian Răuț, *op. cit.*, p. 265.

[329] Vezi Emil Petrovici, *Studii*, p. 140—141.

[330] Traian Pătrășcanu, *Toponimia comunelor Zlatna și Ciugud din raionul Alba*, în „Apulum", VI, 1967, p. 683. Cf. și bg. *Djavolov dol*, citat de Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 160.

[331] Sever Pop, *Recueil posthume*, p. 188.

[332] G. Giuglea, *Traces de l'époque daco-roumaine*, p. 206.

[333] Mikołaj Rudnicki, *Etymologie du nom de la Vistule et de la dénomination „Veneti"* în vol. *Premier Congrès International de Toponymie et d'Anthroponymie*, p. 204—205. Ipoteza sa a stîrnit o „violentă opoziție" din partea participanților la congres (p. 209).

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

a fi de alte origini, cele mai multe avînd fie o bază personală (*Gubavcea, Bărăgan, Dorofei, Bacea, Burdea, Bălaci, Berindei, Uria, Beria, Poganul, Comanul, Talaba, Uzun, Borcea* etc. etc.), fie una apelativică românească (*Bărăcea, Zăval, Caragelele* etc.)[334].

Contextul toponimic este avut în vedere și de către Gheorghe Bolocan și Radu Sp. Popescu, care nu acceptă explicația prin maghiară dată hidronimului oltenesc *Amaradia*, pe de o parte pentru că prezența ungurilor în Oltenia înainte de secolul al XIII-lea (cînd sufixul maghiar *-d* nu se mai folosea) „este greu de acceptat", iar pe de alta pentru că „Valea Amaradiei reprezintă o zonă cu un pronunțat caracter românesc", întrucît din 139 sate cu nume românești sînt 122[335]. Or, dacă avem în vedere faptul că nu s-au putut găsi în limba română nici un nume de persoană și nici un apelativ care să poată explica hidronimul, cu toate încercările lui B.P. Hasdeu[336] și ale autorilor, sîntem obligați de rațiuni de ordin lingvistic să acceptăm soluția originii maghiare[337], cu atît mai mult cu cît ea nu prezintă dificultăți reale, nici în privința temei și nici a sufixului. Tema nu poate fi alta decît magh. *hamar* „repede", aceeași din hidronimul ardelean *Homorod*[338], cu sufixele arhaice *-d-i*, ambele folosite în toponimia maghiară pînă la începutul veacului al XIII-lea. Funcțiunea celui de-al doilea sufix a fost precizată de către Emil Petrovici[339], care a reușit prin aceasta să elimine ipotezele mai vechi privind existența unor sufixe *-adia* sau *-ia*. Faptul că *-a-* nu a devenit *-o-* ne indică tot o perioadă de pînă la începutul secolului al XIII-lea (cînd acest fenomen își terminase acțiunea în maghiară), iar căderea lui *H-* inițial[340] este obișnuită în graiurile românești.

Probabil întemeiat pe faptul că în maghiară *hamar* este adverb, Ioan Pătruț consideră că această temă „nu se poate utiliza cu referire la cursul unei ape"; de aceea d-sa încearcă o nouă etimologie a *Humorului* (vechi: *Homor*) din Bucovina, de la un n. pers. **Homor* < *Homa* + suf. antroponimic

---

[334] I. Conea, I. Donat, *Contribution à l'étude de la toponymie pélichénègue-comane de la Plaine Roumaine du Bas-Danube*, în vol. *Contributions onomastiques*, București, 1958, p. 154—160. Cîndaiul amestec este pus pe seama nesiguranței generale care stăpînește încă domeniul toponomasticei, unde „este foarte greu să dobîndești certitudini" (p. 160). Ideea determinării zonei de ocupație turanică pe baza „masei toponomastice" îi aparține lui I. Donat, cf. *Așezări omenești*, p. 89.

[335] Gheorghe Bolocan și Radu Sp. Popescu, *Toponimia*, în „Analele Universității din Craiova", I, 1976, p. 328—329.

[336] Vezi *HEM*, I, 338—339, 1000—1001 (unde îl compară cu gr. ἀμαρσύω „a curge", celt. *amar* „albie a unui rîu"), II, addenda, VIII—IX. Neverosimilă este ipoteza lui Constantin Diculescu, după care hidronimul ar menține o combinație v. germ. (gepidică) *hamar* „piatră; ciocan" + **wadi* „apă" (*Die Gepiden*, Leipzig, 1922, p. 96—97).

[337] Primul la noi care a susținut aceasta a fost D. Dan, *Din toponimia românească*, în „Convorbiri literare", XXX, 1896, vol. II, p. 332—334, care a utilizat cercetările lui Pesty Frigyes. Ulterior etimologia a fost acceptată de N. Drăganu (*Românii*, p. 274 nota 2), G. Ivănescu (*Istoria limbii române*, p. 745).

[338] Pentru care vezi Kniezsa István, *op. cit.*, p. 33. Nejustificată semantic este asociația cu magh. *homorú* „concav" făcută de Gustav Weigand (*Ursprung*, p. 74), Otto Liebhart (*op. cit.*, p. 34) și Walther Scheiner (*op. cit.*, I, p. 63).

[339] Emil Petrovici, *Studii*, p. 154 și nota 12, 156—157. Finala *-a* reprezintă un element de acomodare.

[340] Prima atestare a hidronimului este în forma *Humaradia*, la 1566 (cf. DIR, B, XVI, III, p. 218).

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

-or[341]. Nu putem trece însă peste „coincidența" că toponimele românești având această temă sînt hidronime[342] : *Hamaradia* (afluent al Oltului în Transilvania, 35 km), *Homorodul* (afluent al Oltului în Transilvania, 56,7 km), *Homorod* (în bazinul mijlociu al Someșului, 55 km), *Amaradia* (afluent al Jiului superior, 39 km), *Amaradia* (afluent al Jiului mijlociu, 105 km), *Humorul* (afluent al Moldovei superioare, 26 km), *Humorul* (afluent al Bistriței la Ciocănești). Pe de altă parte, în ipoteza că am fi în prezența unor hidronime personale, ar trebui să existe *cît de cît* o corespondență între frecvența în toponimie a unui nume de persoană (slav) și atestarea lui documentară ca atare. Or, antroponimul nu este atestat nici în onomastica noastră și nici în cea slavă (care se presupune că l-ar fi generat). Aceste considerente, la care se adaugă și cel al dimensiunii respectabile a unor ape, ne fac să respingem ideea că numele lor ar fi hidronime personale slave sau românești. Între funcția adverbială a unui apelativ și cea adjectivală nu există o incompatibilitate în denominația toponimică : o *apă repede* este o „apă care curge repede", la noi și aiurea, sintagma adjectivală rezultă prin reducerea unei propoziții și menține subiacent determinatul verbal.

Iosif Bălan încercase să derive hidronimul oltean de la un scr. *omara* „brădet" cu suf. colective *-ad* și *-ija* ; regăsim ideea la I.-A. Candrea, care, convins de caracterul slav comun al bazei **homor-* „pădure de conifere", recurge la ea pentru a explica toponime din toate provinciile românești (*Amaradia* din Oltenia, *Homorul* din Bucovina, *Homorogul* din Bihor, *Harmadia* din Banat — a cărei primă atestare este în forma *Homoragya* — etc.)[343]. Apelativul *omar(a)* „molid ; pădurice" există însă numai în estul Serbiei, descinzînd din *molika* „molid" (de origine „ilirotracică")[344], așa încît el nu poate fi invocat decît pentru toponime din Banat și, cu unele rezerve[345], din Oltenia. Admitem că de la un colectiv **omarad* „molidiș" s-ar fi putut forma un nou colectiv, **Omaradija* „regiune de molidișuri", dar el nu putea desemna în nici un caz o apă curgătoare ; judecînd după materialul prezentat de către Petar Skok, termenii în *-ad-ija* se aplicau fie colectivităților umane (*Srbàdija* „sîrbime", *prostadija* „prostime"), fie zonelor geografice, așadar în funcție coronimică (*Šumadija* = „regiunea pădurilor")[346]. Un hidronim s-ar fi putut forma numai cu suf. *-ja* : **Omaradja* „apa molidișului", numai că în acest caz *d+j>đ* (**Amarađa*), cum s-a întîmplat în numele unei localități dispărute din

[341] Ioan Pătruț, *Nume de persoane*, p. 16 și 116. Pentru alte ipoteze — nesatisfăcătoare sub aspect formal și semantic —, vezi Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, p. 60 și nota 1.

[342] Este drept că Ioan Pătruț își limitează analiza la numele afluentului Moldovei, dar noi nu credem posibil ca el să fie rupt dintr-o serie hidronimică doar pentru motivul că nu este sufixat. Pentru noi situația este similară cu *Bistra/Bistrița*, *Suha/Sușița*, *Racoș/Răcășdia* ș.a.m.d.

[343] Iosif Bălan, *Numiri de localități*, Caransebeș, 1898, p. 19 ; I.-A. Candrea, *op. cit.*, p. 76—78. Ipoteza originii sîrbești este susținută mai apoi de către I. Conea, *Dacă toponimele cu sufixul -(a)dia din sud-vestul țării noastre sînt de origine slavă sau maghiară*, în „Buletinul Institutului de Cercetări Geografice din R.P.R.", 1950.

[344] Cf. Petar Skok, *Etimologijski rječnik*, II, p. 555.

[345] După Emil Petrovici, toponimia slavă a Olteniei are un caracter bulgăresc (*Studii*, p. 181) ; noi am zice *preponderent* bulgăresc, pentru că o analiză amănunțită ar putea semnala și elemente sîrbești, apărute probabil ca urmare a colonizărilor. Astfel, noi credem că are dreptate I.-A. Candrea să explice prin sîrbă hidronimele *Omorna* (el reface un feminin de la **omoran*), *Homoriciul* și *Omoricea* (de la un **omorić*), cf. *op. cit.*, p. 77.

[346] Petar Skok, *Etimologijski rječnik*, I, p. 8 și 712.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

sud-vestul Olteniei, citat de Emil Petrovici, *Sagĕvecŭ*, *Sagjavĭc*, cf. sl. com. **sadjavŭ*[347].

Chiar dacă nu explică toate toponimele în *-adia*, ipoteza origini maghiare este, în cazul de față, singura satisfăcătoare sub aspect fonetic și semantic. Cît privește presupusa dificultate de ordin istoric, ea este mai mică dacă avem în vedere ansamblul toponimelor maghiare din zonă, fie avînd acest sufix compus, „păstrat mai cu persistență în regiunea olteană" și în Banatul apropiat[348], fie altele precum *Gilortul*[349]. Ele dovedesc că stăpînirea maghiară asupra unei părți a Olteniei era o realitate la începutul veacului al XIII-lea și nu o simplă „veleitate de stăpînire prin extinderea banatului de Severin", cum s-a apreciat într-un comentariu sceptic al diplomei ioaniților[350].

Din analiza modalităților concrete de aplicare a principiului „masei toponimice" reiese că el nu dă o imagine veridică a stratificării numelor de locuri, ci transferă pur și simplu în trecutul îndepărtat situația actuală. De aceea, „masa" toponimelor românești nu poate dovedi continuitatea noastră înainte de secolele al X-lea — al XII-lea (cum bine observase M. Gaster), după cum nici „masa" toponimelor franceze, de pildă, nu probează continuitatea poporului francez în perioada veche a istoriei sale. Problema stratificării nu poate fi rezolvată prin procentaje globale, ci printr-un efort de diferențiere a toponimelor după criteriul valoric.

3. [*Teoria importanței sociogeografice*] — Între numele de loc și obiectul (socio)geografic denumit se stabilesc două tipuri de raporturi : unul *referențial, constitutiv*, care dă *natura* semnului lingvistic, și altul *calitativ*, care îi fixează *valoarea* după gradul de importanță a obiectului față de alte obiecte (socio-) geografice înconjurătoare. Este evident că, pentru o colectivitate umană, peisajul geografic reprezintă o realitate diferențiată sub aspectul importanței sociogeografice a componentelor, iar acest fapt se reflectă nemijlocit asupra valorii numelor corespunzătoare. *Cu cît obiectul este mai important cu atît numele său are o valoare mai mare, este mai stabil în timp și, prin urmare, are șanse de a fi mai vechi.* Toponimele cu valoare maximă au fost numite *majore* sau *macrotoponime*, iar cele cu valoare minimă — *minore* sau *microtoponime*[351].

---

[347] Emil Petrovici, *Studii*, p. 185. Sub acest aspect, *Crivădia* (*Crevedia*) și *Cernădia* nu sînt „evident slave" (O. Densușianu, *Recenzie*, în GrS, I, 1923—1924, p. 351 nota 4 și I.-A. Candrea, *op. cit.*, p. 100) decît prin temă, pentru că absența palatalizării lui *-d-* ne dovedește că sufixul nu a fost slav, ci numele au fost maghiarizate.

[348] IIEM, I, 338—339 (care citează hidronimele *Ciocadia* și *Arpadia* din bazinul Gilortului, pe lîngă altele de același fel din Banat).

[349] Pentru acesta, vezi explicația convingătoare dată de N. Drăganu (*Românii*, p. 275 nota), de la un n. pers. de origine germ. *Girolt*, pe care-l întîlnim în multe toponime ungurești vechi. Vechimea acestui hidronim este confirmată de redarea prin *ǵ* a magh. *gy*, care se constată numai în vechile împrumuturi românești din ungurește (cf. Ion Pătruț, *Velarele, labialele și dentalele palatalizate*, în DR, X, 1943, p. 307—308). Aceste hidronime, luate împreună, infirmă impresia că „nu există toponimie de origine maghiară [...] la sud de Carpații Meridionali (statul ungar n-a cucerit niciodată aceste părți [...] ale Țării Românești)" (G. Ivănescu, *La toponymie*, p. 20).

[350] B. Cîmpina și Șt. Pascu, în *Istoria României*, II, București, 1962, p. 144. Firește, stăpînirea maghiară n-a însemnat și o colonizare efectivă a Olteniei nordice : în condițiile existenței unei populații românești mai rare, pentru impunerea unor nume erau suficiente cîteva așezări întărite.

[351] Primul care folosește termenii *micro-* și *macrotoponimie* este Petar Skok (*La linguistique de Ferdinand de Saussure*, p. 127).

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

Rezistența în timp a toponimelor majore se explică prin aceea că sînt cunoscute de un mare număr de oameni, avantaj care le asigură persistența chiar în condițiile unor mișcări demografice importante. (Desigur, avem în vedere cunoașterea toponimelor la nivel popular, *organică*, — așa cum este cunoașterea numelui unui rîu de către riverani — iar nu pe cea la nivelul normei, *artificială*, — din auzite sau din citite —, pe care o constatăm în ultimele secole ca urmare a difuzării cunoștințelor cu mijloace moderne de mass media.) Așa se explică de ce între numele din această categorie și limba folosită de vorbitori se creează decalaje temporale mai mult sau mai puțin importante (de secole sau chiar de milenii) care nu există în cazul toponimelor minore. Primele sînt, de obicei, lexeme fără semnificație pentru vorbitori, „moarte, netraductibile", pe cînd celelalte sînt cuvinte „vii, traductibile" [352], care mai circulă fie în zona respectivă, fie în alte graiuri ale limbii. Formal, toponimele majore ni se prezintă astăzi ca elemente simple, în timp ce toponimele minore pot fi constituite și din perifraze, sintagme sau compuse încă analizabile ; tipologic, primele sînt preponderent descriptive (îndeosebi hidronimele, pentru că dimensiunile mari ale cursurilor de apă pot fi cu greu asociate cu nume de persoană), pe cînd celelalte sînt preponderent personale.

Întrucît ponderea toponimiei majore în ansamblul unei limbi este cu mult mai mică decît cea a toponimiei minore, perspectiva diacronică deschisă de teoria importanței sociogeografice este exact opusă celei subsecvente teoriei „masei toponimice" : *cu cît masa numelor avînd aceeași origine este mai mică, cu atît componentele ei sînt mai vechi* (*și invers*).

Punctul de plecare al acestei teorii îl constituie rezultatele studiilor etimologice asupra hidronimiei europene. Referindu-se la partea austriacă a bazinului Dunării, W. Steinhauser constată că numele cele mai vechi, celtice, le au confluenții săi, afluenții mai importanți au nume slave, iar rîurile mai mici au nume noi, germane [353]. În Italia, „numele celor mai mari cursuri de apă, ale văilor sînt în mare parte etrusce" [354]. Marea majoritate a hidronimelor din zona Alpilor de Coastă s-au format în „limba dialectală", în timp ce „numele rîurilor celor mai importante s-au fixat din timpuri imemoriale, unele avînd rădăcini celtice sau preceltice" [355]. După Marcel Baudot, stratul cel mai conservator al toponimiei Normandiei îl constituie hidronimia, și „în particular numele rîurilor celor mai importante prin lungimea cursului și debitul lor", care „par să trimită la epocile preistorice și să se exprime adesea prin termeni împrumutați din limbi preindo-europene" [356]. „Cu cît un rîu este mai scurt, susține lingvistul francez, cu atît mai puțin numele său își poate menține forma primitivă ; aceeași situație pentru numele topografice (*lieux-dits*), care se reînnoiesc frecvent și din care majoritatea nu datează dinaintea secolului al XVI-lea sau al XVII-lea" [357]. În Franța, observă A. Dauzat, „toate for-

[352] *Ibidem*, p. 131.

[353] W. Steinhauser, *Flussnamen und Volkstum in der deutschen Ostmark*, în vol. *Premier Congrès*, p. 181—187.

[354] Carlo Battisti, *Per la Raccolta toponomastica regionale*, Florența 1927, p. 2.

[355] Camille Blanchard, *Les noms des cours d'eau des Alpes Cottiennes*, în vol. *Troisième Congres*, II, p. 335.

[356] Marcel Baudot, *Stratigraphie hydronymique de la Normandie*, în vol. *Proceedings of the ninth International Congress of Onomastic Sciences*, Louvain, 1969, p. 147.

[357] Idem, *Éléments de reconstitution des hydronymes disparus*, în vol. VI *Internationaler Kongress für Namenforschung*, II, München, 1961, p. 121. Considerăm nefondată supoziția lui

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

mațiile, începînd cu epoca latină, desemnează cursuri de apă din ce în ce mai mici. Cele mai importante își primiseră denumirile mai dinainte. Dimpotrivă, pîraiele sînt susceptibile să-și schimbe mai ușor numele, pentru că ele nu sînt cunoscute decît de grupuri mici de oameni, opunînd astfel o rezistență mai mică la inovații decît ansamblul populațiilor riverane și depinzînd de un rîu mare" [358] Nu numai numele marilor fluvii europene (*Arar*, *Liger*, *Sequana*, *Maloas* etc.), sau ale lanțurilor de munți (*Alpi*, *Pirinei*, *Apenini*, *Dinara* etc.), ci și cel al marilor insule (*Melita*, *Corcyra*, *Curicum* etc.) sînt, după Petar Skok, de origine preindo-europeană ; la polul opus se situează cursuri mici de apă, ale căror nume, ca și ale topograficelor, sînt luate din „dialectul" respectiv[359]. Vladimir Georgiev constată că nomenclatura marilor rîuri de pe teritoriul Bulgariei este cea mai conservatoare, de unde și importanța sa deosebită pentru istoria popoarelor vechi[360].

În știința românească, distincția valorică a toponimelor este folosită de timpuriu, în manieră intuitivă, pentru a apăra teza continuității românilor în Dacia. „Cît se atinge de idrografie — susținea B. P. Hasdeu — afară de *Dîmbovița* și *Ialomița*, unde au domnit în realitate slavii în curs de mai mulți secoli, nu s-a slavisat în Dacia nici un *fluviu*, nici o *apă mare*, ci numai *rîuri de a doua mînă*, numai *rîulețe* și *păraie* [s.a.]" [361]. În cercetarea istorică a toponimiei românești, A. D. Xenopol pleca în primul rînd de la numele de ape, pentru că apele „străbat o întindere mai mare de loc și indică deci așezări mai însemnate de poporație, care cuprindeau aproape tot lungul curgerii lor" ; numele „slavone" au învins acolo unde „cea mai mare întindere a cursului rîurilor" a fost de la început ocupată de slavi[362]. „Cînd un popor ocupă o țară", observă foarte just Xenopol, el „ie posesiune de țara lui mai întîi într-un chip generic, înainte de a o ocupa cu de amăruntul, de a o împărți în părticele, de a stabili în ea proprietatea individuală, care este de obicei contimpurană cu întemeierea orașelor și a satelor" [363] ; „ar fi deci în firea lucrurilor — continuă istoricul nostru — că, dacă ungurii și nemții ar fi fost cei dintîi locuitori ai Daciei, să se găsască măcar numele celor mai însemnați munți și celor mai mari ape de obîrșie ungurească sau germană. Le găsim dimpotrivă românești sau dace" [364]. Deși analizele sale etimologice sînt mai mult decît discutabile[365],

H. Hardenberg *(Sur l'antiquité des lieux-dits néerlandais*, în vol. *Troisième Congrès*, II, p. 156 — 157), după care absența totală din documente și hărți a microtoponimelor înainte de secolul al XII-lea nu ar dovedi că formarea lor este tardivă, ci s-ar explica printr-o dorință de selectivitate a notarilor. Cf. și Ch. Bruneau, *Limites des dialectes wallon, champenois et lorrain en Ardennes*, Paris, 1913, p. 96 nota 1 : „Nu trebuie să ne mai iluzionăm asupra vechimii topograficelor (lieux-dits). Topograficele își schimbă ușor numele".

[358] Albert Dauzat, *Les Noms de lieux. Origine et évolution*[5], Paris, 1947, p. 203.

[359] Pierre Skok, *Des lois toponomastiques*, în vol. *Quatrième Congrès International de Sciences Onomastiques*, Uppsala, 1954, p. 495. Aceasta ar fi o „lege toponomastică", dar nu în sensul strict al termenului, ci mai degrabă în cel de „ipoteză de lucru" în cercetările toponimice (*ibidem*, p. 495, nota 1).

[360] Vladimir Georgiev, *Die europäische Makrohydronymie und die Frage nach der Urheimat der Indoeuropäer*, în vol. *Proceedings of the eight International Congress of Onomastic Sciences*, Haga, 1966, p. 188.

[361] B. P. Hasdeu, *Istoria critică*, I, p. 281.

[362] A. D. Xenopol, *Istoria românilor*, II, p. 56.

[363] Idem, *Teoria lui Rösler*, p. 210.

[364] *Ibidem*, p. 211.

[365] B. P. Hasdeu observa cu privire la Xenopol : „Domnia sa nu e nici o fărîmă de linguist, și chiar fuge de linguistică, iară cînd cutează a se apropia de ea comite erori nemaipomenite"

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

este cu totul remarcabilă încercarea lui Xenopol de a stabili un sistem unitar de corelații între valorile toponimelor și straturile lingvistice : „Îndeobște se poate observa o regulă destul de statornică în împărțirea numirilor geografice ; anume munții cei înalți și rîurile cele mari poartă mai toate nume românești ; piscurile secundare precum și apele de a doua mînă sînt de asemenea în mare parte românești. Munții și apele nu poartă numiri ungurești decît în apropierea cîmpului sau, din cauze particulare, în ținuturi locuite de secui. Orașele poartă în cea mai mare parte nume streine ; satele sînt aproape pe jumătate cu nume românești, pe jumătatea cu nume streine. Cît despre numele slavone, ele sînt amestecate mai de aproape cu acele românești. Cîteva piscuri înalte, multe mai mici și numeroase rîuri de a doua mînă poartă numiri slavone“ [366]. Și în altă parte, o concluzie care s-a impus : „Elementele principale ale oricărei regiuni geografice, munții și rîurile sale [mari], poartă nume ce țin prin obîrșia lor de poporul românesc. Osatura [toponimică a] țării este românească“ [367].

Continuîndu-l pe Xenopol, N. Iorga deosebește și el „numele de munți și ape, de-o parte, și cele de localități, de alta“. Apele cele mai mari (*Dunărea*, *Prutul*, *Siretul*, *Someșul*, *Mureșul*) „și-au păstrat vechile lor nume“, în timp ce afluenții principali (*Moldova*, *Bistrița*, *Putna*, *Prahova*) sau rîurile mai mici (*Cerna*) au nume slave ; oronimia are o configurație compozită, pe cînd numele de localități sînt în mai mare parte „slavone“ [368]. Geograful Ion Conea, a cărui pregătire lingvistică era cu totul deficitară, avea impresia că „numirile topice privitoare la morfologia unităților mari din munții noștri, ca și a multora dintre vîrfurile înalte, sînt în bună măsură străine, pe cîtă vreme — lucru foarte interesant — nomenclatura măruntă a muntelui mișună de numiri românești“ [369]. Într-un studiu privind numele de locuri din Ținutul Secuilor, un alt geograf, Sabin Opreanu, susține cu destul temei că toponimele minore (cum sînt cele maghiare din această zonă) „nu sînt însă o dovadă indiscutabilă de întîietate. Sînt însă o dovadă de preponderență numerică a elementului care le-a dat“ ; într-o mapă toponimică, „numirile apelor mari se păstrează cu tenacitate“, apoi cele de munți care „sînt întotdeauna o dovadă foarte puternică de vechimea și pînă la un anumit grad întîietatea elementului etnic care le-a botezat“ [370].

Teoria importanței sociogeografice a toponimelor numără printre adepții săi și cîțiva lingviști români de seamă. Raportul invers proporțional dintre cantitatea numelor de aceeași origine și vechimea lor este intuit foarte bine de Th. Capidan : „[...] În domeniul numelor locale trebuie făcut deosebire între formele românești care s-ar fi putut naște în trecutul apropiat și între

---

(*Dare de seamă*, în AAR (Adm.), VII, 1884—1885, p. 182). Aprecieri la fel de severe privind valoarea părții lingvistice a studiilor lui A. D. Xenopol au făcut Ovid Densusianu (*Istoria limbii române*, I, București, 1961, p. 191) și Alexandru Philippide (*op. cit.*, I, p. 733).

[366] A. D. Xenopol, *Teoria lui Rösler*, p. 212.

[367] *Ibidem*, p. 209.

[368] N. Iorga, *Istoria poporului românesc*, I, p. 156—158.

[369] Ion Conea, *Între toponimie și geografie*, în BSG, XLVII, 1929, p. 341.

[370] Sabin Opreanu, *Contribuțiuni la toponimia din Ținutul Săcuilor*, în „Lucrările Institutului de Geografie din Cluj“, II, 1926, p. 1—2. În altă parte, autorul arată că „săcuii n-au botezat nici o apă mai de seamă în ținutul zis al lor, dimpotrivă, vedem că cea mai importantă, *Feiernycul*, a fost botezat de români“ (p. 25) ; este vechiul rom. *Alba* (înregistrat ca atare la 1868 de Orbán Balász), tradus prin *Fehér* și *Nică* „Mică“, reluat în forma : *nyikó*. Rîul respectiv are 33 km.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

acelea care poartă pecetea antichității. Numai cele din urmă prezintă o valoare pentru deducțiile noastre istorice. *Ele sînt foarte rare* [s.n.]" [371]. Și după Iorgu Iordan valoarea toponimelor pentru studiile etnologice este diferită. El crede că „se poate stabili o adevărată ierarhie, după natura materială a locului denumit. Cele mai vechi, ca fiind mai rezistente, sînt numele masivelor muntoase și ale apelor mari, cunoscute [...] de toate popoarele prin teritoriile cărora își întind ramificațiile. Tot așa trebuie considerate ca avînd o vechime și, deci, o importanță mai mare, în comparație, de pildă, cu ale așezărilor umane, numele cîmpiilor și, în general, acelea ale accidentelor solului" [372].

Delimitarea valorică a toponimelor românești este utilizată și de Emil Petrovici în multe din studiile sale. Combătînd teoria succesiunii de straturi toponimice slave în Moldova (cel mai vechi — bulgar, cel mai nou — ucrainean), susținută de Iorgu Iordan, el recurgea la acest criteriu pentru a respinge etimologia din bulgară a hidronimului *Cernul* : teoretic posibilă, ea este greu de admis pentru că „numele unor cursuri de apă atît de mici nu se conservă de obicei mult timp" [373]. Argumentul, pe deplin convingător, este extins apoi la întreaga toponimie slavă a provinciei : „În cazul că s-ar fi păstrat toponimice «slave vechi» de tip slav meridional în Moldova, acestea ar trebui să constituie toponimia majoră a provinciei; numele de rîuri și numele orașelor — toponimicele care sînt cele mai vechi în orice regiune — ar trebui să prezinte particularități slave de sud. Dar hidronimicele de origine slavă [...] nu prezintă trăsături fonetice slave de sud, ci unele dintre ele au un aspect net slav de est" [374]. Emil Petrovici era convins că originea românească a toponimiei minore nu poate constitui un argument pentru continuitatea românilor ; singura dovadă concludentă ar fi furnizată de numele marilor cursuri de apă, care sînt „cele mai vechi toponimice ale unei regiuni" [375]. Or, hidronimia noastră majoră nu reflectă evoluția formelor antice pe terenul limbii române (cum au crezut unii istorici și lingviști), ci prezintă caracteristici fonetice ale filierei slave, spre deosebire de hidronimia minoră, care include „foarte multe nume românești" [376]. De aici concluzia că „nici la nord și nici la sud de Dunăre nu există o toponimie veche românească" [377]. Deși mai puține decît cele românești, toponimele maghiare din Moldova — între care și hidronime — desemnează obiective (socio)geografice importante , ceea ce înseamnă că, aici, ungurii „s-au fixat înaintea românilor" [378].

După cum se poate observa, aplicarea *stricto sensu* a teoriei de care ne ocupăm pare să contravină tezei continuității poporului român nu numai pe teritoriul său actual, dar și în sudul Dunării, unde aproape întreaga toponimie

---

[371] Th. Capidan, *Romanitatea balcanică*. Discurs de receptie la Academia Română, București, 1936, p. 56. Cf. idem, *Toponymie macédo-roumaine*, p. 15 : „Între numele de locuri, importante sînt cele care prezintă o tradiție autohtonă, în sensul că ele reprezintă continuarea pînă astăzi a unor nume mai vechi. Dar acestea sînt rare chiar și la popoarele care au o tradiție istorică, și cu atît mai rare la populațiile lipsite de această tradiție, cum este cazul macedoromânilor".

[372] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, p. 3.

[373] Emil Petrovici, *Toponimice slave de est*, I, p. 58.

[374] *Ibidem*, p. 59.

[375] Idem, *Studii*, p. 243 și *Dezbaterile*, p. 14.

[376] Idem, în *Dezbaterile*, p. 8.

[377] *Ibidem*, p. 11.

[378] *Ibidem*, p. 24.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

românească are un caracter minor[379]. De aceea, teoria a fost contestată în ultimul timp de către lingviștii noștri, care au preferat să uzeze de „cheia" descoperită de George Giuglea, cu atît mai mult cu cît ea putea „dovedi" continuitatea noastră oriunde există actualmente români — și aceasta fără eforturi analitice deosebite. În plan teoretic, opoziția s-a manifestat prin încercări de minimalizare a importanței istorice a toponimiei majore și de supraestimare în acest sens a valorii microtoponimiei.

3.1. Astfel, O. Vințeler și M. Oros critică metoda selectivă de studiere a nomenclaturii topice, care „neglijează faptul că toponimele reprezintă un sistem" (sistemul ar fi „toponimia unei regiuni în totalitatea ei")[380]. Micro- și macrotoponimele formează un „tot unitar" și, în consecință, „nu este posibilă" deosebirea lor, pentru că ea „nu există în realitatea obiectivă"[381]. Este drept că toponimia unei zone reprezintă un ansamblu *parțial structurat*, însă ea este departe de a alcătui un „tot unitar", cum consideră autorii. Sistemul toponimic nu înseamnă simpla contiguitate a denumirilor, după cum nici sistemul lexical nu se reduce la coprezența unor cuvinte în frază. Dar înseși structurile existente nu reprezintă o realitate pancronică, ci se realizează progresiv de-a lungul timpului datorită unor procese structurale continui (diferențierea și polarizarea). Perspectiva sincronică, urmărind modalitățile de organizare, de integrare în ansamble a numelor, nu se poate substitui celei diacronice, pentru că din întregul de astăzi doar „osatura" este veche.

Deși recunoaște că toponimele majore sînt „cele mai vechi", Mircea Homorodean neagă posibilitatea stabilirii unei „limite precise" între cele două categorii, citînd vreme „nu rare sînt cazurile cînd unul și același toponim face parte, în același timp, din toponimia majoră și din cea minoră" (de ex. *București*, *Iași*, *Galați*, ca nume de orașe și de sate)[382]. Limita este variabilă atît în spațiu („unul și același nume poate fi socotit, într-un fel, ca toponim minor dacă îl raportăm la toponimia unui județ sau a întregii țări, sau ca toponim major dacă îl raportăm la toponimia unei așezări"), cît și în timp, pentru că toponimele majore își pot pierde valoarea, iar cele minore și-o pot spori (de ex. numele vechi al *Bistriței* ardelene era *Repedele*, care apoi a desemnat doar un afluent al cursului superior, „după cum a arătat G. Kisch")[383]. Concluzia sa este că „atît ca structură, cît și ca valoare nu există diferențieri tranșante între toponimia considerată majoră și cea minoră"[384]. O. Vințeler și M. Oros ne încredințează și ei că „de foarte multe ori [sic !] microtoponimele pot deveni macrotoponime și invers" (de ex. hidronimul *Bistrița* din Moldova „a devenit cunoscut în toată țara" datorită hidrocentralei construite aici)[385]. Ei nu admit că toponimele minore au un „caracter schimbător", pentru că multe din ele „rămîn neschimbate secole de-a rîndul" și consideră că „mărimea și importanța diferitelor obiective geografice sînt destul de relative" (unui bucureștean, de pildă, „*Feleacul* nu-i sugerează nimic")[386].

[379] *Ibidem*, p. 9–10; idem, *Studii*, p. 242.
[380] O. Vințeler și M. Oros, *Observații privind delimitarea microtoponimiei de macrotoponimie*, în CL, XIV, 1969, p. 109.
[381] *Ibidem*, p. 110.
[382] Mircea Homorodean, *Vechea vatră a Sarmizegetusei*, p. 20–21.
[383] *Ibidem*, p. 22–23.
[384] *Ibidem*, p. 23.
[385] Vințeler — Oros, *op. cit.*, p. 110.
[386] *Ibidem*, p. 111.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

Cît timp *București* (orașul) și *București* (satul) denumesc obiecte socio-geografice diferite, nu poate fi vorba, însă, de „același toponim", ci de omonime : semnul toponimic nu este doar un ansamblu sonor, ci include un raport referențial, care este condiția însăși a funcționării sale. Prin urmare, este imposibil de admis că „unul și același" nume ar putea aparține simultan toponimiei majore și celei minore. Variabilitatea în spațiu a limitei dintre cele două categorii nu este o stare de fapt, ci o impresie rezultată din amestecul perspectivelor de apreciere. Ca și fondul lexical principal , care se stabilește nu plecînd de la graiuri, ci de la ansamblul limbii române, toponimia majoră *propriu-zisă* (sau *absolută*) se delimitează prin raportarea la întregul teritoriu românesc (pentru perioada modernă), sau la provinciile istorice românești (pentru perioada anterioară unirii)[387]. După cum fiecare grai oferă un fond principal de cuvinte suplimentar, necunoscut altor graiuri, tot astfel fiecare microzonă geografică are și un fond propriu de toponime majore (*zonale* sau *relative*), ignorate în spațiul geografic înconjurător. Nu natura unui toponim variază, ci nivelul nostru de apreciere ; or, am putea vorbi de o variabilitate obiectivă numai dacă toponimul și-ar schimba natura în condițiile menținerii perspectivei analitice.

Fără îndoială că, în diacronie, se poate constata o variabilitate a valorii toponimelor, îndeosebi a numelor de localități, care depind de curba creșterii sau descreșterii prestigiului așezărilor respective. În cazul hidronimelor, însă, schimbările (extensii sau restricții ale desemnatului) se produc cu mult mai rar, așa încît ele se pot considera neglijabile. Cu totul neverosimilă este ipoteza lui G. Kisch, după care *Bistrița* (afluentul Șieului) s-ar fi numit înainte *Repedea* ; mai întîi, restricția se face de la numele apei la cel al cursului său superior (sau inferior), iar nu la cel al unui afluent ; în al doilea rînd, răspîndirea excepțională a hidronimelor formate de la tema *bystryj* în Carpați[388] face nesemnificativă coprezența denumirilor *Bistrița — Repedea*, care reflectă fiecare o caracteristică frecventă a apelor de munte. Cît privește *Bistrița* din Moldova, ea nu a devenit, ci a fost dintotdeauna un hidronim major, binecunoscut în întreaga provincie istorică. Oricum, schimbările care afectează valoarea unui toponim de-a lungul timpului, reprezentînd o realitate diacronică, nu se pot invoca pentru a nega o delimitare prin excelență sincronică, ce servește, de fapt, ca bază de apreciere a schimbărilor înseși. Cercetînd documentele, ne convingem, într-adevăr, că multe toponime minore au o remarcabilă rezistență în timp ; dar această calitate se manifestă numai în condiții istorice favorabile. Cînd are loc o suprapunere de straturi lingvistice, rămîn din ele foarte puține[389], iar cînd populația se deplasează, nu mai rămîn decît toponimele majore absolute. Rezistența unor toponime minore românești în perioa-

[387] Anchetele noastre din Moldova relevă faptul că toponimia majoră propriu-zisă (la nivelul provinciei istorice) este bine cunoscută de vorbitori indiferent de unde sînt (hidronimele cele mai importante, numele principalelor orașe și ale munților mai înalți).

[388] Marian Jurkowski găsește numai în Carpații nordici 50 de hidronime formate de la această temă (*Aus der Hydronymie der polnischen Karpaten*, în vol. *X Internationaler Kongress*, II, p. 492).

[389] Pentru menținerea de toponime majore zonale românești după suprapunerea unui strat toponimic ucrainean, vezi Ioan Lobiuc, *Interacțiuni româno-hutule în toponimia văii rîului Moldovița (județul Suceava)*, în vol. *Lucrările simpozionului de toponimie*, p. 165 și *passim*; E. Janitsek și Șt. Vișovan, *Stratul vechi românesc al toponimiei din Rona de Sus (jud. Maramureș)*, în CL, XIV, 1969, p. 101—103 și *passim*.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

da de stabilitate creată prin apariția statelor feudale nu se confirmă în perioada marilor invazii care au devastat spațiul nord-dunărean.

De la punerea pe același plan a toponimiei majore și a celei minore și pînă la inversarea raportului valoric dintre ele nu este decît un pas, pe care îl și face Vasile Ioniță : „În timp ce microtoponimia se află mai aproape de limba vorbită și nu este supusă transformărilor determinate de măsurile arbitrare ale administrațiilor, găsindu-se undeva, la periferie și conservîndu-se mai bine, toponimia majoră, mai ales numele așezărilor, a suferit, din diferite cauze, de-a lungul vremii, schimbări numeroase“ [390]. Atitudinea sa este determinată de situația din Banat, unde există „o nepotrivire frapantă între caracterul și originea numelor (oficiale) de așezări și toponimia minoră (populară) din hotarele lor“ [391]. Discordanța a fost sesizată și de alți cercetători, cu referire la Transilvania, care au interpretat-o plecînd de la o sugestie a lui W. Meyer-Lübke, în sensul anteriorității populației care a creat contextul microtoponimic[392]. În sfîrșit, Vasile Ioniță este convins că nu numai rîurile mari, dar și micile cursuri de apă pot avea nume foarte vechi[393].

Punctul de vedere al lui Vasile Ioniță se bazează pe o dublă eroare : reducerea toponimiei majore la categoria numelor de localități și înglobarea numelor de localități „naturale“ în seria celor impuse de autorități. Or, dacă oiconimele sînt susceptibile de a fi malformate de-a lungul timpului, această vulnerabilitate se constată mai rar la alte categorii, cum este cea a hidronimelor majore ; iar dacă unele nume de așezări sînt creații artificiale, nu înseamnă că toate ar fi în aceeași situație. Dimpotrivă, în marea lor majoritate numele de localități sînt mai vechi decît toponimele minore din zona lor[394] — și aceasta nu numai în Moldova și în Muntenia, unde denominația a avut în evul mediu, cu puține excepții, un caracter „natural“, dar și în Transilvania. Un criteriu de determinare a naturii unui nume de localitate străin poate fi acela al existenței în zonă a altor toponime importante de aceeași origine : dacă el este efectiv izolat față de toponimia zonei, atunci fie că a fost dat de locuitorii străini din vecinătate, fie că a fost implantat de către oficialități ; iar dacă el nu este unic, atunci este cu siguranță „natural“.

Necesitatea inversării raportului dintre cele două categorii este susținută în termeni categorici și de către Gh. Bolocan și Radu Sp. Popescu[395]. După autori, termenii entopici „participă la crearea unui microsistem cu caractere locale, care se stabilește în decurs de secole și care poate fi schimbat numai dacă populația care le-a creat este înlocuită cu altă populație“. Vechimea acestui microsistem ar fi dată, pe de o parte de utilizarea „unui fond lexical cu circulație mare în limba română“, iar pe de alta de atestarea timpurie a unor toponime „compuse“, de tipul *Coada Seciului* în veacul al XVI-lea, care presupune existența mai dinainte a unui toponim *Seciul* : „atestarea cuvin-

[390] Vasile Ioniță, *op. cit.*, p. 23.
[391] *Ibidem*, p. 24.
[392] Iosif Popovici, *op. cit.*, p. 151 ; George Giuglea, *Cuvinte românești*, p. 327 ; E. Petrovici, *Toponimie ungurească*, p. 113—115 ; Șt. Pascu, *Cuvînt înainte* la vol. *Studii de onomastică*, Cluj-Napoca, 1976, p. III ; V. Frățilă, *Vechimea unor toponime din centrul Transilvaniei*, în LR, XIX, 1970, p. 238 ; Radu Sp. Popescu, *Mărturii toponimice privind istoria Transilvaniei*, în LR, XXII, 1973, p. 310—311.
[393] Vasile Ioniță, *op. cit.*, p. 37 nota 57.
[394] Cf. Petar Skok, *Des lois toponomastyques*, p. 495.
[395] Gheorghe Bolocan și Radu Sp. Popescu, *op. cit.*, p. 330.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

telor care participă la astfel de denumiri poate fi împinsă cu cîteva secole în urmă". Referindu-se la asemenea toponime, autorii susțin că, „tratate în ansamblu, importanța lor depășește cu mult pe aceea a așa-ziselor toponime majore, acele unicate de care s-au folosit în trecut mulți cercetători pentru a construi teorii pe care istoria științei noastre le trece acum printre eșecuri".

Nu știm la ce teorii se referă autorii, dar a susține că nume precum *Coada Seciului* ar fi mai vechi decît, să zicem, un hidronim major ca *Ialomița* nu ni se pare a fi o temelie sigură pe care s-ar putea înălța succesele „științei noastre", chiar dacă i-am mai acorda toponimului *Seciul* vreo două-trei secole de existență solitară. Între constituirea unui microsistem lexical și cea a unui microsistem toponimic nu poate exista un raport de determinare temporală, pentru că vechimea termenilor entopici nu se confundă cu cea a toponimelor corespunzătoare. Cînd locuitorii unui sat își părăseau vatra veche — fenomen frecvent în evul mediu — atunci ei puteau crea în altă parte în scurt timp un nou microsistem toponimic apelînd la lexicul entopic binecunoscut. Nici crearea structurilor toponimice nu durează „secole" cît timp principiile structurării sînt cunoscute : dacă o poiană va fi numită, de pildă, *Seciul*, o serie de obiective geografice apropiate îi vor împrumuta numele (*Muntele Seciului*, *Pîrîul Seciului* etc.). Este evident că termenul vechi din aceste sintagme este *Seciul*, dar a crede că între el și numele pîrîului există un mare decalaj temporal înseamnă a admite că în tot acest timp pîrîul nu a avut nume. Prin urmare, *dacă constituirea de cîmpuri lexicale sau de structuri toponimice abstracte sînt procese de durată, manifestarea acestora într-o nomenclatură concretă se face mai mult sau mai puțin spontan.*

3.2. Supoziția că și rîurile mai mici pot avea nume vechi, pe care o aflăm deja la A. D. Xenopol[396], reapare în toponomastica europeană contemporană ca o reacție împotriva aplicării prea stricte a principiului importanței în cercetările de tip stratigrafic. Citînd opinia prof. Scherer, G. Devoto apreciază că acest principiu ar fi contrazis de existența, pe de o parte, a unor „nume de fluvii, în general minore",de origine preindo-europeană, iar pe de alta a numelor indo-europene date unor fluvii dintre cele mai mari (*Dunărea*, *Rinul* etc.) ; nu rîurile mici, ci dimpotrivă, marile fluvii sînt cele care își schimbă numele mai des[397]. După Jordan Zaimov, zona Peninsulei Balcanice ar contrazice situația constatată în hidronimia Europei centrale, unde nomenclatura antică a marilor fluvii se păstrează cel mai bine; aici, din contră, au dispărut "Ιστρος (înlocuit de *Dunav*), "Εβρος (înlocuit cu *Marica*), "Αξιος (înlocuit de *Vardar*)[398]. Yves Edouard Boeglin susține că metoda clasificării rîurilor după mărime este „inutilizabilă" în hidronimia sîrbă, pentru că un hidronim major antic se poate păstra și ca nume al unui afluent din cursul superior al unui rîu, „al unui pîrîiaș fără nici o importanță sau chiar al unui izvor"[399].

---

[396] A.D. Xenopol, *Teoria lui Rösler*, p. 190 : „Nu numai cursurile de apă de oarecare însemnătate au păstrat vechiul lor nume [preslav] ; dar chiar cîteva din cele cu totul mici, atît în volum cît și în lungime, niște părăie a căror maluri erau locuite de la izvor pînă la gura lor de aceeași poporație".

[397] Giacomo Devoto, *Mediteranei*, *Paleoeuropei*, *Indoeuropei nei riflessi toponomastici*, în *VII Congresso internazionale di scienze onomastiche*, I, p. 400.

[398] Jordan Zaimov, *Stratigraphie ethnique dans l'hydronymie des Balkans*, în vol. *X. Internationaler Kongress*, II, p. 506.

[399] Yves Edouard Boeglin, *Les noms de rivières de la Serbie et de Monténégro*, în vol. *Proceedings of the eight International Congress*, p. 48—49.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

În ce ne privește, considerăm că obiecțiile aduse principiului valoric nu sînt convingătoare. Este drept că limitele informației noastre asupra limbilor vechi reduc considerabil mijloacele lingvisticii de a controla etimologiile, astfel încît totul capătă aparența posibilului; dar pentru a accepta ideea că și cursurile mici de apă pot avea nume de origine preindo-europeană, ar mai trebui să admitem probabilitatea unei continuități de populație pe spații geografice foarte reduse, din paleolitic și pînă astăzi — ceea ce, din punct de vedere istoric, este cu totul neverosimil. *Cu cît o ipoteză toponimică împinge etimologia în epoci mai îndepărtate, cu atît indicele ei de posibilitate lingvistică este mai mare, în timp ce indicele de probabilitate istorică se micșorează.* Reconstrucțiile toponimice preindo-europene reușesc cu greu să se sustragă tentațiilor de a asocia omofonele; de aceea ele îi se par unor lingviști indo-europeniști „complet lipsite de bază" [400]. Avertismentul lui Petar Skok vizează în mod expres tentative de acest gen: „În chestiunile de toponimie mediteraneană, ca și în oricare altele, trebuie să ne păzim de omonimele fortuite"... „Apropierea prea mecanică, pe baza doar a constatării identității pretinselor elemente formative sau rădăcinilor, fără cercetarea tuturor particularităților privind toponimul în chestiune și fără a ne îngriji de transmiterea lui de către autori și nici de familia pe care ar putea-o avea, o astfel de apropiere nu-i de natură să explice omofonia și nici să documenteze concordanța" [401]. După părerea noastră, *ideea menținerii în toponimia minoră (sau relativ minoră) a elementelor lexicale preindo-europene se poate admite numai dacă este susținută de constatarea circulației unor baze lexicale de origine străveche; dar în acest caz nu mai este vorba de un conservatism toponimic, ci doar de unul lexical.* Este probabil că ceea ce a dus la impresia arhaicității sporite a numelor de ape mici în raport cu fluviile a fost tocmai confundarea perspectivei toponimice cu cea lexicală.

Pe de altă parte, nu se poate ignora împrejurarea că și pentru numele marilor fluvii, cum este *Dunărea*, s-au propus etimologii preindo-europene, care nu sînt lipsite de argumente[402]. Dispariția hidronimului *Istros* nu este relevantă cît timp concurentul său antic, *Danuvius*, a reușit să se mențină (sinonimia s-a tranșat încă din antichitate în favoarea celui de al doilea nume). *Ebros* nu a dispărut cu totul, ci s-a limitat doar la desemnarea cursului superior al *Maricei*, care, și ea, continuă un nume vechi: Μηρισός, Μόριζος (în secolul al XIII-lea: *Mărisŭ*)[403]. Dacă vechiul *Axios* s-a pierdut, cauza este

[400] Vl. Georgiev, *Intervention*, în „Onomastica" (Paris), II, 1948, nr. 1, p. 28.

[401] Petar Skok, *Des lois toponomastiques*, p. 501 și 504. Și V. Bertoldi atrage atenția asupra necesității de a evita „omonimiile fortuite, factor mereu turbulent în acest gen de studii"; „simplele apropieri aproximative, spune el, nu sînt de nici o utilitate [...] căci, în general, [...] ceea ce se cîștigă în extensie se pierde în profunzime și soliditate". Și în continuare: „este neîndoielnic faptul că a încerca să apropii tipuri preistorice după o bază care nu este nici contiguitatea geografică, nici transparența semantică, nici concordanța morfologică înseamnă a tatona în gol în căutare de zdrențe de limbi inutile". Și concluzia sa: „insist o dată mai mult asupra caracterului inevitabil problematic al oricărei cercetări de acest gen" (= de toponimie preindo-europeană), care „nu poate ajunge aproape niciodată la o certitudine absolută" (*Problèmes de substrat. Essai de méthodologie dans le domaine préhistorique de la toponymie et du vocabulaire*, în BSLP, XXXIII$_1$, 1931, p. 94, 116, 172, 175).

[402] Vezi G. Ivănescu, *Origine pré-indo-européenne des noms du Danube*, în vol. *Contributions onomastiques*, p. 132 și *passim*.

[403] Cf. Vladimir Georgiev, *Bălgarska etimologija i onomastika*, Sofia, 1960, p. 26—27.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

tot substituirea lui printr-un nume antic, iliric sau paeonic, Βαρδάριος, avînd probabil aceeași semnificație („rîul negru"), care se aplica, la fel ca *Danuvius*, cursului mijlociu al rîului, în timp ce hidronimul grec desemna, ca și *Istros*, cursul inferior[404]. Prin urmare, nici unul dintre exemplele lui Jordan Zaimov nu dovedește că în Balcani nu ar fi rezistat hidronimele majore antice, la fel ca în restul Europei : s-au putut pierde doar nume date de greci, nu și cele date de populațiile autohtone.

Cu totul nefondată este ipoteza lui Y. E. Boeglin privind păstrarea hidronimelor majore vechi ca nume de rîulețe și pîrîiașe. Astfel, după el, numele antic al Moravei, *Margus*, s-ar fi menținut în toponimul *Mărdželat* și în numele unui pîrîiaș, *Marevska*[405] ; or, primul nu este decît n. pers. rom. *Mărgelat*[406], iar al doilea, evident, tot un toponim personal (vezi infra, p. 431). Hidronimul *Sitnica* (împreună cu limnonimul *Sitno*) este privit ca o posibilă adaptare a unui nume antic, datorită discordanței dintre aspectului rîului (mare și domol) și semnificația numelui (ser. *sitnica* „fleac, bagatelă") [407] ; or, etimologia trebuie să aibă în vedere nu sensul actual al apelativului slav, ci pe cel vechi al bazei *sit-a* „papură, rogoz", bine reprezentată în întreaga toponimie slavă[408]. Într-un alt articol, Y. E. Boeglin își transformă ipoteza în criteriu analitic diacronic : „De fiecare dată cînd în lista pîraielor și afluenților unui rîu se va releva un nume sigur neslav, putem presupune că el evocă, mai mult sau mai puțin, numele vechi al rîului" [409]. Surprinzător, însă, nici unul din exemplele date (p. 60—67) nu depășește stadiul supoziției pure, însoțindu-se cît de cît cu vreun argument oarecare : de ce, de pildă, numele vechi al rîului *Porečka* trebuia să fi fost *Tanda* sau (? !) *Tarinja* — așa cum se cheamă doi dintre afluenții săi secundari ? Transferul de nume de la un curs de apă la altul iese din sfera proceselor structurale cunoscute în hidronimie, neputînd fi interpretat ca o extensie sau o restricție a desemnatului (acest fenomen se întîlnește însă frecvent în cazul numelor de localități).

Urmărind studiile de toponimie balcanică din ultima vreme, sîntem șocați de încercările tot mai insistente de a explica prin substratul preslav o serie întreagă de toponime minore din Bulgaria și din Serbia, fără a epuiza în prealabil posibilitățile oferite de română și chiar de limbile slave. Aceste supoziții sînt, totodată, lipsite de orice bază documentară, nu numai sub raportul atestărilor istorice, ci și sub acela al informațiilor de ordin etnografic, mai necesare aici ca oriunde. Se crează impresia că slavii s-au suprapus în mod pașnic peste o populație tracică, paeonică sau ilirică, de la care au preluat apoi denumirile celor mai mărunte detalii topografice, reușind să le păstreze pînă astăzi. În realitate, Peninsula a fost literalmente „măturată" de invazii succesive, începînd cu goții și terminînd cu turcii, care, dacă n-au reușit s-o golească total de populație, i-au împrăștiat-o însă necontenit în cele patru vînturi. De aceea este aproape de neconceput ca să se fi menținut „oaze" de

[404] Cf. Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 34—35 ; Vladimir Georgiev, *Albanisch, Dakisch-Mysisch und Rumänisch*, în LB, II, 1960, p. 5.

[405] Y. E. Boeglin, *Les noms de rivières*, p. 50. Asociația *Margus* — *Marevska* este respinsă de către Gottfried Schramm, *op. cit.*, p. 297.

[406] Cf. Emil Petrovici, *Studii*, p. 143.

[407] Y. E. Boeglin, *Les noms de rivières*, p. 55.

[408] Vladimir Šmilauer, *Handbuch*, p. 161.

[409] Yves Edouard Boeglin, *De l'importance en hydronymie balkanique de l'étude du bassin supérieur de certaines rivières* în LB, VIII, 1964, p. 62.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

continuitate în perimetre de cîţiva km², cum rezultă din explicaţiile propuse pentru o întreagă serie de microtoponime.

Astfel, după M.Pavlović, numele localităţilor *Žabari* şi *Žabljak* din Serbia nu se pot deriva de la scr. *žaba* „broască", ci trebuie apropiate de un celtic **ǧab-/*ǧeb-*, iar oronimul *Komar* nu poate fi acelaşi cu omofonul său sîrb, care este un nume de insectă, ci este tot de origine celtică (cf. fr. *Colmar* < lat. *collis* „deal" + gal. *mar* „mare"); în sfîrşit, oronimul *Radan* nu poate fi decît o metateză slavă a unei baze **ard-* (aceeaşi din fr. *Ardennes, Ardèche* < **ǧel*, cf. *argile*)[410]. Oiconimele se pot însă foarte bine explica de la n. pers. (rom.) *Jeaba, Jabul* cu suf. *-ari* (primul), mai ales dacă avem în vedere că la formarea acestui sat au participat şi români[411], şi cu sufix slav (al doilea). *Komar* poate presupune, după părerea noastră, un rom. *culmar* (DA), *culm(o)are* „culme de munte"[412]. Cît priveşte ultimul oronim, nimic nu se opune pentru a-l considera personal (slav sau românesc), iar nu o metateză de felul celei întîlnite în toponimia balcanică majoră.

K. Popov crede că poate găsi în toponimia din bazinul superior al rîului Mesta urme ale limbii tracilor (bessilor) romanizaţi păstrate de bulgarii care s-au suprapus peste ei[413]. Dar nici oronimul *Fánus* (comparat cu lat. *fanum*, gr. φανὸς „făclie") şi nici numele cîmpului *Ferúnica* (derivat din lat. **Ferum-ica*, lat. *ferrum*) nu pot fi atît de vechi[414], pentru că *f-* ar fi dat *p-* în bulgară. Numele

---

[410] M. Pavlović, *Les pseudoslavismes*, în *Actes du XIe Congrès International des Sciences onomastiques*, II, p. 116.

[411] Vezi Dragoş Moldovanu, *Sufixul -ARI (pl. lui -AR) în toponimia românească — Origine, funcţionalitate, dinamică* —, în ALIL, XXVIII, 1979–1980, p. 63.

[412] Termen general în Vrancea, cum rezultă din anchetele Gabrielei Macovei. Vl. Šmilauer amestecă între derivatele de la tema *komar* „ţînţar" toponime personale (*Komarevo, Komarov* etc.) şi descriptive de la o altă temă, *komarnik* (*op. cit.*, p. 92). Pentru rom. *-u-* > scr. *-o-*, cf. numele sutului *Vatoljevići* < *vătul'* (= vătui „iepure"), n. fam. *Koroleja* probabil < *Curul*, (*Curlai* ?), *Longova Rupa* < *Ripa Lungă* (iar nu *Ripa Lungului*, cum crede S. Dragomir), *Koronatje* < *Curunat* (toate după Silviu Dragomir, *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice*, p. 55, 56, 59, 158), *Kormata, Kormatura* < *curmata, curmătura* (Petar Skok, *Neue Beiträge zur Kunde des romanischen Elements in der serbokroatischen Sprache*, p. 552), *konastra* < *culastră, kortelka* < *scurteică, kornen* < *a curma* (Dorin Gămulescu, *Influenţe româneşti în limbile slave de sud. I. Sîrbocroata*, Bucureşti, 1983, p. 22, 36, 37, 38). Pentru utilizarea entopicului în funcţie toponimică absolută, cf. şi oronimele scr. *Kulma* şi *Kulme*, care nu prezintă însă vocalizarea lui *-l-* (la Dorin Gămulescu, *op. cit.*, p. 178, 179).

[413] K. Popov, *Starinnye mestnyte nazvanija razlogskogo rajona*, în *Actes du XIe Congrès International des Sciences onomastiques*, II, p. 167.

[414] *Ibidem*, p. 169 şi 172. Primul pare a fi rom. *Finos* „cu fîn" (pentru rom. *-os* > bg. *-us* cf. oronimul *Petrus*, la nord de Dupnica, < rom. *Petros*, cum l-a explicat Gustav Weigand, ap. Silviu Dragomir *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice*, p. 14; pentru rom. *i* + nazală > sl. *a* + nazală, cf. toponimul bg. *Manzul* < *Minzul*, la I. Moise, *Neskol'ko bolgarskih toponimičeskih nazvanij rumynskogo proishoždenija*, în *Actes du XIe Congrès International des Sciences onomastiques*, II, p. 59, scr. *blanda* < *blîndă, kandovam* < *a cînta, kanjo* < *cîine, panje* < *pîine, branzar* < *brînzar, branduša* < *brîndușă*, toponimele *Kampul* < *Cîmpul, Stanîe* < *Stîne*, la Dorin Gămulescu, *op. cit.*, p. 37, 65, 68, 82, 91, 169, 198), iar al doilea rom. *Fărîmiţă*, n. pers. sau poate „bucată mică de loc"; pentru rom. *mi* > sl. *ni*, cf. bg. *aranija, haranija*, scr. *oranija* < *arămie* (Dorin Gămulescu, *op. cit.*, p. 26); pentru rom. *ă* > sl. *e*, cf. bg. *petura* < *pătură* (D. Scheludko, *op. cit.*, p. 287), *Pupeza* < *Pupăza, Keremizijte* < *Cărămizi* (H. Mihăescu, *Recenzie*, în RESE, I, 1963, p. 201), *Spetura* < *Spărtura, Kraku Reu* < *Cracul Rău* (Dorina Gămulescu, *op. cit.*, p. 219), scr. *Lepteria* < *Lăptăria* (Mil. Pavlović, *Une isophone serbe conditionnée par le substrat protoroumain*, în *Omagiu Rosetti*, p. 678), *Berbàtovo* < *Bărbat* (Petar Skok, *Neue Beiträge zur Kunde des romanischen Elements*, p. 551), *Megura* < *Măgura, Ketenište* < *Cătunişte* (Silviu Dragomir, *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice*, p. 56, 68), *Merul, Merulići, Merulja* < *Mărul* (iar nu din arom. sau megl. *merul*, cum credea Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 15, 160, 178); pentru

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

rîuleţului *Palatik* trebuie apropiat de reflexele balcanice mai noi ale ngr. παλάτι (bg., rom. *palat*), iar nu de lat. *palatum*, gr. παλλάτιον, oronimul *Albutin* exclusiv de n. pers. rom. *Albotin* (*Albutin*), nu şi de lat. *albus*[415]. Toponimul *Nébuš* pare să fie o formaţie negativă de la bg. *buša* „a distruge, a dărîma, a nărui, a strica" (dialectal)[416], fără legătură cu lat. *nebula*, gr. νέφος, care nu sînt compatibile cu terminaţia *-uš*[417].

Fără rezultat pozitiv rămîn şi eforturile lui Jordan Zaimov de a găsi în Bulgaria toponime minore de origine tracică : hidronimele *Alda*, *Aldica* se explică mai uşor din n. pers. rom. *Aldea* (cu *-ea* >bg. *-a*, ca în rom. *dreaptă* > bg. *draptăno*), bg. *Aldo*, decît prin tracicul *ald-*[418]; *Marec*, *Mareš*, *Mareška reka*, *Marešnica*, *Marišnica* de la n. pers. rom. *Mare*, *-eş* (*-iş*) cu sufixele bg. *-ec*, *-jĭ*, *-ka*, *-nica*, decît de la tema tracică **mar-* (din *Marisos*)[419]; *Marale* de la *amăreală* (cf. mgl. *mar* „amar") decît de la aceeaşi temă cu sufixul tracic *-al*[420]; *Arneia* de la *arinéi* „arini tineri" cu suf. *-ja* decît de la un tracic *Ἄρνη şi *Arnici* (de lîngă Vetren), al cărui plural nu poate fi lămurit de autor, de la *harnici*[421], cu rom. *č* >bg. *ci* (cf. *supra*, p. 409). În sfîrşit, *Bregalište* pare a fi mai degrabă un colectiv mgl. **Bregăliște* < *bre(a)gul*, articulat, „suiş, deal"[422]

---

rom. *î* > sl. *u*, cf. bg. *Turla*, *Turlata* < *Tîrla*, iar nu din *turlă*, cum crede N. P. Kovačev (*op. cit.*, p. 224), mai ales că desemnează munţi cu păşune, precum şi toponimele din seria *Rupkite*, *Rupča*, *Rupci*, *Rupile*, *Rupinata*, care au la bază nu un bg. *ropă* „groapă" < i.-e. **rou*, cum crede K. Popov (*op. cit.*, p. 172), şi nici nu menţin toponime antice, cum consideră Gottfried Schramm (*op. cit.*, p. 338, cu referire la *Rupa*, *Rupci*, *Rupska gora*, *Ropka*), ci reiau un rom. *Rîpa*, *Rîpi(le)*/*Rîpki(le)*, *Rîpči(le)*, dovadă şi scr. *Longova Rupa*, deja citată, apoi scr. *runza* < *brînză*, n. pers. *Furtula* < *Firtul* (atestat de N. A. Constantinescu, *op. cit.*, p. 272) iar nu din *furtul*, cum crede Silviu Dragomir, n. pers. *Burzani* < *Bîrsan*, nu din *Birzan*, cum îl explică acelaşi istoric (pentru rom. *-s-* > scr. *-z-*, cf. n. pers. scr. *Burazerovići* < *Bura sera*), *Funtura* < *Fîntîra* (toate la Silviu Dragomir, *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice*, p. 39, 50, 60, 158), *fuca* < *fîţă*, oronimul *Krupa* < *Cîrpa* „piatră, stîncă" (la Dorin Gămulescu, *op. cit.*, p. 47 şi 177, care însă pune în relaţie oronimul cu neologismul din fr. *crupă*, necunoscînd apelativul rom., pe care îl semnalează în Banat în funcţie toponimică Vasile Ioniţă, *op. cit.*, p. 230).

[415] K. Popov, *op. cit.*, p. 171.

[416] *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, p. 95. Ne mai putem gîndi la un rom. *năbuş*, postverbal de la *a năbuşi*, cu sensul lui *năboi* „revărsare de ape" < *a năboi*. Un toponim *Buš* este explicat de Jordan Zaimov de la *buh-jĭ* „al bufniţei" (*Bălgarski geografski imena*, p. 80), dar în cazul nostru nu s-ar putea motiva folosirea prefixului *ne-*.

[417] K. Popov, *op. cit.*, p. 171. Despre acest „sufix", el crede că s-a adăugat prin analogie cu nume de sate precum *Draguš*, *Neguševo*...

[418] Jordan Zaimov, *Quelques particularités des noms thraces en Bulgarie*, în LB, VI, 1963, p. 81—82.

[419] *Ibidem*, p. 83. Cf. şi numele cîmpului *Marušica* de lîngă rîul Rila, care se numea mai înainte *Marošnica* şi *Marešnica* (Jane Biljarski, *Identification de certaines noms de la charte de Rila d'Ivan Šišman*, în „Studia Balcanica", I, 1970, p. 121), de la n. pers. *Mareş*/*Maruş*. Dorin Gămulescu (*op. cit.*, p. 184) crede că hidronimul *Marec* este rom. *mărcl*, dar acest adjectiv este nepotrivit în hidronimie ; după părerea noastră, este posibil ca în acest caz (ca şi în altele din seria citată, în care se include şi *Marevska*) să fie vorba de o sintagmă *Rîul Mare*, redusă la determinant ca în atîtea alte adaptări slave şi prevăzută cu un sufix slav, pentru că sufixarea este unul din cele mai tipice procedee slave de adaptare a toponimelor străine.

[420] Jordan Zaimov, *Quelques particularités*, p. 83.

[421] *Ibidem*, p. 82. Pentru căderea lui *h-* în împrumuturile bulgăreşti din română, cf. *olar* < *holar*, *rana* < *hrană* citate de M. Mladenov (*Influenţa românească asupra graiului bulgar din Novo Selo, raionul Vidin, R. P. Bulgaria*, în RSI, XIV, 1967, p. 88).

[422] Cf. Th. Capidan, *Meglenoromânii*, III, Bucureşti, f.a. p. 44. Toponimul este localizat într-o zonă relativ apropiată celei ocupate actualmente de către meglenoromâni. Apelativul pare să fi fost mai răspîndit odinioară la românii sud-dunăreni, de vreme ce îl găsim toponimizat în Serbia : *Brgule*, *Brgulice* (ap. Silviu Dragomir, *Vlahii şi morlacii. Studiu din istoria românismului balcanic*, Cluj, 1924, p. 105).

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

(deci : „loc cu multe suişuri sau dealuri", „loc costos"), decît descendentul unui tracic **Bargal*[423].

Ponderea cea mai mare o au etimologiile tracice (moesice, paeonice) şi ilirice în monografia lui Ivan Duridanov despre hidronimia din bazinul Vardarului. Nu numai rîurile mari, dar şi pîrîiaşele şi torenţii cu curs temporar au, după lingvistul bulgar, nume străvechi, în timp ce apele în care acestea se varsă au, de cele mai multe ori, nume slave. Dacă etimologiile sale ar fi certe, ar trebui să credem că slavii n-au găsit „băstinaşi" pe văile marilor rîuri, ci numai ici şi colo în creierul munţilor. Deşi dovedeşte o mare erudiţie în domeniul comparatisticii indo-europene, cercetarea sa este vulnerabilă prin faptul că refuză explicaţiile mai simple care se pot da hidronimelor minore, cedînd în faţa tentaţiei de a le încadra în serii ale hidronimiei europene vechi ori de cîte ori primele se apropie formal de celelalte. Întrucît monografia lingvistului bulgar este invocată de lingviştii noştri în sprijinul încercărilor proprii de a descoperi toponime minore de origine dacică[424], considerăm necesar să-i consacrăm o analiză amănunţită.

O primă serie de hidronime sau pseudohidronime considerate „preslave" de către Ivan Duridanov se pot explica mai convingător, după părerea noastră, ca formaţii de la baze antroponimice. Duridanov crede că denumirea mai veche a pîrîului Pešter sau Vlaška reka trebuie să fi fost *Vešija* < i.-e. **u̯ēsiiā* <**u̯es* „umed", pentru că lîngă el se află un sat *Vešje*, al cărui nume nu poate avea decît semnificaţia hidronimică a rus. *Vessja*, lit. *Vèsa*[425]. Acelaşi oiconim este pus în legătură de către Jordan Zaimov cu v. bg. *vĭsĭ*+suf. *-je* „al satului"[426], dar Duridanov întrevede şi exclude această posibilitate, argumentînd că, în acest caz, ar fi trebuit să rezulte o formă **Vesě (selo)*. Orice dificultate dispare, însă, dacă ne gîndim la n. pers. *Vešo*[427], cu acelaşi sufix („al lui Vešo"), cf. oiconimul bulgăresc *Botušje*, de la n. pers. *Botuš*[428]. Prin urmare, acest afluent de 11 km al Vardarului nu are un nume antic, în pofida izbitoarei asemănări dintre oiconim şi hidronimele citate.

După numele unui orăşel, *Zletovo*, şi rîul apropiat (căruia i se mai zice Bistrica şi Golema reka), lung de 48 km, afluent al Bregalnicei, s-a chemat *Zletovska reka, Zletovštica, Zletovčica, Zletova*. Denumirea localităţii s-ar putea explica de la un n. pers. slav **Zlęta*, afirmă Ivan Duridanov, numai că în acest caz ar fi fost de aşteptat un derivat în *-ino*, iar nu în *-ovo* ; de aceea,

---

[423] Jordan Zaimov, *Quelques particularités*, p. 82. Asemănarea cu *Bargolevica*, afluent al Ibrului, în antichitate *Bargus*, care denumea iniţial rîul Čepinska, iar acum cracul său drept, este deci întîmplătoare. Despre *Derkevica*, Zaimov însuşi spune că se poate explica şi de la n. pers. atestat în zonă *Derkev (ibidem)*.

[424] Vezi, de pildă, Vasile Ioniţă, *op. cit.*, p. 37 nota 57 : „Dar nu numai rîurile şi fluviile, ci chiar şi cursurile de apă mai mici — mai ales în ţinuturile conservatoare, cum este cea mai mare parte a Banatului —, pot să aibă nume foarte vechi, cum a dovedit convingător I. Duridanov într-un studiu monografic despre hidronimia rîului [sic !] Vardar". Dimpotrivă, I. I. Russu (*Limba traco-dacilor*[2], Bucureşti, 1967, p. 177 nota 2) se arată foarte sceptic în privinţa reconstrucţiilor lingviştilor bulgari, care „pe cît par de 'corecte' din punct de vedere formal (fonetic), pe atît sînt de absurde din punct de vedere semantic şi social-istoric" — dar asemenea afirmaţii depreciative nu pot ţine locul unei demonstraţii.

[425] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 114.

[426] Jordan Zaimov, *Bălgarski geografski imena*, p. 82.

[427] Menţionat de Stefan Ilcev, *Rečnik na ličnite i familni imena u bălgarite*, Sofia, 1969, p. 109.

[428] Jordan Zaimov, *Bălgarski geografski imena*, p. 77.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

el refăce o formă slavă **Zlęt-ava*, adaptată după un presupus hidronim tracic **Zlent-us*, de la rădăcina i.-e. **g'hlend(h)-* „a străluci" (pentru care citează o amplă serie de cuvinte din diverse limbi indo-europene)[429]. Adjectivele în *-ovo* de la antroponime cu tema în *-l-* sînt totuși posibile, dovadă numele satului din Epir, *Letovo*, pe care Jordan Zaimov îl consideră pe bună dreptate personal și îl compară cu bg. *Letovica*, ceh. *Letovy*[430]. Un afluent al Crnei, de 30 km, este Reka sau *Raečka reka*, de la numele satului *Raec* pe lîngă care curge. Lingvistul bulgar își dă seama că oiconimul este lesne de explicat din **Rajevec* < n. pers. *Rajo* (hipocoristic de la o temă personală **Rad-*), dar consideră că, sub aspect semantic, este mai potrivită o altă interpretare, de la **Ravičĭ* < preslavul **Rav-a* < **Roua* < i.-e. **reu-* (urmează o serie întinsă de cuvinte cu semnificație hidronimică din diverse limbi)[431]. Plecînd de la forme, este limpede însă că cel denumit mai întîi a fost satul, iar etimologia numelui său este cît se poate de evidentă dacă ținem seama de alt hidronim, *Radobil* sau *Radobilska reka*, menționat ca sinonim cu primul (sau, după Duridanov, ca nume al unui afluent), care păstrează baza antroponimică din care s-a dezvoltat hipocoristicul.

Ivan Duridanov susține că numele unui obscur afluent al Bregalnicei, *Draměa* (6 km), care curge pe lîngă satul *Dramče*, ar fi preslav, descinzînd dintr-o bază i.-e. **drem-* „a alerga" (>**Dramičĭ*, cu trecerea lui *č* la *č* ca în *oličĭ* > *oličĭ* "al tatălui")[432]; cum sufixul *-če* este frecvent în derivate antroponimice, nu ne îndoim că are dreptate Jordan Zaimov să explice acest nume de la un n. pers. *Dramčo* cu suf. posesive *-je*, *-ja*[433]. *Zrza*, afluent de 10 km al rîului Stroška, pe malul căruia se află satul *Zrze*, „este un nume dificil, sigur neslav", după autor: deși sînt atestate din secolul al XIII-lea în Dubrovnik n. pers. *Zrĭzĭ* și n. fam. *Zrĭzovĭ*, el consideră că hidronimul descinde în mod independent dintr-un i.-e. **g'er-g'-*[434]. Exemplul ne edifică în privința nestăpînitei pasiuni a lingvistului bulgar pentru reconstrucții de baze arhaice, care îl face să treacă peste limitele impuse de documentația istorică și de regulile obișnuite de formare a hidronimelor minore: n. pers. *Zrĭzĭ* > *Zrĭzĭ-je* (*selo*), *Zrĭzĭ-ja* (*reka*).

Pe lîngă satul *Algunja* trece pîrîiașul de 5 km *Algunšlica*, afluent al Pčinjei. Ivan Duridanov crede că *Algunja* este, de fapt, vechiul nume al apei, pe care îl derivă dintr-un daco-mesic **Alg-on* < i.-e. **Olg-on* < i.-e. **ol-g-* „a fi nămolos, a se împuți" și-l compară cu hidronimele lit. *Algà*, *Alg-uvà*, *Alg-upys* și cu toponimul *Algae* din Etruria[435]. Ținînd seama de faptul că hărțile etnografice de la finele secolului trecut, cum este cea a lui I. Nenițescu, înregistrează în această zonă prezența românilor țărăpăni, credem că toponimul se poate considera o formație aromânească slavizată: *al* este articolul

[429] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 184—185.

[430] Jordan Zaimov, *Anciens noms bulgares dans la partie sud de la Péninsule Balkanique*, în vol. *Actes du premier Congrès International des études balkaniques*, VI, p. 403. N. pers. este *Leto*.

[431] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 260—261.

[432] *Ibidem*, p. 169.

[433] Jordan Zaimov, *Bălgarski geografski imena*, p. 104.

[434] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 213. Aceste n. pers. au fost, se pare, folosite și de către vlahi, dovadă articularea lor în toponimele sîrbești *Zrzule* și *Zrzulski* (citate de Silviu Dragomir. *Vlahii și morlacii*, p. 104—105).

[435] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 131.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

posesiv, iar *Gunja, Guna* (*Guno, Gunjo*)[436] n. pers. (cf. hidronimul *Algrec*[437] „al Grecului", cu elipsa termenului entopic, avînd o structură identică). Autorul crede că numele unui afluent de 17 km al rîului Treska, *Oča* (*reka*) sau Crna voda, trebuie raportat la seria formată din hidronimele lit. *Akis, Akys, Akijà, Akẽlė*, let. *Ace*, v. prus. *Akicz*, rus. *Očesa, Ačesa*, la vechiul oraș macedonean Ἀχεσαί, la dacicul *Aci-dava*, care toate ar descinde din **Akis*, al cărui sens este reconstituit prin compararea cu lit. *akà* „gaură în gheață", *akis* „izvorul fîntînii", let. *aka* „fîntînă săpată", scr. *o̊ko* „loc adînc în apă, cu izvor din pămînt" etc[438]. Greutatea etimologiei este dată de marea asemănare a formelor, dar nu avem nici un indiciu că ea este dublată de o asemănare a înțelesului : cît timp, de pildă, nu știm ce sens avea *Acidava*, invocarea acestui nume pentru a dovedi antichitatea hidronimului *Oča* nu poate avea o valoare probantă. Pe de altă parte, nimic nu se opune considerării hidronimului ca derivat personal, cu suf. *-ja*, de la o bază *Oč-*<*Otč-*, cf *Otčev, Očev* etc. sau *Oke*[439], fie ca descriptiv de la bg. *oko* „ochi (de apă), izvor" (cf bg. *Okoto*, scr. *Očić*, slov. *Očik* etc. citate de Vl. Šmilauer)[440]. Slav trebuie să fie și hidronimul *Oka*, desemnînd un afluent de 6 km al pîrîului Zletovska, pe care Ivan Duridanov îl crede preslav din **Akas*[441], neglijînd relația cu termenul geografic slav. Nici numele satului *Otlja*, de lîngă pîrîul de 15 km Reka (sau *Otljanska reka*, Vukovec, Korobinska) nu reprezintă vechiul nume al apei, cum afirmă Ivan Duridanov, care-l explică dintr-un v. bg. **Otŭla*<preslavul **Atulas*<i.-e. **Aduliă*<*ad(u)*- „curentul apei"[442], ci este mai degrabă un derivat în *-ja* de la n. pers. **(H)otlo*<*(H)oto* (cf. *Draglo, Radlo* etc.), cum propune Jordan Zaimov[443].

Tot dimensiunea cursului de apă (5 km) este impedimentul principal împotriva considerării hidronimului *Ortica* (afluent al Lepenecului) ca latinesc slavizat, <*(h)ortu(s)*[444], iar nu ca derivat de la un n. pers. *Orto, Ort-ov*[445], a derivării hidronimului *Indica* (afluent al Vardarului de 11,5 km) de la un antic **Ind-ā (-us)*<i.-e. **ind-*<**oid-* „puternic, repede ; picătură" (cf. balt. *Indus*, germ. *Indo*, fr. *Ain*)[446], și nu de la un *Indo, Ind-ov*[447]. Lîngă rîul Lepenec (72,2 km, afluent al Vardarului), în apropiere de Kosovo, se află un loc zis *Obica*, al cărui nume nu se poate deriva din sl. *oba, obě* „amîndoi", ci repre-

[436] Primul este un nume de vlah în hrisovul sîrbesc de la 1284 (Silviu Dragomir, *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice*, p. 155), celelalte sînt menționate de Stefan Ilčev, *op. cit.*, p. 145. *Guna* este apelativ în aromână, însemnînd „blană" — de unde n. fam. *Gunari* și toponimele *Gunari* (Ioan Caragiani, *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică*, II, București, 1941, p. 41, 226, 278).

[437] Th. Capidan, *Toponymie macédo-roumaine*, p. 46.

[438] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 73.

[439] Cf. Stefan Ilčev, *op. cit.*, p. 378 și Jordan Zaimov, *Bălgarski geografski imena*, p. 136.

[440] Vl. Šmilauer, *op. cit.*, p. 131. Referindu-se la rom. *Ocea*, pe care-l compară cu acest *Oča reka*, Jordan Zaimov ezită și el între cele două posibilități (*Bălgarski geografski imena*, p. 139).

[441] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 188.

[442] *Ibidem*, p. 138—139.

[443] Jordan Zaimov, *Bălgarski geografski imena*, p. 138.

[444] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 83.

[445] Atestate la Stefan Ilčev, *op. cit.*, p. 369.

[446] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 273—274.

[447] Atestat la Stefan Ilčev, *op. cit.*, p. 222. Pentru derivatele în *-ica* de la n. pers., vezi hidronimele *Turanica*< n. pers. **Turanŭ, Ribarica* < n. pers. *Rybar* „pescar" *Srbinica* < n. pers. *Srbin, Pardovica* < n. pers. *Pardo* (după Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 143, 227—228, 265,274).

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

zintă, după Ivan Duridanov, forma veche a hidronimului, un (daco-) mesic **Aba* sau **Abus* < i.-e. **ab-* „apă, rîu", cf. gal. *Abona*, lit. *Abela*, let. *Abava*, pol. (de origine baltică) *Obawa*[448]. Noi credem că acest topografic nu are nici o legătură genetică cu hidronimul, ci este un derivat cu suf. *-ica* de la n. pers. *Hobo*, *Hob-čo*, *Hob-ov*, citate de către Stefan Ilčev[449], cu pierderea lui *H-* inițial. Este semnificativ faptul că multe ape de dimensiune mică nici măcar nu au nume (fenomen consemnat cu grijă de către autor); or, acest lucru indică tocmai o populare relativ tîrzie și insuficientă a zonei în cauză. Complet lipsită de simțul realității este etimologia hidronimelor *Germanska reka* (5 km, afluent al pîrîului Kozij dol) și **Germanŭ* (de fapt, Mala reka, 20 km, afluent al rîului Pčinja, al cărui nume este refăcut de autor plecînd de la numele unui sat riveran, *German*), de la un tracic **Germanas* < i.-e. **gu̯hermo-* „cald, fierbinte", care s-ar regăsi în toponimele tracice Γερμανία, Γερμάη, Γερμανός[450]. Ambele cursuri de apă izvorăsc din muntele *German*, de o parte și de alta a sa, ceea ce înseamnă că numele lor sînt polarizări de la oronim; or, dacă nu cumva muntele va fi fiind un vulcan, ca să i se poate zice că-i „fierbinte", este firesc să-i explicăm numele de la n. pers. *German*, *-a*, înregistrat de Stefan Ilčev[451]. Aceeași bază indo-europeană, preslavă, o are, după autor, numele satului *Germol (Germo)*, situat pe pîrîul Brza voda, afluent de 15 km al rîului Bistrica (Tetovska), reprezentînd, după părerea sa, numele vechi al acestui pîrîu, care ar descinde dintr-un **Germ-ol-us*[452]. Fiind vorba tot de o zonă de penetrație aromânească, noi vedem în finala toponimului articolul *-ul* (redat prin *-ol*, *-o* în bulgărește)[453], care ne indică un supranume, probabil *G'ermu(l)* „viermele".

O a doua serie de toponime presupuse antice se poate interpreta mai convingător, după părerea noastră, dacă se corelează cu apelative folosite de populațiile neslave din zonă. Un afluent al rîului Kriva Lakavica, de 12 km, *Drin* sau *Derin dere*, are nume iliric (<**Drinus*) după Ivan Duridanov, fiind asemănător ca formă cu *Drina* (afluentul Savei, vechi: Δρεῖνος), alb. *Drin* (vechi: *Drinus*); forma *Derin* ar fi o turcizare, prin apropiere de tc. *derin* „adînc"[454]. Această „turcizare" nu poate explica însă coincidența semnificației hidronimului turcesc (*Derin dere* = Valea Adîncă) cu cel slav care îl dublează (*Dlaboka reka*, *Dălboka reka*, *Duboka reka*, *Dlabok dol* = Rîul Adînc, Valea Adîncă); este vorba, deci, de un calc a cărui direcție nu o putem stabili, iar nu de o atracție paronimică. Ținînd seama de faptul că în aceeași regiune se mai află hidronime turcești slavizate (și invers), este mai simplu de presupus că *Drin* este o acomodare bulgărească a hidronimului turcesc. După părerea

[448] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 76.
[449] Stefan Ilčev, *op. cit.*, p. 521.
[450] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 127—128, 129—130.
[451] Stefan Ilčev, *op. cit.*, p. 131. Preslav consideră acest oronim și Gottfried Schramm, *op. cit.*, p. 245.
[452] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 51.
[453] Cf. bg. *Kapola*, *Kapolskija Vrăh* < rom. *Capul* (Jordan Zaimov, *Grăcki i romanski elementi v pirdopskata toponimija*, p. 173), *Čungol* < rom. *Ciungul*, *Pisko* < rom. *Piscul* (Ion Moise, *Toponimice bulgărești de origine română*, în vol. *Studii și comunicări*, Pitești, 1972, p. 247), scr. *Š èrbolovac* (hidronim) < rom. *Șerbul* (Petar Sok, *Neue Beiträge zur Kunde des romanischen Elements*, p. 553), *Mutolova*, *Mutolovci* (sate) < rom. *Mutul*, *Zidol* < rom. *Zidul* (Silviu Dragomir, *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice*, p. 53 și 56).
[454] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 199, 289. Ipoteza sa este acceptată de către Gottfried Schramm, *op. cit.*, p. 237.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

autorului, numele satului *Neboiani*, situat pe Bela reka (15 km, confluent al rîului Masalnica), ar fi un patrionim format de la numele preslav al pîrîului, <i.-e. **nebh-*, **enebh-* „umed; apă", coradical cu hidronimele v. prus. *Nabe*, let. *Naba*, *Nabes upe*, sp. *Neyva*, germ. *Nibel* etc. etc. Rezolvată chestiunea bazei, pentru evoluție se prezintă următoarele variante: 1. **Nebul-us* > v.bg. **Nebŭlŭ* > maced. dial. **Nebol* > **Neboljane* > **Nebol'ane* > (cu *l'* > *i* sub influență românească, cf. bg. *poljana* > rom. *poiană*) *Nebojane*; 2. **Nebăl-us* > v. bg. **Nebol-ŭ* > **Nebol'ane* > (tot cu evoluție rom.) *Nebojane*; 3. **Nĕb-ajus*, **Neb-aja* > v.bg. **Neboj* sau **Neboja* > *Nebojane*[455]. Faptul că autorul însuși admite un intermediar românesc în presupusa evoluție a temei hidronimice ne face să căutăm în limba noastră și baza, care poate fi *năboi* „apă revărsată din matca unui rîu": *năboiani* ar însemna deci „cei peste care se revarsă rîul" (pentru rom. *-ă-* > bg. *-e-*, vezi *supra*, nota 414). Originea apelativului nostru nu a fost încă stabilită: DLR îl compară cu ser. *năboj*, dar la aceasta se opune și sensul („bătătură; zid din pămînt bătut") și aria întinsă a corespondentului său (care include Moldova și Muntenia). Un *naboj* există și în bulgărește („loc umflat, tumefiat pe picior", „furcă de fier"), dar decalajul semantic este prea mare pentru a presupune o relație directă. Noi credem că *năboi* este un reflex independent al unui v. sl. (v. bg.) **naboj*, derivat regresiv din v. bg. *biti* „a izbi, a bate", cu un sens care a trebuit să existe în slava veche, dar care nu s-a menținut în limbile slave moderne: „puhoi care izbește, distruge (ieșind din matcă)". Formal posibilă este și derivarea de la un n. pers. *Nebol-*, cf. *Neboliev* menționat de Stefan Ilčev, cu suf. personal *-(i)ani* și evoluția românească a lui *-lj-*[456].

Un afluent de 31 km al Vardarului, numit de turci Kodža dere, de slavi Lesnica (*Lešnica*), poartă și denumirea unui sat riveran, *Kupa* (care pe la 1900 avea vreo 600 de locuitori, meglenoromâni), care, după Ivan Duridanov, nu se poate explica de la bg *kupa* „mulțime, grămadă", ci presupune, ca și hidronimul croat *Kupa* (afluent al Savei), numit în antichitate *Colapis*, o formă veche **Klpa*[457]. După Th. Capidan, la originea numelui de sat românesc stă sl. *kupa* „deal"[458], dar aceasta nu se poate admite, pentru că sensul avut în vedere se întîlnește numai în sorabă[459]. După părerea noastră, caracterul în bună parte românesc al toponimiei zonei, reflectat și în numele unor afluenți ai rîului respectiv (*Urma Lupu*, *Valea Raci*, *Izvor*, *Vale di Leca*, *Kalatsi* — ultimul, „neclar" pentru Ivan Duridanov, este o grecizare a mgl. *colați* „colaci", desemnînd probabil un pîrîu cu cotituri, sau cotiturile cursului principal în punctul de confluență, cf. *Pîrîul Colacului*, afluent al Moldovei superioare), ne indică drept etimon mgl. *cupă* „baniță", „vas pentru muls"[460]. În aceeași regiune, odinioară intens populată de meglenoromâni, curge pîrîul Ljumnica (22 km, afluent al Vardarului, numit și Lomnica, Sehovska reka,

---

[455] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 179—180.

[456] Stefan Ilčev, *op. cit.*, p. 355. Pentru trecerea lui *l* + *j* la *i* în elementele slave ale dialectelor sud-dunărene, cf. Alexandru Philippide, *Originea românilor*, II, p. 111.

[457] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 279. În gruparea toponimelor slave cu această temă, Vl. Šmilauer are în vedere tocmai sensurile „grămadă", „mulțime, adunare" „stog" (*op. cit.*, p. 104—105).

[458] Th. Capidan, *Toponymie macédo-roumaine*, p. 65.

[459] Cf. Bernecker, *op. cit.*, p. 646.

[460] Cf. Th. Capidan, *Meglenoromânii*, III, p. 87. Este deci un termen geografic metaforic.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

Ro), pe lîngă un lanț de dealuri numit *Korana*. Acest oronim este comparat cu hidronimul *Korana* din Panonia (atestat din secolul al XIII-lea), care fusese explicat prin iliră, iar pe baza acestei identități formale se reconstituie o bază i.-e. **(s)ker-* „a întoarce, a îndoi"[461]. Dar nici *Korana* nu este la origine un hidronim, pentru că meglenii numesc acest loc *Corúna* și *Curúna*[462], așadar „coronă montis". Tot o deformare slavă a etimonului românesc este și hidronimul *Ro*, explicat de autor de la rom. *rouă*[463], pentru că numele autentic este *Roul Urei* „Rîul lui Urea"[464].

Pe coasta de est a muntelui Sudugrob se află satul *Trakanje*, pe lîngă care curge un afluent de 12 km al pîrîului Kočanska reka, anume *Trakanska reka*. Ivan Duridanov crede că numele originar al pîrîiașului a fost **Trakana*, după care s-a format oiconimul, iar de la acesta un derivat hidronimic care a subplantat cu timpul hidronimul primar. Numele este apropiat de hidronimul macedonean *Trakana* sau *Trakanja* (*Trakajnja*) și considerat un urmaș al tracicului **Trakana* < i.-e. **Trokānā* < **trek-* „a trage, a alerga", ca și lit. *Trãk-upis*, *Trakẽlis*, let. *Trak-upe* sau orașul Τρακάνα din nordul Chersonesului tauric[465]. Procesul de substituire a hidronimului vechi printr-un derivat secundar de la numele satului are un caracter accidental, astfel încît este preferabilă o explicare independentă a oiconimului de la arom. *troacă* „cuvată [sic!] mare care servește de fremântat pîne și de dat hrană la porci" [466] (așadar *trocani* „cei ce stau într-o depresiune de forma unei troace"). Credem că derivarea s-a făcut pe teren slav de la un toponim rom. *Troaca*, pe care îl puteau percepe ca *Traka* atît grecii (cf. n. pers. arom. *Troacă*, în gr. Τράκας)[467], cît și bulgarii, datorită pronunțării ca o a acestui diftong la fîrșeroți[468]. Pîrîiașul se află în apropierea orașului Kočani, unde la sfîrșitul secolului trecut existau vreo 2 500 de fîrșeroți, pe lîngă vreo 460 „așezați prin munții vecini și ocupați cu păstoria și industriile ce țin de ea", sau formînd sate proprii precum Orizari, Vinica etc [469].

Ivan Duridanov crede că numele satului *Kokre*, situat pe un afluent de 20 km al Crnei, Lisička reka (sau *Kokrenska reka*, Kalenska reka), este cel care a păstrat vechiul hidronim, un preslav **Kukra* sau **Kukros* „(rîu) întortocheat, încovoiat" < i.-e. **keuk-* : **kuk-*, cf. celt. *Kocher*, nume de

[461] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 277.

[462] Cf. Th. Capidan, *Meglenoromânii*, III, p. 78; idem, *Toponymie macédo-roumanie*, p. 66 (alte oronime românești din zonă: *Tsitati*, *Štur*). În Ljumnica se varsă două pîraie cu nume românești: *Valjamari* și *Barba* (Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 277). Forma slavă cu *-a-* este o acomodare a rom. *-oa-* sau *-o-*, cf. scr. *vàklest* < rom. *oacheș* (Dorin Gămulescu, *op. cit.*, p. 87). Pentru *Korana* din Serbia, vezi *supra* nota 41.

[463] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 277.

[464] Th. Capidan, *Toponymie macédo-roumanie*, p. 101.

[465] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 181—182.

[466] I. Caragiani, *op. cit.*, I, p. 174. Această atestare, rămasă necunoscută dicționarelor dialectului aromân, dar provenită dintr-o sursă de toată încrederea, ar putea pune sub semnul îndoielii etimologia săsească a cuvîntului din dacoromână (unde este răspîndit pe întregul teritoriu). Cf. și toponimul scr. *Trokajev Do*, pus în legătură cu *troc* de Silviu Dragomir (*Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice*, p. 60) și n. fam. bg. *Trokanov*, derivat de la rom. *trocar* de Stefan Ilčev (*op. cit.*, p. 494).

[467] I. Caragiani, *op. cit.*, I, p. 175.

[468] Cf. Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân. Studiu lingvistic*, București, 1932, p. 272.

[469] Ioan Nenițescu, *De la românii din Turcia europeană. Studiu etnic și statistic asupra arminilor*, București, 1895, p. 45, 50—51.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

apă[470]. Existența sinonimelor ne arată însă că pîrîul, ca atîtea alte cursuri de apă minore, și-a luat numele de la cel al satelor pe lîngă care curge (*Lisiče, Kokre, Kalen), fără ca vreunul dintre acestea să aibă timp să se impună față de celelalte, eliminîndu-le. Situația se întîlnește frecvent în hidronimia Vardarului și pledează, indiscutabil, pentru caracterul ei relativ recent. De aceea noi credem că oiconimul se pretează la o etimologie independentă, și anume de la alb. *kokrra* (pl. lui *kokërr* „boabă; fruct")[471], așadar „fructe" : **Kokrr-je selo* „satul fructelor". Hidronimul *Vešala*, desemnînd un afluent de 5,5 km al rîului Bistrica (Tetovska), care curge pe lîngă satul albanez *Vešala*, nu se poate explica prin slavă, observă Ivan Duridanov, care reconstituie o formă preslavă **Vesala* (**Vesalus*)<i.-e. **ues-* „umed, ud", pe care o compară cu rus. *Vessija* (de origine baltică), germ *Wesel*, lit. *Véselé*[472]. Evoluția lui *-s-* la *-š-* s-ar datora unei etimologii populare, prin asocierea cu alb. *veshje* „vestmînt" sau *vesh* „strugure". În realitate, hidronimul este o polarizare de la numele satului, care se clarifică integral prin alb. *veshël, -ia* „fertil, roditor" [473]. O situație asemănătoare este cea a satului *Setole*, aflat pe un afluent de 12 km al Vardarului, Poroj sau Stara reka, al cărui nume reprezintă pentru Ivan Duridanov un hidronim preslav **Se(i)t-al- (-ul-)* sau **Sait-al-(-ul-)* <i.-e. **sĕi-* : *sŏi-* „loc adînc în rîu", comparabil cu hidronimele v. prus. *Seyte*, lit. *Sietas* (lac), *Sietuvà*, *Siĕtuvos*, cu numele antic al orașului dalmat Σετονία și cu cel al satului grec *Setoma*[474]. Faptul că apa se numește *Poroi* (care nu este neapărat un hidronim bulgăresc din *poroj* de origine albaneză, cum susține autorul, ci poate fi și o acomodare fonetică slavă a hidronimului albanez *Përroi*), ne sugerează tot un etimon albanez, *sjetulla* „scobitura subțioarei ; boltă (la pivniță etc.)" [475], reprezentînd probabil o extensie în sens geografic.

În sfîrșit, o ultimă serie de hidronime se pot explica de la teme slave, fie atestate în bulgară, fie care se pot reface pe baza atestărilor din alte limbi slave. Astfel, pentru *Nerelina* (afluent de 9 km al Lepenecului), Ivan Duridanov preferă să reconstituie o formă „daco-mesică" [476] decît să încerce să afle una în bulgară, în concordanță cu seria lexicală din limbile slave de est (cum am făcut noi, *supra*, p. 412—413), mai ales că și în bulgară este cuvîntul *neret* „vîrșă". Un afluent de 20 km al rîului Eleška se numește *Neretska reka*, după numele satului *Nereti*, situat pe malul său. După părerea noastră, oiconimul se poate explica de la un v. bg. **Neretij* „(loc) adîncit" ; dimpotrivă Ivan Duridanov crede că *Neret(i)* nu poate fi decît vechiul nume al pîrîului (<**Neret-us*), după care s-a chemat la fel (deci, fără obișnuitul sufix posesiv) și satul, apoi pîrîul și-a schimbat numele după cel al satului[477] — ceea ce este puțin verosimil nu numai ca etimologie, ci și ca proces. *Nerav*, numele unui alt sat, situat pe malul rîului *Neravska* (9 km, afluent al rîului Kozij dol), ar fi și el o moștenire a unui „(daco-) mesic sau tracic **Ner-av-us*" [478],

[470] Ivan Duridanov, *Die Hydronimie*, p. 250—251.
[471] *Fjalor*. I. *Gjuhës shqipe*, Tirana, 1954, p. 221.
[472] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 49—50.
[473] *Fjalor*, I, p. 605.
[474] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 51—52.
[475] *Fjalor*, I, 495 și 503 (*squetulla*).
[476] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 81.
[477] *Ibidem*, p. 237.
[478] *Ibidem*, p. 128.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

prin același proces contorsionat, iar nu un v. bg. **Neravij* — cum credem noi, în concordanță cu seria amplă a adjectivelor bulgărești în *-av-ij*. De observat că interpretarea lui Ivan Duridanov nu este acceptată nici de către Jürgen Udolph, care adună toate hidronimele și entopicele slave (între care și *po-nor* din limbile slave de sud) cunoscute, sub o bază **nor-/*ner*, al cărei sens ar fi cel de „groapă în apă, bulboană" [479]. Noi nu credem că acest înțeles a fost stabilit corect, pentru că, pe de o parte, există toponime formate de la baza respectivă care nu sînt hidronime (cum este cazul celor citate de către Duridanov) și termeni geografici care nu au o semnificație hidronimică (*ponor* „surpătură pe coasta unui deal, ca rezultat al unei alunecări de teren" < sf. **po-norŭ* „prăpastie" etc.), iar pe de altă parte este mai greu de crezut că un curs de apă mai întins și-ar putea lua numele de la bulboana dintr-o porțiune a sa ; de aceea, noi am preferat să refacem o semnificație mai generală, „loc adîncit" (cu sau fără apă).

Tot așa, sînt considerate preslave de către lingvistul bulgar „hidronimele" *Morava*[1] (care, de fapt, desemnează exclusiv un munte, dar autorul, convins că numele nu se putea aplica inițial decît unui curs de apă, îl extinde arbitrar asupra unui afluent de 9 km al Vardarului, fără nume), *Morava*[2] (care nici ea nu denumește o apă, ci un sat pe pîrîul de 13 km Beloviška reka, afluent al Vardarului) și *Morač* (care se aplică în realitate unui deal de lîngă un pîrîiaș fără nume, de 6 km, care se varsă în Iberlajskaja reka), cărora li se refac etimonuri arhaice în virtutea consonanței lor cu hidronimele majore *Morava*[480], respingîndu-se fără vreun argument serios apropierile de slovac. *morava*, rus., sloven, *murava*, bg. *morava/murava* etc. „loc umed acoperit cu iarbă, pajiște". Dimpotrivă, Jürgen Udolph grupează asemenea toponime sub o bază slavă **morav-*[481]. Ivan Duridanov recunoaște că *Sira*, numele unui afluent de 24 km al rîului Blato, se poate explica prin slavă, de la un v. bg. *syrŭ* „ud", dar nu exclude nici ipoteza unei origini preslave, care și ea „se poate imagina" [482]. Astfel de etimologii se pot imagina, însă, pentru orice nume, dar nu se pot și admite decît dacă ele se prezintă ca singurele posibilități de interpretare ; or, dimensiunea redusă a cursurilor de apă este un impediment mai serios decît se crede în fața acestor ipoteze, mai ales că numele sînt atestate pentru prima dată în surse moderne. De aceea și pentru sinonimul Sirei, *Beravica*, pe care lingvistul bulgar îl derivă fără ezitare de la un brigic **Berava* <i.-e. **bher-* „strălucitor" și-l compară cu hidronimele lit. *Bėrė, Bėrėlė, Berupė* etc.[483], noi preferăm tot o etimologie slavă : adj. **beravij* < v. bg. *bĭrati* „a strînge, a aduna, a îngrămădi", deci „care îngrămădește (aluviuni, argestru)".

Autorul crede că un afluent de 3 km al Vardarului, al cărui nume îl stabilește după cel al satului riveran, *Strimnica*, ar menține, ca și *Struma*, tema hidronimului tracic *Strūmōn* (cu *-ū-* >sl. *-y-*, în timp ce al doilea a fost apropiat prin etimologie populară de bg. *struja*)[484]; aceeași etimologie i se dă

[479] Jürgen Udolph, *Studien zu slavischen Gewassernamen und Gewässerbezeichnungen. Ein Beitrag zur Frage nach der Urheimat der Slaven*, Heidelberg, 1979, p. 374—378. Am consultat această lucrare după ce redactasem partea privind etimologia *Năruiei*, așa încît nu am luat în discuție acolo explicația autorului, care în privința refacerii bazei slave coincide cu a noastră.

[480] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 37—38, 55, 266.

[481] Jürgen Udolph, *op. cit.*, p. 219—224.

[482] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 218.

[483] *Ibidem* p. 219.

[484] *Ibidem*, p. 46—47.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

și altui „hidronim" *Strimnica*, desemnînd de fapt un sat situat pe un afluent fără nume al Vardarului, de 11 km, foarte aproape de primul[485], unui *Strima* (numele unui sat albanez de pe pîrîul Reka, de 15 km, afluent al rîului Opajska, considerat formă veche a hidronimului)[486], în sfîrșit, unui *Struma* (afluent de 7 km al rîului Kruševička), al cărui nume n-ar putea proveni din sl. com. **strumy* „rîu, torent", pentru că urmașii acestuia nu sînt atestați în limbile slave de sud, ci numai în cele de est și de vest[487]. Menținerea de patru ori a aceluiași nume antic în bazinul unui rîu de 370 km (mai mic decît Ialomița noastră, care are 414 km) ar fi trebuit să-i dea de gîndit lingvistului bulgar, pentru că este un caz fără precedent[488]: *frecvența unei denumiri în spații geografice reduse este un indiciu sigur al originii sale mai noi*[489]. Simptomatic este și faptul că, pentru el, moștenirea de către bulgari a unor microtoponime tracice este mai ușor de admis decît refacerea unei baze lexicale bulgărești în concordanță cu lexicul menținut de alte limbi slave — punct de vedere paradoxal, în flagrantă contradicție cu orientarea mai nouă a slavisticii[490]. Ținînd seama de aceste observații, considerăm că numai *Struma* din Bulgaria descinde dintr-un hidronim antic (atestat, de altfel), în timp ce toate toponimele menționate de către Ivan Duridanov trebuie explicate prin slavă, cu atît mai mult cu cît desemnează pîraie (sau localități situate pe pîraie) fără însemnătate. Așadar, *Struma* din Serbia trebuie încadrat în grupa hidronimelor slave dezvoltate de la baza **strumy, -ene*, tratată monografic de către Jürgen Udolph[491], în timp ce *Strima* și *Strimnica* pot fi raportate la **strĭmĭ* „repede", **strĭmĭn-ica* „cu repezișuri" (cf. bg. *stremína* „curgere năvalnică", ucr. *strem'ja* „idem", rus. *stremja* „curgere" etc.)[492], cu închiderea lui *-e-* la *-i-* datorată fie unei populații aloglote, fie chiar uneia bulgărești[493].

Ivan Duridanov consideră — de astădată pe drept cuvînt — că oiconimul *Setina*, care denumește un sat de lîngă rîul de 37 km Stara reka (sau Paleo Potamo, Voštaranska reka, Voštarna, Brod reka), este de fapt un hidronim, dar nu credem că este preslav, chiar dacă numele este atestat în surse bizantine din secolul al XI-lea și poate fi, teoretic, derivat dintr-un i.-e. **sĕ(i)-*, cf. lit. *siet-uvà* „loc adînc în rîu, bulboană", limnonimul lit. *Sietas*, hidronimele v. prus. *Seyle*, let. *Sit-ina*[494]. Hidronimul ni se pare mai ușor de apropiat de bg. *séteno* „repede, tulbure"[495] > *Set-ina*. Un alt nume „învederat neslav" este cel al cătunului *Očipolje* sau *Očepolje*, *Očipalja*, situat lîngă pîrîul

[485] *Ibidem*, p. 55—56.
[486] *Ibidem*, p. 138.
[487] *Ibidem*, p. 265.
[488] Avem în vedere, firește, precedente demonstrate științific.
[489] Vezi și cazul hidronimelor românești *Ibru*, discutate mai sus, p. 409—410.
[490] După Jordan Zaimov, de pildă, toponimia slavă din Grecia păstrează „arhaisme care nu se pot explica decît cu ajutorul vocabularului și onomasticii altor limbi slave" (*Anciens noms*, p. 391).
[491] Jürgen Udolph, *op. cit.*, p. 272—275. Vezi și Vl. Šmilauer, *op. cit.*, p. 172.
[492] Cf. M. Vasmer, *Ėtimologičeskij slovar'*, III, p. 775.
[493] Cf. Jordan Zaimov, *Intervention*, în vol. *Actes du premier Congrès International des études balkaniques*, VI, p. 93 (cu exemple din toponimia greacă de origine slavă: Τσίρωβα < **Cerovo*, Βρίστοβον < **Brestovo*). Închiderea lui *-é-* accentuat la *-i-* se constată și în graiurile bulgărești; vezi, de pildă, Săbka Obr. Karavasileva, *Dălga glasna i v govora na sela Vărbica, Preslavsko*, în *Bălgarska dialektologija*, IV, Sofia, 1968, p. 243—252.
[494] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 239—240.
[495] *Rečnik nad redki, ostareli i dialektni dumi v literaturnata ni ot XIX i XX vĕk*, Sofia, 1974, p. 452.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

de 10 km, afluent al Bregalnicei, *Očipoljska* sau *Očepoljska reka* (sinonim: Selnička reka, de la oiconimul Selnik), a cărui formă mai veche ar fi *Očipal-ska reka*. Ultima, care se abate de la obișnuita transcriere cu *-o-* dată de celelalte izvoare[496], îi sugerează lui Ivan Duridanov un compus tracic **Aki-pal-a*, din care prima parte este comparată cu lit. *ākas* „gaură făcută în gheață", let. *aka* „izvor", *acis* „locuri adînci în apă", iar a doua cu lat. *palus*, lit. *pãlios*, let. *palas* „mlaștină"; sensul acestui îndoielnic compus ar fi acela de „mlaștină cu izvoare din pămînt"[497]. Cît privește evoluția fonetică, el crede că a fost determinată de o etimologie populară, prin apropierea de un sl. **Ovĭče pol'e* (comparat cu actualul *Ovče pole*, o regiune situată tot pe rîul Bregalnica, la nord-vest de Štip)[498]. Caracterul accidental al circuitului toponimic ne determină, și de această dată, să îndepărtăm ipoteza autorului privind sensul hidronimic originar al numelui de sat, și să vedem în acesta din urmă o creație bulgărească cu *oči (oče)* „foarte" de la o temă verbală *pal-* „ars, pîrlit" (cf. *očivad, očevaden, očevadnica, očivestno, očegaren* etc.)[499], așadar **oči-pal-ja* „arsă în întregime".

Despre *Timok*, un pîrîu de 7 km, afluent al rîului Povištica, Ivan Duridanov susține că ar fi izonim cu afluentul Dunării, descinzînd dintr-un tracic **Tīmakos*<i. -e. **tem-* „întunecat"[500]. Lîngă pîrîu se află și un munte *Timok*, al cărui nume, după autor, ar fi o polarizare de la cel al pîrîului. Pentru a-l explica, putem recurge însă la baza slavă comună **tym-* „mlaștină"[501] (de unde sl. bis. vechi *timĕno* „noroi"), cu sufixul arhaic *-ok* avînd o valoare comparativă sau intensivă (cf. bg. *dălbók*, scr. *dùbok* „adînc" din *dălbina, dubina* „adîncime")[502]. Un afluent de 10 km al rîului Blasnica, care curge pe lîngă satul *Klinovo* (în veacul al XVII-lea: *Knino*), s-ar fi numit, după Ivan Duridanov, **Knina*<ilir. **Tinīna* (*-us*)<i. -e. **ten-*, cf. toponimul croat *Knina*, explicat în același fel de către G. Meyer[503]. Această bază ar putea fi foarte bine și slavă (și nu neapărat hidronimică): bg. *tinja* „mîl, noroi", v. bg. *tynă* „împrejmuire, gard", cu suf. *-ina*.

Pe lîngă satele Gradešnica și *Staravina* curge un afluent de 24 km al Crnei, numit Gradešnica, Gradečka reka, Gradeška reka, *Staravinska reka*. Lingvistul bulgar crede că numele satului este o turcizare (**Astaravina*) după un mai vechi **Stravina*, reprezentînd numele inițial al rîului, pe care îl core-

[496] Ea apare într-o lucrare din 1963 a geografului T. Kondev, dar se sprijină pe cîteva atestări ale numelui satului în forma *Očipalja*.

[497] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 167—168.

[498] *Ibidem*, p. 168.

[499] *Rečnik nad redki*, p. 329. Pentru reflexele toponimice slave ale verbului *paliti*, vezi Vl. Šmilauer, *op. cit.*, p. 139.

[500] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 152. Convins de ingenioasele asociații ale lingvistului bulgar, Gottfried Schramm crede că în acest caz nu ar fi vorba de un toponim băștinaș, ci de transplantarea numelui unei ape mai mari dintr-un ținut mai îndepărtat (*op. cit.*, p. 381—382). În ce ne privește, noi nu cunoaștem nici un exemplu cert care să probeze ipoteza transplantului hidronimic, iar afirmația autorului, precum că acest lucru se întîmplă adesea la slavii balcanici, întemeiată pe analizele lui Ivan Duridanov și ale altor lingviști bulgari, nu este în măsură să ne înfrîngă scepticismul.

[501] Jürgen Udolph, *op. cit.*, p. 453.

[502] Vezi Petar Skok, *Etimologijski rječnik*, I, p. 450. Suf. *-ok* are și valoare diminutivală. Este mai greu de crezut că acest sufix ar putea da naștere unui derivat antroponimic, deși baza este bine reprezentată în bulgărește: *Timo, Timen, Timon, Timov Timoš, Timčo* (Stefan Ilčev, *op. cit.*, p. 140).

[503] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 257—258.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

lează cu v. prus. *Strowange*, pol. *Strawa*, *Strawka*, panonicul antic *Stravianae*, care toate ar deriva din i. -e. **sreu-* „a curge“ [504]. Cît timp hidronimul este secundar față de oiconim, supoziția că acesta din urmă ar fi numele inițial al apei nu poate fi argumentată[505]. Toponimul are toate aparențele unui compus, a cărui primă parte este bg. *stara* „veche“, iar cea de a doua *vina* = *vinina* (*loza*) „viță de vie“ (cf. toponimele scr. *Vinopolje*, *Vina gora*, *Vini vrh*, explicate de la același adjectiv de către Petar Skok[506], cu elipsa determinantului. Un alt oiconim presupus a fi numele vechi al cursului de apă este *Vejce* sau *Vejice*, care desemnează un sat situat pe pîrîul de 9 km *Vejička reka* sau *Vejkovska reka*, afluent al Bistricei Tetovska. După ce respinge cu succes încercările de a deriva numele de la un bg. *vĭsĭ* „sat“, Ivan Duridanov se oprește la o temă preslavă **Viia* „(rîu) încovoiat, cu cotituri“[507]. Nu există însă nici un impediment pentru a deriva numele satului din bg. *vej* „colibă acoperită cu crengi“ (cf. toponimele *Véjut* în Meglen, *Vejkata*, *Vejnik* etc.)[508], cu suf. *-ice* (*selo*) „satul colibelor“.

Alte două nume de sate, *Opae* (situat pe rîul de 33 km *Opajska reka* sau Lipkova reka, Lipovka, Lipova, Lipkovska reka) și *Opila* (care se află pe pîrîașul de 8 km Odrenska reka, afluent al rîului Kriva), îi oferă prilejul de a regăsi încă un radical indo-european, **ap-* „apă, rîu“, menținut prin intermediul unui „daco-mesic sau tracic“ **Apaja*, respectiv **Apila*, comparate cu hidronimele pol. *Opawa*, germ. *Oppau*, sau cu anticele *Apĭlas*[509]. Tot „relicte“ tracice ar fi, după autor, hidronimele *Opila* din Macedonia și *Opave*

---

[504] *Ibidem*, p. 247–248.

[505] Circuitul toponimic de tipul **Reka* („Pîrîul“) → oiconimul *Rečani* („Pîrăuani“) → hidronimul *Rečanska reka* („Pîrîul Pîrăuanilor“), menționat de către Ivan Duridanov (*Die Hydronymie*, p. 63), are un caracter excepțional, astfel încît nu poate fi invocat în reconstrucții etimologice decît atunci cînd semnificația bazei oiconimului nu poate fi *decît* hidronimică (așa cum este ea în exemplul dat). Reluînd integral analizele făcute de Ivan Duridanov, constatăm că el îi acordă circuitului toponimic statutul de lege și, în consecință, forțează permanent interpretarea numelor de localități, din care extrage o mare cantitate de pseudohidronime, deși ele se pot explica foarte bine printr-o caracteristică a locului de lîngă apă. De exemplu, în structurile *Kičevska reka* < *Kičevo* < **kyčĭ* „cocoașă“, apelativul poate desemna și un deal, nu numai un „rîu încovoiat“ (p. 61–63); în *Slaneštica* < *Slansko* < *slan* „sare“ (p. 67–68) și în *Slatinska reka* < *Slatina* < *slatina* „sărătură“ (p. 69), în *Drežnička* < *Drežnica* < *drjezga* „pădure“ (p. 94) și în *Lesnička* < **Lěsinica* < *lěs* „idem“ (p. 128) este mai probabil că satele s-au numit direct de la locurile din preajma lor. Fără o cercetare a toponimiei minore și fără o cunoaștere a caracteristicilor geografice ale zonelor riverane nu putem reconstitui o rețea hidronimică, mai ales atunci cînd procesele structurale presupuse nu au un caracter „natural“. Astfel, autorul reface un hidronim **Furka* din perechea *Furkanska reka* < *Furka*, numele satului (p. 275), numai că aici nu este vorba de „furca apelor“, cum își imaginează el, ci de numele unui loc unde se întîlnesc drumurile (Th. Capidan, *Toponymie macédo-roumaine*, p. 76). Cine ne poate încredința că oiconimul *Dlboćca* < *globokŭ* „adînc“ reflectă caracteristicile pîrîului *Dubočička reka* de lîngă sat (p. 147), iar nu ale locului unde se află satul? Vezi, de pildă, satele românești *Adîncata* (Botoșani), situat „în înfundătura unui hîrtop“, lîngă pîrîul Valea Mare, *Adîncata* (Dolj, Prahova), situate pe coaste lîngă rîurile Amaradia și Prahova, *Hulboca* de lîngă Iași, care se află „în o înfundătură de dealuri de-a dreapta rîului Bahluiul“, *Valea Adîncă* de lîngă Iași, care și-a luat numele nu de la pîrîașul care o străbate, ci de la poziția sa în adîncitura formată de dealurile Galata și Nucului (am folosit informații din *Marele Dicționar geografic al României*).

[506] Petar Skok, *Iz slovenačke toponomastike*, p. 53 nota 9. Cf. și *Staré vinice* „viile vechi“, cartier slovac menționat de Octavian Mîndruț, Aurel Ardelean și Elena Grămescu, *op. cit.*, p. 239.

[507] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 50.

[508] După *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, p. 129.

[509] Ivan Duridanov, *Die Hydronymie*, p. 136 și 148–149.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

din Serbia[510]. Și de această dată logica procesului toponimic ne obligă să vedem în numele satelor oiconime pure și să le raportăm la un v.bg. *opajati* „a adăpa" (de unde, probabil, și derivatul *opajec*, rom. *opaiel*), bg. *opija* „idem", unde *o-* este un formant verbal cu funcție iterativă; sensul derivatului post-verbal va fi fost acela de „adăpătoare". Ne oprim aici cu analiza acestui volum, asupra căruia ne-am putut forma o opinie deși nu am epuizat întinsa serie de hidronime minore „arhaice" pe care ni le relevă autorul[511].

Ivan Duridanov își aplică metoda de reconstrucție a bazelor toponimice preslave și în alte studii consacrate numelor de locuri minore din Bulgaria. Într-o lucrare publicată în volumul dedicat academicianului Dečev, el susține că *Balša*, sat situat pe un pîrîu fără nume, la 15 km de Sofia, ar reprezenta numele vechi al pîrîului, un tracic **Bal-issa* < i.-e. **bhel-* „a străluci, alb", cu trecerea lui *s* > *š* ca în *Navissus* > *Nišava*; el știe de existența formațiilor onomastice românești în *-șa*, dar crede că procedeul nu se poate utiliza la denumirea cursurilor de apă și, ceva mai mult, el nu este uzual în bulgară[512]. Nimic nu ne poate dovedi, însă, că numele satului va fi fost același cu al pîrîului; apoi, dacă procedeul nu este bulgăresc, nu înseamnă că el n-ar putea explica toponime din Bulgaria (cum, de altfel, constată autorul însuși în analizele următoare); în sfîrșit, derivarea este frecventă și în hidronimia românească, dar nu de la o bază lexicală cu suf. *-ša*, cum crede Ivan Duridanov (care derivă *Capșa* din *cap*, *Comșa* din *coamă* etc.), ci de la una antroponimică în *-ș*, *Balš*, cu suf. *-(j)a* (cf. hidronimele rom. *Miclăușa*, *Dragoșa*, *Dămăcușa*, toate în bazinul superior al Moldovei, de la n. pers. *Miclăuș*, *Dragoș*, *Dămăcuș*).

Tot aici, Ivan Duridanov derivă numele satelor bulgărești *Nèvlja* (formal identic cu *Gorna Nèvlja* din Jugoslavia, sloven. *Nevlje* lîngă rîul *Nevlijca*, hidronimele rus. *Nevlja*, *Nevelj* etc.) și *Nevša*, considerate hidronime, dintr-o temă tracică dezvoltată din i.-e. **(s)nāu-* „a curge" cu suf. *-lia* și, respectiv, dintr-un tracic **Nevissa*[513]. Noi credem că primul este derivat de la o temă slavă *nevl-* (cf. v. bg. *nevlajemŭ* „liniștit")[514] cu suf. *-ja*, iar cel de al doilea a fost explicat cu mult mai bine de către Jordan Zaimov, pe baza informațiilor istorice, ca o formă evoluată (atestată la 1676) dintr-un mai vechi *Nĕguš* (la 1573 *Năguša*, la 1622 *Neguša*), cu trecerea lui *g* (*ğ*) *la w* caracteristică mediului lingvistic turcesc[515]. Numele unei văi mlăștinoase din zona Strumei, *Mraka*, este considerat tot tracic de către lingvistul bulgar, care-l derivă din i.-e. **merk-* „mlaștină", de unde și rus. *Mereča*, pol. *Mrocza*, v. sorab. *Mezu-mroka*, croat. *Mraki*, trac. *Margus*[516]. Această bază este apreciată însă pe bună dreptate ca fiind slavă comună de către Max Vasmer în

---

[510] *Ibidem*, p. 136.

[511] Astfel *Ogulka* sau Meteževska reka, afluent de 8 km al pîrîului Lesniča, ar proveni dintr-un antic **Augulis*, comparat cu lit. *Augùlis* < *águti* „a crește, a se face mai mare", printr-o evoluție similară cu a hidronimului sl. *Ogosta* < lat. *Augusta* (*Die Hydronymie*, p. 128—129). În realitate, *o* slav nu provine din diftongul *au*, ci din *a*: rîul se numea în latina populară *Agusta* (cf. Vladimir Georgiev, *Bălgarska etimologija i onomastika*, p. 37), cf. rom. *agust* „august"; un diftong ar fi dat în bg. *a* (vezi *supra*, p. 387).

[512] Ivan Duridanov, *Kăm etimologijata na njakoi starini mestni nazvanija*, în vol. *Izsledvanija v čest na akad. D. Dečev*, p. 161 — 162.

[513] *Ibidem*, p. 153 — 155.

[514] Fr. Miklosich, *Lexikon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Viena, 1862 — 1865, p. 421.

[515] Jordan Zaimov, *Bălgarski geografski imena*, p. 132.

[516] Ivan Duridanov, *Kăm etimologijata*, p. 159 — 161.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

discuția pe care o face în legătură cu rus. *mereča*, ucr. *morokvá* „lac", pe care le compară cu hidronimul bg. *Moroč* și cu o serie de apelative baltice[517].

Analiza amănunțită pe care am consacrat-o încercărilor unor lingviști de a descoperi toponime minore antice în sudul Dunării ne-a condus spre constatarea că această categorie a onomasticii vechi nu s-a putut menține în perioada invaziilor nici în Balcani, după cum nu s-a menținut nici la noi. *Ideea continuității pe spații geografice mici, a așezărilor rurale, este o iluzie pe care studiul toponimiei o infirmă în mod categoric. Toponimia minoră nu poate fi invocată în nici un fel ca argument pentru continuitatea unei populații din vremuri străvechi, fie că o privim izolat, fie că o considerăm ca „masă"*. Dar dacă eforturile de reabilitare valorică a toponimiei minore nu reușesc să construiască o argumentare convingătoare, nici în plan teoretic și nici sub aspectul exemplificărilor, cu toate acestea problema este departe de a se putea considera rezolvată, cît timp încercările de delimitare a celor două categorii n-au depășit încă nivelul generalităților. Fixarea unei limite concrete pare o operație extrem de dificilă, comparată cu încercarea de a stabili granița dintre zi și noapte[518].

LA STRATIFICATION GÉNÉTIQUE DE LA TOPONYMIE ROUMAINE ET LE PROBLÈME DE LA CONTINUITÉ DES ROUMAINS (I)

RÉSUMÉ

L'auteur précise dès le début les objectifs fondamentaux de la recherche diachronique concernant les noms de lieu : établir la succession des couches d'origine différente (= la *stratification génétique*) et la succession des types dénominatifs au cadre d'un système linguistique unique (= la *stratification typologique*). La première partie de l'étude fait un examen critique des opinions concernant la stratification génétique de la toponymie roumaine et de leurs implications d'ordre historique.

Conformément à la *théorie de la répartition zonale des toponymes roumains et étrangers* (soutenue par B. P. Hasdeu, A. D. Xenopol, Dimitrie Onciul, N. Iorga, S. Mehedinți, Victor Tufescu, Romulus Vuia, G. Weigand, Th. Capidan, Ernst Gamillscheg, I.-A. Candrea G. Giuglea, E. Petrovici et d'autres), le caractère roumain de l'oronymie pourrait prouver le fait que la population roumaine aurait résisté pendant des siècles dans la zone montagneuse de la Dacie, isolée des peuplades envahissantes, après quoi elle serait descendue dans la plaine et aurait assimilé les Slaves, les Coumans, etc. L'auteur démontre que cette théorie se trouve infirmée, dans ses aspects toponymiques, par les faits suivants: a) la présence de l'oronymie slave et hongroise dans les Carpates, à côté de l'oronymie roumaine; b) l'inexistence, dans les zones montagneuses, de toponymes roumains assurément preslaves. L'auteur est d'avis que la thèse de la continuité des Roumains dans les montagnes, nonconfirmée par les recherches archéologiques, historiques ou par l'analyse de la toponymie, doit être définitivement abandonnée. Une variante de la théorie citée, soutenue par B. P. Hasdeu, Ilie Bărbulescu et surtout par Ion Donat avance l'idée que les Roumains auraient vécu séparés des Slaves dans la zone sous-carpatique de l'Olténie, là où les noms de villages ont une dominance roumaine nette. Cette hypothèse se trouve infirmée par la présence dans la zone nommée de l'hydronymie slave qui a sans doute précédé, dans le temps, la création des noms de villages.

La théorie de la „masse toponymique" (à laquelle ont adhéré M. Gaster, G. Giuglea, Mircea Homorodean, Ilie Dan, Vasile Ioniță et d'autres) ne tient pas compte de la différenciation des noms suivant le degré d'importance des objets (socio-) géographiques dénommés (toponymes „majeurs" ou „mineurs") ; elle considère la nomenclature comme un ensemble unitaire incluant des „masses" différentes de noms ayant la même origine : plus la „masse" est grande, plus l'ancienneté et la stabilité de l'élément ethnique correspondant est considérable. En refusant cette théorie, l'auteur prouve qu'il n'y a pas un rapport de détermination entre la „masse toponymique"

[517] Max Vasmer, *op. cit.*, II, 602 — 603.

[518] Cf. V.A. Nikonov, *Vvedenie v toponimiku*, Moscova, 1965, p. 47.

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)

et l'ancienneté d'une population, vu que les noms de lieu qui composent cette „masse" ont des âges différents. L'opération visant à établir la chronologie ne peut éviter la séparation (à l'intérieur d'un ensemble toponymique unitaire au point de vue étymologique) entre les noms anciens et ceux forgés aux derniers siècles, plus nombreux sans doute. Les tentatives de donner une étymologie preslave à des toponymes mineurs du territoire de la Roumanie sont, par la suite, repoussées point par point pour conclure que le principe de la „masse toponymique", fondé exclusivement sur de tels toponymes, n'est pas en mesure d'offrir une image véridique de la stratification des noms de lieux; il ne fait que transférer simplement la situation actuelle dans le passé éloigné.

La troisième *théorie* examinée est celle *de l'importance socio-géographique*. Entre les noms de lieux et l'objet (socio-) géographique dénommé on établit deux types de rapports : l'un *référentiel, constitutif,* qui donne la *nature* du signe linguistique, et l'autre *qualitatif,* qui fixe sa *valeur* conformément au degré d'importance de l'objet (de la perspective de la collectivité humaine) vis-à-vis d'autres objets (socio-) géographiques environnants. Plus l'objet est important, plus son nom possède une plus grande valeur, est plus stable dans le temps et, par conséquent, a des chances d'être plus ancien. Vu que le poids de la toponymie majeure dans l'ensemble d'une langue est beaucoup plus réduit que celui de la toponymie mineure, la perspective diachronique ouverte par la théorie de l'importance socio-géographique est complètement opposée à celle qui s'ensuit de la théorie de la „masse toponymique" : plus la masse des noms ayant une même origine est réduite, plus ses composants peuvent être considérés anciens (et inversement). En optant pour cette dernière perspective, l'auteur combat les essais de minimaliser l'importance historique de la toponymie majeure et de surestimer la valeur de la microtoponymie. Il procède à une analyse détaillée des étymologies preslaves données par certains linguistes étrangers (J. Zaimov, Y. E. Boeglin, M. Pavlović, K. Popov et surtout I. Duridanov), qui essaient d'accréditer l'idée qu'au Sud du Danube de nombreux toponymes mineurs auraient été gardés ; l'on démontre que, dans leur ensemble, ces toponymes sont des créations tardives. La conclusion de l'étude est que la toponymie mineure antique n'a été gardée pendant les invasions ni dans les Balkans ni au Nord du Danube. L'idée de la continuité sur des espaces géographiques réduits n'est qu'une illusion qu'une recherche toponymique rigoureuse infirme de façon catégorique. Par conséquent, soit qu'on considère la toponymie mineure isolément, soit qu'on la considère en tant que „masse", l'on ne saurait invoquer cette toponymie comme argument en faveur de la continuité de la population à des époques anciennes.

La seconde partie de cette étude concernera la délimitation de la toponymie majeure de la toponymie mineure, pour le domaine roumain, et l'analyse étymologique de la première catégorie avec l'interprétation historique des résultats obtenus.

Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor
Iași, Str. Codrescu, nr. 2

BDD-A1410 © 1983-1984 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:25 UTC)